Applic.° al Coll.° Rom.°

OBSIDIO BREDANA

ARMIS
PHILIPPI IIII.
AVSPICIIS
ISABELLÆ
DVCTV
AMBR. SPINOLÆ
PERFECTA.

SCRIBEBAT
HERMANNVS HVGO
SOCIETATIS IESV.

MEDIOLANI
Apud Io. Baptistam Bidellium
1627.

Illuſtriſs. & Excellentiſs. D.D.

DON PHILIPPO SPINVLÆ

Magni illius AMBROSII F.

Duci Sexti, Gubernatori Generali Equitum Cataphractorum pro Catholica Maieſtate in Mediolani Dominio, ac ibidem in ſecretiori Conſilio eiuſdem Maieſtatis Conſiliario.

Io. Baptiſta Bidellus P.F.

BREDA coniuncti Septentrionis propugnaculum parẽtis Tui AMBROSII fortiſsimi Imperatoris ductu dum obſidetur, gentium omnium animos ancipiti expectatione ſuſpendit; dum recipitur linguas omnium ſoluit in laudes. Celebrata ea eſt victoria à claris ingenijs, magna in æuum laboris mercede quòd ea monumenta nunquam interituræ gloriæ fruentur felicitate. Sed nemo felicius id præſtitit hoc, quem nunc damus, Hermanno Vgone; Fides illi, & Elegantia priſci ęui, qui-

bus barbaricam militiam singulari eruditionē Ciuitate donauit. Dignus Imperatore scriptor & eo fœlix Imperator. Magna enim Fortunæ pars est, vt Fortissimi Duces famæ suæ pares nanciscantur Historicos. Breda vt constantius obsideri, aut gloriosius recipi non potuit, ita nec elegantius describi. Nec ab alio parta de perduelli hæresi Victoria dici debuit, quam ab eius sanctitatis Viro, quæ vna omniū solemni deuotione in hæresim voce, calamo, iugulo victrix maxime pugnat. Hæc igitur Breda à Parente Tuo capta, ab Hermanno descripta, à nobis vero formis minoribus peregrinātis in morem alte succincta, ad Te diuertit. Experta Victoriosissimi Parentis Tui vim temperatam dū Victoriæ moderatur, ac deditis parcit ab Eo se obsessum fatetur, qui perdere posset, ab Eo receptam, qui vellet seruare. Florentissimi nunc Filij benignitatem expetit, ne quæ inter iratas Phalanges Vestra humanitate seruata est, inter togata iudicia pereclitetur. Trahebat patrio è Belgio longum elegantiæ syrma augustissima fronte operosis Virtutum signis exculpta, & ex æreis formis additis oportune admirabilium operum quibus defensa, & vallata, ac victa est Ortographijs, Stereographijs, ac vestigijs. Grande, fateor, legentibus ad voluptatem, atque intelligentiam historiæ momentū. Sed nos dum compendio studemus aut tempus, aut prompta artificum manus fefellit. Viuet illa nihilominus si Tuo excipietur sinu, Victoriæ Paternæ monumentum, Tuarum omen. Id enim votis nunc concipit Italia, vt cum Pareus vincendo fessus in tranquillam quietæ glo

riæ

riæ ſtationem ſenectutem ſubducere voluerit; Tu vnus omnium Paternæ Virtutis, ac Felicitatis hæres Batauos, aut quas alias gentes triumphis tuis Regnator deſtinauerit Iberus crebris doceas Victorijs in terra ITALIA veriſsimũ hodie eſſe olim dictum. Fortes creantnr fortibus. Interim dum Parentis olim æmulus Victorias meditaris, hanc tuere. Vale. Mediolani ex Typographeo. xv. Kal. Nou. Anno Chriſtiano M. DC. XXVI.

ISABELLÆ
CLARÆ EVGENIÆ
HISPANIARVM
INFANTI
HEROINÆ FORTISSIMÆ,
VICTRICI,
MATRI PATRIÆ.

EXIMIÆ Regum animæ, excelsæque illæ mentes, ISABELLA SERENISSIMA, etsi res maximas abs se gestas, consuetudine quadam perpetuæ Maiestatis, obliuisci soleant; non inuitè tamẽ ad earum memoriam auditione subinde reuocantur. Ea cogitatione ausus sum belli Tui Bredani recentẽ admirandamq; Victoriam CELSITVDINI TVÆ memorare scribendo, vel eò lubentiùs, quòd, etsi Tua ea sit, præcipuè tamen sit DEI, Arbitri Pacis Bellique. Ita sentire Te, scio; quæ cùm Bredam venisses, nõ priùs Tibi festorum ignium hilaria, quàm DEO Victoriæ Auctori, Sacrum fieri permisisti. MVNIA quidem DVCIS GESSISTI, INGENS ANIMI, non dicam, FEMINA, sed Heroina: atque vt Ambrosij in Te (quæ ille in victricem viduam Debborã) verba conferam; VIDVA POPVLOS REGIS, VIDVA DVCIS EXERCITVM, VIDVA DVCES ELIGIS, VIDVA BELLA DISPONIS. quæ omnia etsi insolita maximaque in Te fuere; tantæ tamen molis Victoria supra Tuas, imò supra hominum omnium vires fuit. Vtar publico nostro

Tacitus de Agrippina.

Ambrosius libro de Viduis.

ho-

hostiumque Testimonio. Mauritius Arausij Princeps, vir rara militiæ prudentia, Ambrosij Spinolæ Ductoris Tui fortissimi conatus, initiò, quasi Giganteos irridebat. Ordines fœderati, ærarium omne effundebant, vt in certissimam obsidij solutionem vtilissimè expensum. Hollandiæ plebs Comœdijs, Mimisque, cœptam circumuallationem proscindebat. Socij Fœderatique, nullo perdendæ operæ metu, auxilia submittebant. Exteri Principes tam parum Bredæ metuebant, quàm Hispaniæ Rex ipse, extrema etiam obsidione sperabat. Nostrorum multi (quod augurabantur) depositis æris magni pignoribus, malè euenturum bellum contendebant. Famæ denique nūtijsque post Victoriam dimissis, apud multos negata fides est. Fortè & Posteritas admirabunda dubitabit; nisi quæ præsens vidi, scripsero, dum viuis, dum viuunt, qui videre quæ scribo. Sed illud nimirum è sacro bellatricis Poetriæ carmine præfandum est, ad faciendam fidem:

DE CÆLO DIMICATVM EST CONTRA EOS. Iudicum. 5. cap.
De Cælo profectò; nam hominum stratagemata esse non possunt, sed vnius Archistrategi DEI, quotquot hoc bello portenta præsidiaque sunt visa: Æstatem atque Autumnum castris nostris fuisse salubrem, hostibus pestilentem. Hiemem ferè sine niuibus geluque transire; tum demum gelare ac ningere, cùm nos circumuallationem propè absoluissemus, hostis verò suppetias nauigijs submittere conaretur. Cùm auxilia hostium mari apportarentur, æstum de more non concitari, ventum subitò in contrarium verti, classem conflictari, naufragia fieri, militem mori simul & appelli. Seditionem nullam in castris nostris, aut diuturna obsidij asperitate, aut exili raraque stipendiorum numeratione, aut annonæ sæuitia, efflagrare. Portenta haud dubiè, sed debita scilicet Pietati Tuæ, ISABELLA Princeps Religiosissima, vel Pij belli causa. Orbis vidit quæ scribo, nec beneficio nec iniuria lacessitus, sed fidem

incor-

incorruptam absque odio & studio professus; (& verò blandiri publicè, nec locus nec gratia est) quamquam laudari Te, etiam dum viuis, omnes sine obtrectatione permittunt. Adeò Virtus Tua supra inuidiam est atque calumniam, vt eam immortalitatis gloria non sequatur (vt post mortem ceteros) verùm etiam præcurrat. Vnus mihi grauior est metus, vt facta dictis exæquem. Sed quem vmquam SCRIPTOREM ET AVCTOREM RERVM, PAR GLORIA CONSECVTA EST? Pictoribus non modò venia, at laus etiam datur, si viuas imagines coloribus mortuis aliquatenus assequantur. Mihi certè amplius aliquid a CELSITVDINE TVA sperare licebit, quæ fortitudine, felicitateque rerum gestarum, no tantùm exilem meam, sed excellentissimam quoque Scriptorum omnium eloquentiam superasti. Patiere igitur, pro insigni raraque Modestia Tua, vnico Te Victorinæ elogio, velut augusto Virtutum Tuarum compendio, appellari

Salustius.

MATREM CASTRORVM.

Trebellius Pollio de xxx. Tyrannis.

Qualem Te olim Posteritas, nunc ego præsentem venerabor,

ISABELLA HEROINA FORTISSIMA,

Clientium tuorum minimus

Hermannus Hugo
Societatis IESV.

Imprimatur Mediol.
Fr. Vinc. Aquens. Prouic. S. Offitij Mediol.
Fr. Al Bariola Augustinianus Consultor S. Offitij pro Illustriss. D. Card. Archiep.
Vidit Saccus pro Excellentiss. Senatu.

OBSIDIO BREDANA.

VRBIS Bredæ obſidionem res multæ ſupra præteritorum bellorum memoriam magnitudine ſua celebrarunt.

Quæ res celebrarint obſidionem Bredanam.

Inprimis maximarum ſuppetiarum auxilia vndequaque ab hoſte euocata, quaſi non de vrbis vnius ſalute, ſed Imperij totius ſumma fuiſſet dimicatum.

1. Auxilia maxima euocata, exterorũque æmulatio.

Adeò famam ſtudia auxere exterorum, ipſaque æmulatione creuit Victoriæ nomen.

2. Admiranda magnitudo duplicis circumuallationis.

Deinde admiranda inauditaque circumuallationis inſtitutæ magnitudo, circuitu valli duplicis aduerſus internum externumq; hoſtẽ, qualem vix vllæ retrò Hiſtoriæ litteris commendatum reliquere.

3. Multitudo incredibilis operum.

Ad hæc multitudo incredibilis, *a* turrium, *b* caſtellorum, *c* aggerũ, aliarumque id genus munitionum, quæ & ſæuiſſimo anni tempore, & breuiſſimo ſpatio pro tanta magnitudine, fuere perfectæ.

a Redoutes.
b Fortz.
c Batteries.

4. Difficultas ſupportandi è longinquo commeatus, cum ſumma annonæ caritate.

Prætereà ſumma commeatus ſupportandi difficultas, itinere longo, hiberno ac terreſtri, vndecim menſium ſpatio ſuperata; cùm ob ſumptuoſas curruum vecturas Prouincijs volentibus imperatas, pagorumque ac municipiorum vaſtitatem, graue mercium omnium pretium eſſet, neque militi niſi rara dimidiataque ſtipendia ſoluerentur.

5. Singulare Dei præſidiũ, ac ferè portẽtoſum.

Denique peculiare quoddam præſidium Numinis, rebus noſtris perpetuò patrocinantis, turbantiſque conatus hoſtiles;

perinde atq; nobis propitium, illis iratum infestumque semper extitisset. Cuius quidem cælestis auxilij argumenta, tot tamque certa toto hoc Bredano bello eluxere; vt quamuis longè maxima fuerint Ducum studia vigilantiaque, nihil tamen haud dubiè iis omnibus curis effecissent, absque ope eximia summi illius Imperatoris Dei. Atque hæc ferè ea sunt, quæ Belli huius famam orbe toto circumtulerunt.

Vrbis Bredæ circuitus quãtus. Breda alioqui oppidum non maximum, circuitu mœnium continet passuum millia non ampliùs quatuor, vt horæ ferè spatio circuiri in orbem possit. Nassauiis primùm obuenit anno M.CD.IIII. dote Ioannæ Polanæ: quæ cùm Bredæ esset heres, Engelberto Comiti Nassauio nupsit. Eam vrbem anno M. D. LXVII. Albanus Dux (fugiente ob perduellionem Guilielmo Nassauio) Hispaniæ Regi vindicauit. Decennio pòst ad Nassauios rediit anno M. D. LXXVII. Hollaco Comite ad deditionẽ cogente. Tũ iterùm anno M. D. LXXXI. à Barone Hautepennio per vim astumque capta, Regi paruit per annos IX. donec Araugerius anno M. D. XC. per fraudem vectoriæ nauis (qua septuaginta milites tecti, vt olim Græci equo Troiano) Arcem Vrbemque, iubente Mauritio Nassauio, Arausij Principe, occupauit.

Breda quando & vnde ad Nassauios.

Breda quando & quoties capta ac recepta.

Bredæ situs. Vrbs extremis ferè Brabantiæ finibus. Hollandiam Merka flumine attingit. Vicinis oppidis aliquot municipiisque haud magno interuallo coronatur. Iacet amœnissima terræ regione, qualem plurimi Ducum militumque Euro-

Amœnitas agri Bredani.

Europa tota vidisse negabant: vt non iniuria Mauritius Bredam, sua Tempe appellaret. Ager vndeqnaque frugum pabuliq; lætus. Prata omnia virgultis perpetuis cincta, riui creberrimi distinguebant, veluti limite genuino. Ordines arborum vel ad regulam, vel in quincuncem dispositi, itinerum passim domorumque latera viriditate inumbrabant. Haud procul erant quaternæ siluæ, pinibus vna, ternæ quercubus consitæ.

Duo Bredæ flumina.

Fluminibus duobus Aa & Merka interluitur, alteroque duorum insuper circumuenitur. Aa flumen riuis campestribus auctum, Vrbis mœnia circumfluit; ostioque retinetur, ne siccas destituat mœnium fossas, dum Merkæ fluminis aquæ (quibus se intra Vrbem permiscet) per æstum decessere; simul molam frumentariam versat lento in Vrbem illapsu. Locus, quo inuicem sese fluuij miscent, à Merkæ in Aa influxu, amborum corruptum retinuit nomen, *MerKendael*, quasi Merkæ in Aa. Merka aggeribus lateritijs duobus abs Aa in ipsis mœnium fossis disclusus, Vrbem interlabitur, natura multas in partes diuisus, latiorque paulatim in Hollandicas aquas, haud procul Dordraco sese effundit. Aestibus quotidie geminis concitatur, exæstuatque obiectis catarrhactis in suburbanum agrum, quoties libitum est oppidanis.

Aa flumen muros circuit.

Origo nominis Merkendael.

Flumen Merka vrbem interlabitur.

Ab Aa, Vrbi olim Bredaa, Brabantis nomē conditum aiunt; quibus *breed* latum significat, quasi Aa fluuij latè sese explicantis alueum exprimere voluissent. Vrbis medio edita turris est, altitudine pedum CCC. LXII. vnde liber

Breda vnde nomen accepit.

Turris in Vrbis medio quantæ altitudinis.

in vicina oppida patet despectus, opportuna significationibus è longinquo faciendis accipiendisque. Domus censentur ferè ad mille ducentas.

Quot in Vrbe domus.

Quæ vrbis figura.

Figura oppido triquetra, nisi Arx mœnibus inædificata, leniter vno latere protruderetur.

Arx qualis.

Hæc mœnibus, aggeribus, pontibus, armamentario, geminoque aquę circumductu munita, ambitu complectitur passus amplius mille. Xystis prætereà, porticibus, columnis, ambulationibus, hortoque tam amœno est instructa, vt fortior an elegantior sit, difficilè iudicetur.

Mœnia qualia.

Mœnia Vrbis perpetuo quercuum ordine consita, non lateritio sed cespitum aggestu structa, portis lateritiis tribus ad ternos Vrbis angulos (præter eam quæ ex Arce itur) aditum præbent. Mœnium Arcisque ineriacentis latera sustentant munimenta omnino XV. in quibus disposita tormenta, molæque nonnullæ frumentariæ, quæ velis ventoque concitantur.

Munimenta Boluers XV.

Colles Italis Cauallieri, Belgis Cattē vocantur.

Colles duo in mœnibus, è quibus longiùs machinæ suas pilas permittunt. Sub his ad pedem mœnium in ipsis fossis munitiunculę humiliores duę, qualis alibi tertia, cui supernè collis impositus nō fuit. Hæ sunt quædam veluti receptacula, ad quæ subterraneis portis aditur, eminentque ex aquis altitudine pedum quatuor. Infernè circùm pedem mœnium seps spinea, incisis inflexisq; ramis, atque in latitudinem intertextis, quæ iaculatoribus mœnibusque munimentum præbet. Fossæ inæquali latitudine patent;

Latitudo fossarum.

quando plurimùm, passibus CL. cùm minimū, passibus LXX. In fossis abscissæ è terra moles XIV. triangulari forma cuspidum instar, è medio

Moles, Rauelins XIV.

dio fluminis circumlabentis eminent; quarum ternæ, impositis portarum pontibus, muro mœnium coniunguntur: binæ item aggeribus retentæ ad diuidendas in fossa duorum fluminum aquas. Tertia, ponticulo ex Arce imposito, continetur Arcis muro. Fossarum ripam extimam, lorica altitudine pedum quinq; circumuenit, extrorsum leniter decliuis ad tutelam iaculatorum: (*contrascerpam* appellant.) Huic loricæ intercedunt quinque munitiones magnæ, quaternis Vrbis Arcisque portis, longissimo item mœnium lateri præstructæ, fossisque circumcisæ, latitudine passuum XXX. His omnibus munitionibus latera recta longitudine pedum CCX. latitudine CL. Maxima quæ Arci obiacet, longa est passibus CCXL. lata CC. Frons omnibus in angulos curuata more bidentis; hinc Cornutorum eis operum nomen. Sudes acuminatæ eminent vndequaque ad tardandum ascensum, si qui in muros connitantur. Trans fossas externarum munitionum receptaculum præiacet septum murulo in cubitum curuato ad tegendos iaculatores, (Mediam Lunam dicunt) fossa altera cinctũ. Ab hac fossà, intercapedine passuum aliquot, lorica procliuis (qualis Vrbem totam circumdat) externas has munitiones quoque cingit. In id receptaculum militi aditꝰ ex fronte operum Cornutorum, ponticulo trans fossam strato.

Quæ qualisque munimenta Vrbis externa.

Opera facta ad tutelam externarum munitionũ.

Omnia autem hæc Vrbis munimenta interna externaque, tam aptè sunt inter se disposita, itaque inuicem respondent, vt alia aliis editiora, alia altitudine paria, inuicem ex alto la-

Ordo aptus operum omnium inter se ad mutuam tutelam.

teribusque tueantur; atq; ex vltimis ad vicina (si quando esset vsus) defensoribus sit receptus. Denique suburbanum solum eo est ingenio situque, vt aut perpetuis æstuariis, aut superfusis subitò stagnis, latè sit inaccessum. Insula præterea suburbana contra Arcem abscissa ad expediendum nauium cursum, cingitur circumuallatione muri mediocriter alti. Ad hanc formam Mauritius muros institui, munimenta, moles, vallos, loricas, fossasque fieri, à biennio mandauerat. Cùm verò ipsius oppidi situs opportunitasque ad quoddam quasi militaris disciplinæ gymnasium in eo excitandum, suapte natura cultuque inuitaret, eam Vrbem, tamquam optimam militiæ palestram ceteris in exemplum propositam esse, Ordines fœderatarum Prouinciarum cupiebant; ex teri plerique existimabant. Huc ergo iuuentus præcipua Gallica, Anglica, Germanicaque ad condiscendas belli artes conueniebat. Huc Mauritius (quoties de munitionum accuratis absolutisque operibus sermo incidisset) militiæ peritos remittere, tamquam ad exemplar, consuerat. Huc Emanuelis Portugalli filium sibi ex sorore nepotem, peditum cohorti præfectum, vnà cum cohorte miserat. Huc vtrumque filium suum nothum, quorum alter quoque cohortem ducebat, ablegarat.

Suburbanũ Bredæ solum quo ingenio.

Breda militię palæstra, & exẽplar quoddam absolutissimæ munitionis.

Vrbi administrandæ præfectus erat Iustin' Nassauius, Mauritij frater nothus, vir longo experientiæ vsu præstans, qui oppugnationem sustinere consilio, obsidionem parsimonia tolerare posset. Pręturam gerebat Ioannes Aertsenius VVermontij Dominus, vir animo non minùs

Bredæ Præfectus Iustinus Nassauius.

Prætor seu Droßardus Ioãnes Aertsenius.

nùs conſtanti, quàm iudicio acri ad annonæ diſpenſationem moderandam, temperandaſque ſeditiones, & conſilia in ſubitis ac deſperatis rebus ſuggerenda. Præſidio Vrbi diſponi ſolitæ vulgò peditum cohortes XVI. Arci præterea vna. Equitum quinque. vniuerſim milites MDC. Sed recens audito rumore belli, adiunctæ erant cohortes pedeſtres octonæ. Ciuium verò qui arma capeſſere poſſent, numerati MDCCC. quibus Aertſenius, Tribuni vrbani auctoritate imperabat. Militi annona in hiemẽ prouiſa, ſiliginis menſuræ octies mille ducentæ: auenæ bis mille octingentæ: caſei pondo tria millia ſexcenta; totidemque aſelli ſiccati. Ciuibus (priuſquam ad obſidendam Vrbem cum exercitu veniremus) duodecim menſium frumentum vt conuectum haberent, viritim fuerat imperatum; nihil vt neceſſe eſſet de militare annona eos delibare.

> Quantum vulgò Bredę præſidium, quantoque numero recens auctum.

> Quot ciues armis idonei.

> Ciuibus Tribunus datus Aertſenius.

> Quanta militibus prouiſa annona, quãta imperata ciuibus.

Ad hanc Vrbem expugnandam, cùm multa Marchionis Ambroſij Spinolæ animum impellerent, tum multa etiam contrà reuocabant. Incitabat inprimis loci opportunitas, cùm ad cohibendas crebras hoſtilis equitatus in Brabantiam excurſiones, quas inde commodiſſimè quoquouerſus inſtituebant, tum etiam ad nauigationem omnem inter vicina Bredæ confiniaque Hollandiæ ac Zelandiæ oppida impediendam; quod, propinquis locis aliquot occupatis, haud magno negotio fieri poſſe exiſtimatur, incredibili hoſtium damno. Alliciebãt præterea cõmoditates multæ, ad hanc Vrbem potiùs quàm aliam attentandam; ſolum nempe ſuburbanum, ducẽdis foſſis, agendis vineis

> Quæ res Spinolam excitarint ad tentandam Bredam.

atque aggeribus, faciendisque operibus aut ad impreſſionem aut ad circumuallationem opportunum: flumen ad aquandum vtile, facile interclusu; quo facto, obſeſſi commeatu penitus prohiberentur. Vicinæ ad lignandum ſiluæ, vberrimi ad pabulandum campi. Illud denique occurrebat; Breda capta, Bergozomiũ, aliaq; propinqua loca faciliùs recuperari poſſe.

Quæ res incommodę ad Bredam occupandam.

Contrà verò deterrebat Vrbis & manu & natura tam munitæ robur: ſed pręcipuè, ſumma ſupportandi è longinquo commeatus difficultas; cùm aut hoſtes magno circuitu eſſent vitandi, aut vrbes noſtræ omnes longis terreſtribus itineribus abeſſent, aut ipſæ annona ſua indigerent; nec à tergo facultas eſſet fluminis, quod nauigari onerarijs poſſet ad cibaria ſupportanda. Breda autem, è propinquo, quaſi hoſtilium vrbium theatro quodam, media includeretur. Relinquebatur, vt maximo carrorum numero, longinquis impeditiſque per hiemem itineribus, frumẽtum cibariaque nobis ſubueherentur; quod nec ſine duplicatis militum copijs, nec ſine grauiſſimo periculo fieri poſſe conſtabat.

Status Belgij quis, cùm Spinola Bellum cœpit.

Hic Belgij rerumque noſtrarum hoc tempore ſtatus erat. Philippus IV. Hiſpaniæ Rex inducias denuò cum fœderatis Ordinibus pãgi vetuerat, ſentiens caſtrenſem illam pacem bello eſſe nocentiorem. Archidux Iſabella Clara Eugenia Hiſpaniarum Infans, Alberti Principis Optimi, vita functi, coniux, exercitum, quem in Belgis Rex florentiſſimum habebat, otio ignauiaque languere, ducebat ignomi-

miniofum. Nondum vindicatum erat Bergozomium, quo poſt obſidionem retento, hoſtes gloriabantur. Pacata bellis interquieſcebat Germania. Mansfeldici nothi vires nomenque propè iacebant extincta. Integra cum Galliæ Angliæque Regibus fœdera pacis conſtabant. Cum ſolis coniuratarum Prouinciarum perduellibus iuſtæ intercedebant inimicitiæ. In hos bellum conuerti placuit non dominandi libidine, ſed Religionis reponendæ ſtudio, rerumque recuperandarum.

Spinola, conſilijs celatis, paulò poſt Idus Iulias anni M. DC. XXIV. Bruxella profectus, cùm ipſo anni tempore ad bellum vocaretur, ſegete iam matura, copies mouit. Ita verò rem belli omnem integram ſibi relinquerat, vt etiamſi Bredam oppugnare apud animum ſuum decreuiſſet, tamen ſi id confieri difficilè poſſe deprehendiſſet, (præſidio fortè maiore, vt accidit, ab hoſtibus immiſſo) ipſe, ex quolibet quo conſtitiſſet loco, expeditionem aliam quamcumque (vti ex vſu bonoque præſens iudicaſſet) ſuſcipere poſſet; armis pro arbitrio, in quam vellet partem, conuerſis.

Spinola quo conſilio expeditionem ſuſceperit.

Copiæ conſultò, ad fallendum hoſtem, tres in partes diuiſæ; iterque à propoſito diuersũ, alia in loca conſtitutum. Spinola ex itinere per Aſperum collem tendens (vbi auguſtum illud Matris Virginis templum, tot prodigiis per orbem nobile) ritè obitis Chriſtianæ Religionis myſterijs, votiſque pro exercitu ad Aram Marianam cõceptis, alià pedites; equites alià Ludouicus Velaſcius Comes Salazarius equitum Magiſter circumduxi. Ioannes Brauius

Copiæ tripartitò ductæ.

Spinolæ in Aſpericollenſem Virginẽ religio.

An-

Antuerpienſi arci præfectus exercitum(quem Gonſaluus de Cordua Legati auctoritate adminiſtrarat) accerſitum è Markia miſſus, eodem quo conuenerat tempore locoque, haud procul Turnhautano municipio, ſuperioribus eum copiis iunxit. Hic obiter à Spinola recenſitus exercitus, minorq; opnione repertus, cùm fusè euntes numerum vero ampliorem effeciſſent. Cetera miles lectiſſimus, qui virtute paucitatem expleret. Erant Legiones omnino *X*V.conſtantes manipulis C*X*CVIII. equitum cohortes *XXXIX*. capitum anguſtè ad octodecim millia.

Exercitus opinione minor repertus.

Spinolæ exercitus initiò quantus.

Iuſtinus Naſſauius, conſiliorum noſtrorum ignarus ſed prouidus, quàm ſtatim huc veniſſe Spinolam audiuerat, cohortes peditum quinque è propinquo Sualuenſis agri tractu Bredã accerſit, aliaſque deinde *X*V. ex Hollandia ad Sualuam recèns appulſas (in quibus Pretoriæ duæ Mauritij & Henrici Principum fratrum, Primipilique multi) cum ipſis Tribunis Hauterinio Gallo. Morgano Anglo, & Loquerenio Hollando. Poſtridie verò quàm propiùs acceſſiſſe Spinolam ab eo fuit intellectum, dimiſſa Gertrudibergam equitum turmæ tres, Comitum Culenburgici & Styrum, Præfectique Villebonij Galli, ne ſcilicet equorum nimium eſſet pro anguſta pabulatione, quando equeſtres cohortes duę, cum pedeſtribus *X* L V. Vrbi abundè eſſent ad tutelam. Tribunis, qui recèns aduenerant, per mœnia externaſque munitiones, ſuę ſingulis attributę ſtationes. Hauteriuio, qui Gallos VValloneſque ducebat, ad portam Ginekenſem; Morgano Anglorum

Iuſtinus Naſſauius præſidium auget peditum cohortibus xx.

Iuſtinus Naſſauius equitatum minuit cohortib⁹ tribus.

rum Pręfecto, ad Siluęducenſem: Loquerenio, cui Belgę Scotique parebant, ad Antuerpien-ſem cuſtodię obuenerunt. Hi ſtatim ingenti celeritate, ſingulis externarum munitionum cornibus, loricas ſingulas; earum ſinui ſeu frōti medię, brachium in cubitum curuatum prę-ſtruxere, inſtar tridentis: depreſſa circumqua-que foſſa, cuius ripam lorica ſeu contraſcerpa obibat, denſaque ſeps ſudium duabus pinnis ſupernè inſtar ericij armatarum, ne quis vari-cando tranſiret. Interuallum à ripa extima cor nutorum operum ad tria vſque brachia eorū cornibus obiecta, fuit paſſuum CXL. in quod ſpatium admittebatur miles ſubterraneo cuni culo ab lateribus cornutorum operum extror-ſus. Atque hęc prima fuere opera Mauritia-nis munitionibus adiuncta, ex quo obſidionē vereri Bredani cœpere. Spinola quintis ca-ſtris, Gilſam (qui pagus itinere horarum dua-rum Breda abeſt) cum exercitu venit. Hic Tri-bunis militaribus pleriſque, diuerſis ab alio ſingulis, in conſilium adhibitis, ecquid de Bre-dę oppugnatione cenſerent, exquirit ſenten-tias ſingulorum. Singuli oppugnationem diſ-ſuadere: Oppidum firmiſſimis operibus mu-nitum dicere, ſtagna (quoties oppidani flumē extruderent) toto agro ſuburbano latè exę-ſtuare; Vrbem multas in partes flumine eſſe diſcerptam. Auctum pręſidium manipulis pe-deſtribus XXVIII. Copias noſtras propter exiguitatem vix tantę oppugnationi pares fo-re, ad quā numero ęquè atque animis ſit opus. Si verò à tergo hoſtis cum exercitu ad oppu-gnanda caſtra noſtra priùs veniſſet, quàm nos

vr-

Noua Bredanorum extra muros opera.

Spinola Tribunos in concilium adhibet.

Tribuni diſſuadent Spinolæ oppugnationem Bredæ varijs de cauſis.

vrbem tam firmam expugnassemus, necessariò nobis aut discedendum turpiter fore, aut tantillas copias geminę impressionis periculo, à fronte, à tergo, temerariè obiectum iri.

Spinola ad Archiducem Isabellam refert sententiā Tribunorum

Marchio Spinola, auditis Tribunorum sententijs, sciens alias esse Imperatoris, alias Legati partes; illum liberè ad summam rerum cō sulere, hunc omnia ad pręscriptum agere debere; eodem loci restitit, Archiducemque Isabellam, quid Tribuni censuissent, edocuit. Illa, intellectis tantis Bredani pręsidij incrementis, tot virorum fortium periculo fortunam tē tari nolle, respondit. Iniquitatis se condemnari debere, si eorum vitam non haberet cariorem, quos sciret sic animo comparatos, vt nullum, si iuberentur, discrimen recusarent. Ne tamen tam lecta militum manus exsors glorię, re infecta, domum rediret, circumspiceret Spinola, quid geri deinde ex re bonoque esse existimaret.

Archidux Isabella Tribunis consentiens, censet Oppugnatione abstinendum.

Noua cum Henrico Comite Bergio consilia communicantur.

Spinola, consilijs cum Henrico Comite Bergio summo Geldrię Pręfecto (qui cum altero exercitu ad Rhenum in ęstiuis erat) communicatis, optionem Franciscum Losanum ad eum cum literis mittit, rogatum quid in rem fore censeret; simul Carolum à Burgundia Baronē VVackenium Gandauensis vrbis Prętorē equitum Pręfectum, ab castris ad Paulum Bernardum Fontainum, VVallonicæ legionis Tribunum, Prouincięque Flandrię copijs pręposit ū, ablegat; qui cum eo de Casante (insulę haud procul Slusa sitę) occupatione tractaret. Ab his diu secum, deinde etiam coram Archiduce disputatum; atque vti suum cuique abitrium erat,

Expeditio in Casātam insulam propo nitur, mox; deseritur.

erat, ita ille rem facilem, hic difficilem affirmare; Fontainus diffidere, VVackenius euentum polliceri. Fontainus tamen ad exequendum offerre ſeſe, ſi modò mandatis ſcriptis (purgandi ſui cauſa) iuberetur. Archidux in ſpem euentus pronior iuſſit, diemque expeditionis prǫſcripſit. Diſceſſit igitur eas ob res Brugam Fontainus. Submittitur poſt triduum VVackenius; ſed rebus iam omnibus comparatis, Archidux verita vt feliciter expeditio eueniret, abſtineri mandat.

Spinola Tribunos interrogat quid cenſeant de obſidēda Breda.

Intereà Spinola concilium iterùm cum idoneis habet; Tribuniſque omnibus, Cēturionibuſque nonnullis, ſeorſim ſingulis, ad ſe vocatis proponit, quid de Breda obſidenda iudicarent, quando impreſſione tentēdam nuper negaſſent. Hic omnes denuò (vno militari Tribuno excepto) cauſſari obſidionis difficultates. Vrbem, niſi maximo interuallo, circumuallari non poſſe.

Omnes obſidionem diſſuadent, vno excepto.

Circumuallationis circuitum quatuor aut quinque ampliùs horarum itineris neceſſariò fore debere, ob demiſſa quàm plurima ruris ſuburbani loca, quǫ partem ſint paluſtria atque ǫſtuarijs inacceſſa, partem reſtagnent, cùm oppidani flumen oſtio morantur. Iam id tantum ſpatij, tot ſtationibus cuſtodijſque explendum fore, vt ferè inter ſe contingant, aut Vrbem alioqui difficilè interclusum iri. Militis verò facultatem deeſſe, qui tot in partes tribui poſſit. Ingentem prǫtereà frumenti numerum, vel hiemi tolerādǫ, militibus in vrbe prouiſum; ciuibus viritim fuiſſe imperatum. Denique longi temporis laboriſque fore rem, vrbem rebus omnibus affluentem fatiga-

Cauſa ob quas reiecta obſidio.

tigare fame: prçterquam quòd si maiore exercitu conflato ad soluendam obsidionem,à tergo hostis adueniret; sine pugna etiã,carpẽdis tantùmodò impediẽdisve cõmeatibus nostris, ad receptum nos cogi possemus, inopia maiore inediaque subacti. Adeò diuersam quippe illorum nostramque esse conditionem,vt illi vndequaque propinquis fluminibus vrbibusque, rerum omnium copia facilè essent abũdaturi, cũ nullus propè ventus flare posit,qui nõn alicui subuectioni esset secundus,pro vario vrbiũ portuumque situ. Bredæ enim proximè adiacent Scuenberga,Gertrudiberga,Heusda, Ordinum fœderatorum oppida, interuallo horarum trium quattuorue;præter nonnulla municipia,haud multò remotiora, quæ mari aut fluminibus omnia alluuntur: Nos autem Bredanis ipsis citiùs ab re frumentaria laboraturi essemus,ob lõgas durasque annonæ supportationes,itinere terrestri,quod vnum, & quidẽ periculosum, in castra nostra pateret; nisi hostis etiam id iter penitᵒ intercluderet obsideretq;. Antuerpia certè,Mechlinia,Liraque(quæ propinquiora è nostris Bredæ oppida)decem duodecimue horarum spatio; Siluaducis & Herentalia (quæ vrbes proximæ) horis omnino nouem Breda absunt. Vnus aliquis Tribunorum animo diuersus fuit,qui hisce omnibus posthabitis, vel ea re Bredam tentandam censebat, quòd acerbius nullum vulnus Mauritio accidere posse dictitaret,cùm eã vrbem in oculis gereret;qua amissa,plurimum quoque apud omnes amissurus esset auctoritatis. Neq; verò credibile esse,ita obsessos rationes oẽs suas instituis-

Iniquior nobis conditio ad Bredam obsidendam, atque Hollandis ad liberãdam.

Ordinum fœderatorũ oppida Bredæ proxima.

Regiæ vrbes à Breda remotæ.

Rationes ob quas Tribunorum vnus Bredam obsideri suadet.

tuis-

tuisse, vt nihil tãto in numero, breui esset defuturum, cuius inopia ad deditionem coacti impellerentur. Vrbem externæ opis indigam fame vrgeret; clausis annonæ subsidiis, inopiã ac discordiã ciuibus militiq; breui esse effecturũ.

Missi ad cognoscendum fuerant, Franciscus Medina, Matthæus Ottanes, & Ioannes Medicæus, Tribuni militares: qui renuntiabant, humum quidem ducendis fossis aggeribusque agendis idoneam; flumẽ aquationi, siluas lignationi, agros horreaq; pabulationi opportuna videri: sed metuenda ea omnia, quæ cõtra obsidionis consilium ab ceteris erãt Tribunis allata, vehementiùs quoq; affirmabant. Intereà ab Rheno (quò missus fuerat) redit Losanus cũ literis Bergij, qui (cognito quid de Bredæ oppugnandæ difficultatibus Tribuni oẽs censuissent) Spinolæ proponit, ecquid de Embricę ac Rhezę oppugnatione videatur? Isthic se cum exercitu pręsentem esse: copiis aliquanto auctis, stratoque nauali põte, ac maiore vna munitione ad Rhenum facta, Embricã videri obtineri posse; qua capta Rhezam vltrò debere venire in potestatem. Sin autem pontem fieri (ob nauium inopiam) displiceret, Grauiam superesse & Rauesteynij Geneppęque arces, quę simul obsideri possint. Dispiceret secũ quid fieri mallet, interrogato priùs Antonio Barone Grobbendõckio Silųeducensis vrbis Pręfecto, homine eorum locorũ perito. Spinola, remisso cum Losano, Francisco Medina Hispanę legionis Tribuno, hactenus cõsilium Bergij probari sibi significat, quatenus Graniã, Rauesteyniũ, Geneppamque spectaret, petitque quanto eã

Missi cognitum, Breda vropiùs inspecta, dissuadẽt obsidionem.

Henricus Bergius consiliũ suggerit obsidendę Embricę ac Rhezę, aut Grauiæ, Rauesteynij, & Geneppæ.

in rem subsidio opus habeat. Orat Comes Bergius subsidio sibi mitti quinque peditum millia, equites mille, quibuscum reliquę copię suę satis essent expeditioni conficiendę. Iubet verò Spinolam securum cum exercitu Gilsę in pago considere, hostemque distinere ancipitem, ne tutò Bredana aliaue pręsidia deducere posset, ad Grauię obsidionem perturbandam. Spinola & consilio lętus, & affirmatione tanti Ducis fisus, rem ad Archiducem Isabellam refert, misso Medina Tribuno, simulque Baronem Antonium Grobbendonckium (vti Bergius fieri optauerat) ad se euocatum interrogat, quid de proposita Grauię, Rauesteynij Geneppęque arcium obsidione censeret? Is tot simul expeditiones, non ita atque credebatur, faciles esse, apertè dictitabat; sperari tamen à Comite Bergio, homine militię scientissimo, iisque in locis versato, & posse & debere.

Henricus Bergius indicat quanto exercitu opus ad Grauiam reliquaque loca obsidenda.

Spinola consilium Henrici Bergij cū Isabella communicat.

Spinola exquirit sententiam Antonij Baronis Grobbendonckij super obsidione Grauię aliorumque locorū.

Diebus multis in hanc dubitationem consumptis, exercitus Gilsensi in pago languere animis cœpit. Flumen (quę proxima castris aqua) duorum millium aberat. Putei qui pauci reperiebantur, aut ęstibus exarescebant, aut vsu nimio exhauriebantur; aut extracta aqua adeò turbida erat, vt non nisi longo temporis spatio liquesceret subsideretque. Multos igitur sitis impatientia, maximis anni caloribus, adicebat ad insalubris aquę potum, vel è fossis, vel è curruum orbitis haustum, quę morbos efficiebat. Spinola incommodi admonitus, ne leuem aliquam auditionem pro re comperta haberet (quò omnia sibi essent exploratiora) Tribunos aliquot aduocatos interrogat, tan-

Gilsa pagus castris idoneus ob aquæ inopiam.

Intolerabilis militum sitis.

tantane, vt monebatur, aqnandi inopia miles laboraret. Illi aut vitium caſtrorum indicare veriti, (quòd auribus ſeruire mallent) aut ſua opulentia aliorum inopiam menſi, aquā ſuperare ſuis affirmant. Monitor, præſentibus Tribunis, à Marchione Spinola accitus, dū fidem indicio prȩſtare pergit, commodùm interuenit Ioannes Comes Naſſauius legionum duarum Germanicarum Tribunus, qui militū ſuorum calamitate narrata, monentis dicta ſuſtentauit. Ac tum eorum, qui negauerant, vnus, clàm in aurem ingerit monitori, gratiam ei ſe indicij debere, quod facere ipſe timuiſſet. Spinola, re comperta, puteos fodi paſſim imperauit, maloque remedium inuentum fuit. Quadraginta panum millia ea cȩli intemperie fuere in Gilſenſibus caſtris corrupta. Simul eo ferè tempore duarum legionum Italicarū tuguria fortuito incendio deflagrarūt. quibus omnibus incommodis cùm nulla ad eum diem ſtipendia eſſent numerata, & graue mercibus pretium eſſet, militiam fuga multi deſerebant. Quod exemplum veritus Spinola ne ad plures pertineret, ſeueritate remedium quæſiuit, retractoſque ex fuga deſertores quatuor, ſorte experiri fecit, quē vnū è quaternis alea capitis condemnaret. Interea in caſtris multorū liberæ audiri voces: Agendi tempus conſultando tranſmitti; militem, exiſtimationem, prolatādo, dilatandoq; perdi. Petulantiùs aūt ab hoſte multa in Regē Hiſpaniæ Spinolamq; ignominioſè facta. Apud Hollandos, à Mimis ludi præbiti in morem Attellanæ, quos * Hiſpanicam Bombomachiam appellarunt. Sparſa item per

Reti veritas deprehenditur.

Spinola puteos fodi imperat.

Noua caſtrorum damna.

Fuga militū caſtigata.

Quorūdā in Spinolam obtrectatio.

Hoſtium in Regē & Spinolam ſcommata.

* Le bouha Eſpagnol.

per vulgi manus ridicula Regis imago Bredā laternula quærentis, aſtante ſibi Spinola, qui vtraque manu ſcalpebat caput, dentato carmine ſubſcripto. Mauritius rerum omnium (vt ſibi videbatur) ſecurus, Hagæque in otio quaſi per contemptum degens, ſalsè dixiſſe fertur: Spinolam Gelæ (vbi vecordes amentia liberantur) ſatiùs quàm Gilſæ fuiſſe conceſſurum. Sed hæc ſpreta exoleuere, neque iræ confeſſione agnita ſunt.

Mauritij in Spinolā ioc' aculeatus.

Spinola, cōſilio oppugnandæ Grauiæ ab Archiduce Iſabella probato, miſſo cum mādatis Ioanne Medicæo, Henricum Comitem Bergiū cum exercitu, quem ad Rhenum habebat, ad Grauiam contendere iubet, pollicitus, petitas ab eo copias ſe ad certum diem eſſe ſubmiſſurum. Simul ab caſtris ſuis ſubſidio mittit Comitem Ioannem Naſſauium (qui oblatū recèns à Republica Veneta copiarum ſuarum imperium repudiarat) cum peditū millibus v. equitum cohortibus IV. additis tormentis maioribus tribus, ſcaphis XIIX. reliquoque impedimentorum apparatu. Ioā. Conrardum Aubermontium equeſtris turmæ Præfectum, ob locorum gnaritatem, Siluaducis, vbi reſtiterat, comitari imperat. Altero die Hyacinthum Velaſcium Marchionem Beluederiū cum reliquo decem cohortium equitatu, ad mille omnino equitum, ſubmittit, datis mandatis, vt Grauienſi agro, longè lateque, pecus omne abigeret, locoſque quibus caſtra deinde à Comite Bregio locarēturr eius ad arbitrium tueretur. Comes Bergius ad Grauiam proficiſcens, celerrimè Mondelbergam arcem, Cliuos vrbem arcem-

Ioan. Comes Naſſaui' ſubſidio mittitur Henrico Bergio.

Cōrard. Aubermontius locorum peritus Comiti Naſſauio additur.

Marchio Beluederius Hyacinthus Velaſcius cū reliquo equitatu Naſſauiū ſubſequitur.

Bergius Mondelbergā Cliuos & Genepā vrbē capit

arcemque,& Geneppam vrbē ex itinere adortus, vi deditioneq; capit, prǽſidiaq; imponit. Adeò autem monentis Ducis auctoritas Cliuenſibus profuit ad militem à rapina deterrendum, vt nec vnius delatum fuerit nomen, qui furto quippiam abſtuliſſe compertus ſit ex domibus copioſiſsima ſupellectili inſtructis, è quarum feneſtris tectiſve reſtantem arcem verberari imperarat. Quàm rem cùm poſteà Cliuenſis Conſul ipſe celebraret; Mauritius Naſſauius, & tantam militis innocentiam, & ſummam Ducis virtutem, non ſecùs ac Scauri cuiuſdam integritatem, intactas etiam arborum fruges à militari licentia vindicantis, fuit admiratus. Mouckam pagum Moſæ imminentem commeatui opportunum, vallo munitioneque ab latere aduerſo firmat, ibidemq; caſtrametatur. Inde ad Batenburgum & Raueſteynium explorandum, hoſtiumque opinionem fallendam, cum xv. equitum turmis, iaculatoribus CCC. diſcedit.

Bergiani militis innocentia.

Bergius Mouckenſi pago ad Moſam caſtra metatur.

Raueſteynium Bergius explorat.

Marchio Beluederius magno pecoris numero potitus, abacto quidquid ab Grauia Raueſteynium vſque armentorū erat,& ad Siluamducis miſſo,multum latè terroris immiſit. Henricus Bergius, Batenburgo Raueſteynioq; exploratis,Ioannem Naſſauium & Conrardū Aubermontium ad ſe accerſiti. Hunc cum mandatis ſignificatum Marchioni Spinolæ mittit, nō ita facilè atque crediderat Raueſteynium expugnari poſſe, ſed Grauiam (ſi Spinola iuberet) Raueſteynio prætermiſſo, tentaturum ſe eſſe; ſperare, maioribus aliquantò copijs miſſis obtineri poſſe. Ioannem Naſſauium, altero

Marchio Beluederius plurimū pecoris Grauia abigit.

Comes Bergius de Raueſteynio expugnando diffidit, & Spinolæ indicat.

Ioan. Naſſauius caſtra aduerſo Moſæ latere locat.

Mosæ latere, haud procul Grauia, locare castra iubet, ipse Mouckæ tantisper restiturus, dum Spinola quid fieri placeret, indicasset; significat autem, Mosam intereà se ponte constratu- rum, ad exercitum traijciendum, iungendum- que, si vsus foret.

Bergius Mosam ponte consternit.

Insolens cæli tempestas.

In id tempus horrenda adeò noctis vnius tē- pestas incidit, imbre, vento, fulmine, tonitru diutissimè sæuientibus, vt confundi elementa, cælum ipsum misceri terræ videretur. Densissimæ tenebræ, perpetuus ignium intermicantium fulgor, mugitus continens tonitruorum, imber non guttatim lapsus, sed fluminis instar; ventorum turbines violenti. Omnia denique ad terrorem vltimę calamitatis. Ea nocte, Henricus Fredericus Nassauius, Henrici Bergij castra nondum munita, toto exercitu inuadere destinarat, nisi tempestas consilio auertisset. Triduo pòst, Grauiensi milite prodire iusso, maioribus iterùm copijs Bergiana castra lacessitum venit: sed cùm neque Grauienses in tempore adessent, neque Bergius sua castra munitionibus nuda reliquisset, exigua velitatione lis omnis dirempta est. Ioannes Nassauius, vti præscriptum erat, castra sua haud procul Grauia ponit, locum tam idoneum nactus, vt flumine à dextris, à fronte & sinistris riuo è flumine ducto cingerentur. Fossam tamen à fronte lateribusque eo interuallo præduxit, quod castris & aquis intercedebat aduersus hostium traiectum. Pro castrorum fronte siluæ erant insidijs opportunæ. Proximè vrbem colles leni fastigio assurgentes, quos equestribus custo-

Henrici Nassauij consiliū tēpestate impeditum.

Idoneus castris locus à Ioanne Nassauio lectus.

dijs

dijs interdiu occupatos, noctu insidiarum metu Nassauius deserere cogebatur. Hinc paruulorum equestrium præliorum occasio quotidie erat, cùm manè pro tumulis per noctem ab hoste infesis, nostri ad eum submouendum dimicarent. Stakenbrouckius vrbi Grauiensi præfectus, ad terrendos nostros, per noctem machinato aduenientis exercitus strepitu, quasi in castra irrupturus, bellicum canere iussit; postridieque à Nassauio in colloquio (cuius copiam Præfectus fieri impetrarat) interrogatus, ecquid somnum sibi militibusque tanto scilicet signorum strepitu obturbasset? Respondit, se verò mirari ampliùs, ecquid ille eas vrbes armis repetitum venisset, quarum hereditatem iure fortè aliquando esset aditurus. Cui contrà Nassauius: eam se hereditatem (quòd caduca esset) in præsentia prætermittere, sed ambire suam Grauiæ præfecturam. Quo audito Præfectus; Ad eam ergo asserendam, inquit, domum redeo. & cum dicto discessit, moxque ex vrbe iaculari in Nassauij castra cœpit, sicut ambitus pœnas exacturus.

Grauiensis Præfecti inanis terror.

Acutum Comitis Nassauij respõsum

Sub hæc, ab Herico Bergio Gilsam redierat Aubermontius: cuius responso audito, mirari Spinola, qua causa Bergius tantas suo ipsius consilio (cuius se principem erat professus) difficultates objiceret. Sed quoniam tamen, quod fuerat ab eo de Rauesteynio propositũ, metu euentus retractaret, cuperetque (si iuberetur) ad Grauiam proficisci, id faceret iussu suo, eoque celerrimè contenderet. His cum mandatis Franciscũ Medinam, addito Auber-

Spinola Bergij excusatio nem de Rauesteynio factam miratur.

montio, ad Henricum Bergium denuò remittit. Intereà Gilsam ipse duodecim turribus humilioribus terræ aggestu substructis omni ex parte circumuenit, ne quà hostis in castra eruptionem improuisò facere posset.

Bredani decepti supellectilem exportatam denuò referunt.

Ea re animaduersa, Bredani, rati obsidendæ vrbis consilium à nobis depositum esse, supellectilem omnem, quam in vicina oppida obsidionis metu compulerant, belli iam securi, nauigijs referri mandabant; neq; cibarijs in lōgius spatium prouidebant, sed existimantes se ea quoque annona abundaturos, quam in hiemem compararant, cētum ipsos boues recèns in vrbem importatos, nauesq; duas caseis onustas (cùm emere recusassent) educi denuò permisere. Agrestes prætereà omnes, eorumque vxores ac liberos, qui priùs in vrbem confugerant, quosque vt mures, sororesque frumenti egredi iusserant, ad consulendum annonæ (si obsidio accidisset) iterùm ex agris, quos nostri populabantur, refugos mœnibus accepere, non exiguo cibariorum damno, vtpote homines stomacho ventreque capace.

Bredani securi multos bello inidoneos muris admittunt, magno annonæ damno.

Spinolæ castrametatio Mauritiū ambiguū tenet.

Illud prætereà ea Spinolæ castrametatione effectum est, vt neque quid seriò moliremur, neque quid fingeremus, Mauritius intelligere posset, Grauiamne scilicet, an Bredā, an simul vtramque, an aliam vrbem aliquam aggredi esset constitutum. eaque re ita varius agitabatur, vt (cùm neq; præsidium vrbe altera ad alterius opem deducere auderet, neque ad vtrāque liberandam satis suppeteret copiarū) neutri tantisper prouidere posset. Tandem ex Hagensi suo viridario ad Henricum Fredericum

Nassa-

Naſſauium fratrem in caſtra ad Neomagũ pro-fectus, Bommeliam tormenta multa magnoſque belli apparatus inuehi, vicinoſque Siluæducenſibus locos muniri iuſſit. Quamuis autẽ multis belli adminiſtratio longiùs duci ſine fructu videretur, illud tamen mora ipſa obtinebamus, vt hoſti, cùm iam Autũnus præcipitaret, nihil idonei temporis ſupereſſet ad bellũ alia in parte conflandum, nobis iam in quamcumque occaſionem paratis.

Mauritius in caſtra ad fratrem tendit. Bommeliamque munit.

Velitas ex obſidẽdi mora.

Eius apparatus fama (quo Grauiam tentare velle videbâmur) in vulgus elata, Dux Boullionius Gallus, qui quod Bredæ bellum expectauerat, ad Grauiam translatũ eſſe credebat, eò, fortunæ experiundæ profectus, reditu deinde (cùm Bredam obſediſſemus) fertur fuiſſe interclusus. Henricus Bergius, Grauiæ ſitu naturaque cognitis, auditis etiam ſententijs accolarum, contrà omnia deprehendit, atq; quorum indicio fretus, Spinolã excitarat. Apertè videbat, vix trimeſtri ſpatio id bellum confici poſſe, intereaque ob altiſſimas quæ deiectæ circùm vrbem erant valles (in quibus caſtra fuiſſent collocanda) hibernis aquis certò ſe ſubmotũ iri. Affirmabant agreſtes, ceterique qui naturam loci norant, exeũte vere oppugnationem inſtitui debuiſſe, vertenteq; æſtate confici ſperare potuiſſe. Exeũte autumno loca omnia latè reſtagnare, fieriq; inacceſſa. Commodùm aduenerant id temporis à Spinola miſſi Medina atque Aubermontius, qui mandata Comiti Bergio perferebant de Grauia, vti receperat, obſidenda. Spinolam quidẽ miratum de Raueſteynij deſperata victoria fuiſſe, quando tam

Dux Boullionius Breda diſcedit, ſtudio experiundi belli Grauienſis.

Henricus Bergius alia omnia, Grauiæ cognita, deprehendit, quam à cognitoribus didicerat.

Mandata Spinolæ, Bergio relata.

certam eius obtinendæ spem fecisset. Si tamen id fieri non posset, iubere ad Grauiam quamprimùm aggrederetur. Comes Bergius iã lapsus quoque Grauiæ subigendæ spe, vtrumq; ad se missum admonet, de ea obtinenda se id temporis desperare. Geneppa arce, si Spinola permitteret, breui sperare se esse potiturũ; qua expugnata, Grauiam aliàs facilè consequi possit.

Comes Bergius Legatis à Marchione missis affirmat de obtinenda Grauia se desperare.

Responsa Legatorum.

Illi attoniti, interrogare quid id demũ rei sit? Intelligere se non posse, ecqui Grauia tantillo interuallo, quo neque præsidij, neq; commeatus, neque temporis cõditio vlla iniquior interuenisset, tantò iam facta esset munitior, vt nullo modo capi eius ipsius sententia posset? Orare se, Spinolæ nomine, vti animos non demitteret, vniusque vrbis victoriam speraret, qui tot simul aliarum expugnationem proposuisset.

Comitis Bergij excusatio.

Multa ad hæc Comes respondere; hebdomadarum ferè trium iam tempus lapsum, quo res omnis initio expediri debuisset. Hostem intereà Gallicis Anglicisque subsidijs copias confirmasse ad Neomagum, neque procul abesse. Si Spinola ipse, exercitus sui parte submissa, accedere propiùs vellet, periculum se facturum.

Henrici Bergij literæ quibus se Spinolæ purgat.

Hæc atque id genus plura, cùm satiùs ducerent qui missi fuerant, nõ nisi scriptis mãdatis renuntiare, litteras ab eo ad Spinolã auferũt, quarum hæc summa erat: Satis patere, qua fide studioque ad propositas abs se res fuisset aggressus, quando Mondelbergam arcẽ, Cliuos eiusque arcem, & Geneppæ vrbem eo solo cõsilio ad deditionem subegisset, absque quibus exercitum suum sustentare non valuisset. Eius

qui-

quidem sententiæ auctorem se fuisse, sed obsequentia Spinolæ, quē diuersum agitari, atque animi pendere de Breda obseruasset. Credidisse, quæ proposuisset, confici potuisse; sed falsū hominum duorum indicijs, quibus plus nimio priùs tribuisset, quàm ipse explorasset. Consilium patrocinio non egere; insolens non esse, pro visis audita, à speculatoribus narrari, ita maximos sæpè duces fuisse deceptos. Affirmare se denuò, eam obsidionem id temporis instituí nullo modo posse, quòd improuisa multa iam contrà euentura deprehendisset; facturū tamen imperata, nullumq; periculum recusaturum, modò mādatis scriptis Spinola iuberet, ijsque eum simul Regi purgaret, si (vti futurū ipse iam præsentiebat) res infeliciter euenisset. Spinolę consilium de Bredæ obsidione retentanda.

Spinola, his litteris acceptis, deposita Grauiæ potiundæ spe, totus animo in dilatā Bredæ obsidionem insistens, Comite Nassauio & Marchione Beluederio, cū summissis copijs, reliquijsque aliarum legionum aliquot, quarum ad Bredam partes erant, in castra reuocatis; Henricum Bergium à Geneppensis arcis oppugnatione abstinere, hostique vicino inuigilare, & propinquis Geldriæ oppidis prouidere, neque mouere se, nisi mouente hoste, mouentem ijsdem vestigijs insequi iubet. Ab castris Franciscum Medinam ad Archiducem Isabellam legat, qui deposita nuper Bredensis obsidionis cōsilia ei denuò amplectēda proponat. Illa memor difficultatum, quæ maximæ tū fuerant aduersus obsidionem allatæ, animi pendens, rem longè arduissimam probat, fisa virtute felicitateque Spinolæ ductoris sui. Henricus Bergius iubetur Geldriæ prouidere.

Bergius Spinolæ morẽ gerens, tanta ſe cautela à ꝓpinquo hoſte recepit, vt Mauritius nec maximo xx. milliũ exercitu exiguas eius quatuor milliũ peditum, & mille octingentorum equitum copias, collatis ſignis inuadere fuerit auſus. Comes Ioannes Naſſauius, ne ſuũ redeũtis agmen ab hoſtium circumuenientium copijs carpi aut lacerari poſſet, triplici inſtructa acie explicatũ, quaſi prælium initurus ducebat.

Comes Ioannes Naſſaui⁹ copias ad Bredam circumſpectè reducit.

Iam menſis & ſuprà dubitãdo dilatandoq; effluxerat, tot fruſtrà nuntijs inuicem miſſis. Multi Spinolæ laudibus publicè obtrectantes, aiebant, rem belli malè ab eo adminiſtratam eſſe: domi opus fuiſſe cõſulto, facto in caſtris. Nonnulli alterã Bergozomiẽſis receptus ignominiam cum riſu inter pocula celebrabãt, Mauritium ſcilicet ipſi ſuper mẽſa debellaturi. Alij Henrici Bergij fidem in ſuſpicionẽ vocabant. Quidam denique in hiberna redeundum, opportunitatibus omnibus iam per morã corruptis, dictitabant. Spinola, cùm ad eum diem neque vineas egiſſet, neque æneas machinas vrbi admouiſſet, neque præconis proclamatione legem vllam ſtatiuorum caſtrorum publicaſſet (quorum vnicũ ſaltem priùs fieri oportuiſſet, quàm poſita fuiſſe obſidio, militari lege cenſeri deberet) hucuſque licere ſibi dicere cũ Cæſare Rubiconem trãſituro exiſtimauit: Etiamnum regredi poſſumus. criminatorumque omniũ dicta factis fortibus refutauit. Ne autẽ aut Henrici Bergij fides, aut fama ſua laboraret, eius litteras publico de negotio ſcriptas, duobus ſcribundo adſtantibus cõceptas, Archiduci mittendas, earumq; exemplum publicandũ duxit;

Quorumdam in Spinolam criminatio.

Spinola Henrici Bergij fidem, vulgatis ipſiuſmet litteris, tuetur.

duxit; ratus nullo veriore atque ipsius Comitis Bergij testimonio, se illumque purgari posse.

Militum ergo censu prius instituto, quã stipendia numerarentur (quod tota deinde obsidione perpetuum ferè tenuit) ne quæstui miles esset, falsusque numerus deferretur, misso ab castris ad Isabellam Comite Henynio Tribuno, copias nouas describi ad sex millia VValonum quadringentos; arma commercari, reliquum belli apparatum comparari, veteranos præsidio deductos substituti tyronibus, in castra summitti procurat. Sublata deinde omni domum reditionis spe, nullo nouo consilio habito definit; Bredam proficiscendum.

Census habitus, nouæque copiæ scriptæ.

Comes Henynius ad nouas copias obtinendas missus.

Quinto Kalend. Septemb. Franciscũ Medinam cum cohortibus equitum x. peditibus ad millia IV. prima noctis vigilia nouis castris locum antecapere præmittit. Ginekam designat proximum Bredæ pagum: quid, quove pacto agi placeat, monet. Heydam (qui aduersus Ginekæ obiacet, vltra vrbem pagus) Paulus Ballionius Italicæ legionis Tribunus eodem tempore occupat, instructus legionibus sua & Scotica Comitis Argueillij, manipulisque XIV. diuersarum legionum, & bona equitum manu, paucisque tormentis.

Gincka pagus à Fran. Medina occupatus.

Heyda pagus à Paulo Ballionio infessus.

Ita duo simul vrbis latera, quæ ad obsidionem instituendam, maximè necessaria erant, nocte vna obtenta. Bredanis accolisque prius nostrorum aduentus visus, quam fama perlatus. Quem vbi peracto sub lucem itinere cognouerunt, Bredani septeni tormentis die toto iaculari, suburbanas domos emisso milite

Bredanis inopinantibus obsidio inchoata, susceptæque hinc inde velitationes.

tue-

tueri, agreſtes diffugere, milites hinc inde paruis prælijs dimicare, damno vtrimque parno; niſi ridendos ſeſe Bredani iaculatores propinaſſent, qui tam certò tormentorum ſuorum pilas contorquebant, vt occiſo proximè vrbem molitore, equitum etiam ſuorum excubantium cohortem exſtatione, ad vrbem propiùs, periculi motu, cogerent redire.

Spinola cum exercitu proximè Bredā veniens, è turri templi Ginekenſis caſtrametationem deſignat, vrbemq; cognoſcit. Ginekēſi pago prima munitiones fieri cœptæ. Quæ Heydenſi pago loca munita.

Spinola, prima luce Gilſa cum reliquo exercitu mouet, Ginekamque ſub meridiem inuectus, conſcenſa primùm templi turre; locum caſtris idoneum ex alto deſcribit. Riuum paruulum (quo corticum mola verſabatur) Medina inſederat. Hunc iacto primùm vallo, deinde munitione maiore, occupari mandat, turriculis ternis ſecundùm viam, & caſtello factis, iaculatoribuſque qui præſidio eſſent, poſt ſepes & virgulta occultatis. Pontem quoque, qui Merkæ haud procul Gineken ſi templo incumbit, cuſtodit. Ioannem Medicæum Heydam circummittit ad idoneum caſtris locum deligendum. Is oſtia omnia, quibus campeſtres aquæ aut retinentur, aut in Merkam elabuntur, maiorem rem collem, quem à Cuniculis appellant, occupanda oſtendit. Primo hoc obſidione die, Paulus Ballionius duodecim onerarias Bredam deuectas, multo commeatu ſupellectilique familiaris oneſtas, lintribus deprehendit, deprehēſaſque excepit: augurio Victoriæ ferè certo, cum tot onerarium præda auſpicium faceret illius vrbis recipiendæ, quæ olim onerariæ dolo Regi fuerat per fraudē erepta. Vectores, exſcēſu

Ballion' XII. onerarias hoſti eripit.

in

in aduersā ripā facto, prius diffugere, quā capi à nostris possent. Prȩda militi nautisque cessit.

Eo die Bredani suburbana Ginekensis vici domos, vi armisque sustentarunt, sed noctu desertas spoliatasque ad xxx. incendere. Postridie Aertsenius Tribunus vrbanus, octonis ciuium cohortibus stipatus, siluam Mauritij, quæ mœnibus suberat (Belckrombosch vocāt) excidit, ne nostri scilicet memoris latebris tecti, propinquis arci munitionibus improuisò imminerent. Ea ligna in auctione venum iere.

Bredani se tuentur vi atque incēdio.

Silua Bredæ proxima à ciuibus excisa.

Sequentibus diebus leues aliquot velitatiūculȩ, hinc inde erumpentibus Bredanis, susceptæ, oblatumque ab ijs incendium horreis nonnullis villisque suburbanis. Tum domus ciuium omnes auctoritate publica lustratæ, initusque frumenti numerus, Mauritioque, vt sciret, indicatus. Molam deinde (quam Cæsaris appellabant) Hagensi via frustatim destructam in vrbem referri placuit: collemque, in quo mola steterat, muniri. Cornutas item munitiunculas quaternas fieri ad tutelam quatuor munimentorum, quæ mœnium muros sustentabant. Bredam tot simul operibus firmatam, placuit hac tabella spectandam exhibere.

Loca quædā suburbana à Bredanis incēdio destructa.

Frumēti numerus Bredæ initus.

Bredani munitiunculas nouas externis operibus adijciunt.

Subinde Hagenses domus multæ, excitato à Bredanis incendio, deflagrarunt. Intereà pagis duobus, Gineka & Heyda, obiter à nostro milite cōmunitis, paucos post dies Teteringam & Hagam, aduersos inuicem pagos, ex altero vtroque vrbis latere firmandos Spinola mandat. Teteringa Baroni Ballanconio legionis Burgundicæ Tribuno: Haga Isen-

Domum suburbanæ à Bredanis exustæ.

Teteringa & Haga pagi ad ueisi à Spinola occupati.

Teteringa Baroni Ballanconio.

bur-

Hagæ Comiti Isenburgico occupanda tuendaq; data.

burgico Comiti Germanichæ legionis Chiliarchæ obuenit: suæ singulis legiones datæ cum cohortibus variarum nationum, iustoq; equitatu. Huius autem generis munitiones ferè

Quomodo castra singula communita, & quâ magnitudine muro.

institutæ sunt. Muro terreo fossaque castra singula (præter Ginekensia) circumcisa. Murus in altitudinem erat pedum octonum, crassus pedes XI. internè suppedaneo scamno pedum III. circumducto ad vsum iaculatorum: depressa extrorsus fossa in pedes VII. latitudine pedum X. fundo contracto in pedes IV. Heydēsis pagus, quòd longiùs pertineret, geminis castris sub vnius Ballionij imperio est diuisus. Collem à Cuniculis appellatum, ipse præsi-

Pons Merkæ fluuio instratus ex aduerso collis Cuniculorum.

dio tenuit. Haud procul eo colle pontem Merkæ instrauit, scaphis subiectis, quæ tabulatum sustinerent. Scaphæ anchoris ex puppique vtrimque destinatæ sunt, ne æstu mouerentur. Loricæ è cespite ad vtramque ripā ponti pro frontibus præstructæ. Trabes peda-

Seps lignea ponti præfixa

les ad perpendiculum directæ, dimensæ ad altitudinem fluminis, fistucis in fundum adactæ infra supraque pontem. Vectoriæ nuper captæ supra pontem anchoris religatæ, ne qua parte hostis per vim nauibus flumen transire conaretur. Extimam Heydensis pagi partem

Heydensis pagus binis castris diuisus, extremis Carolus Roma præpositus.

(vbi maiora aquæductuum ostia) Carolus Roma, Italicæ legionis pro Marchione Campolattario Tribuno legatus, munitionib9 aliquot murisque circumuenit.

Circumuallatio simul vndequaque instituta.

Tum demum vrbis circumuallatio administrari quaternis simul partibus cœpit, murulo terreo ex pago in pagum, ex castello in castellum perducto, turribusque ad munitionibus

alijs

alijs interiectis, interuallo ſubinde paſſuum quadringentorum aut ſexcentorum, præter, propter, vt natura ſitus viarumque exigebat, quibus obſtructis, eruptiones erant impediendę. A ſuis ſingulis caſtris ad vicina caſtra procedebant. Ab Gineka, Hagam verſus, Marchio Campolattarius; Teteringam verſus, Ioãnes Naſſauius, opera promouebant. Hic caſtra fuere Spinolæ, contenta vallo paſſuum ſeptem millium, ſed interrupto, quòd à tergo præcipua equitatus ſtatio eſſet. Ballionij caſtra ſpatium obtinebant paſſuum octies mille quingentorum. Ballanconij fuere cincta partem vallo paſſuum ter mille ducentorum, partem Nigro, quem vocant, aggere, longo paſſus bis mille quadringentos. Iſenburgici claudebantur vallo perpetuo paſſuum nouem millium quingentorum. Sic vt primæ huius circumuallationis circulus exterior continuerit paſſuum millia triginta ſexcentos. Interiora contra vrbem ductus, externo diſtabat plerumque paſſibus ducentis, quod interuallum erat viarium à caſtris in caſtra, complectebaturque ambitu, ſpatium horarum ferè v. Habebat autem vterq; in altitudinem pedes non ampliùs v. craſſus infernè pedes VII. indè à ſuppedaneo gradu faſtigiatim collectus in craſſitudinem pedum III. vtrique exteriùs præducta foſſa alta pedes VI. lata ſupernè pedes VII. ſolo infernè patente pedibus II. lateribus procliuè iacentibus, ne arenæ ab ripis directis facerent labam. Vtrique inædificatæ aut præſtructæ turres caſtellaque ad LXX. quibus miles turmatim caſtellatimque diſpoſitus per obſidio-

Qua ratione circumuallatio facta.

Quantũ ſpatij ſinguli caſtra occuparint.

Primæ circũuallationis circuitus quãtus.

Muri vtriuſque valli quales.

Quot prima circumuallationis opera.

dionem fuit. Atque ita protenſis veluti brachijs, ex aduerſo inuicem ciuitatem paulatim Spinola quaternis caſtris complexus eſt: planè vt minora hæc caſtra maioribus incluſa, caſtellorum atque arcium locum obtinerent. Id quod ea præcipua ratione inſtituit, vt & paucorum militum labore tantum opus perficeret, & magnis ex vrbis eruptionibus pares vbique

Quę cauſa circumuallationis ad eū modum adminiſtrata.

cuſtodiæ noſtrę eſſent; quę ſi multas ſimul in partes fuiſſent diuiſę, hoſtili haud dubiè iniurię periculoque expoſitę, nihilo celerius opus abſoluiſſent. Quę circumuallandi ratio etſi vicinis agreſtibus tempus relinqueret frumenta pecoraque in vrbem comportandi, quibus famem obſeſſi diutiùs poſteà tolerarent; nobis tamen ea neceſſariò, ob eas quas diximus cauſas, tenenda fuit vel tantillo incommodo accepto.

Incendia à Bredanis oblata.

Eo animaduerſo obſeſſi ſuburbana ędificia reliqua quaqua verſus incendere, ne aut ad ſtruendas inſidias, nobis opportuna relinquerentur, aut ſibi ad iaculandum eſſent impedimento: ad quadringenta & quadraginta deflagraſſe vniuerſum obſeruatum.

Eruptio Bredanorum.

Tum noſtro operi deſtinatos, Bredani, Hagenſi porta eruptione facta, mille circiter iaculatorum agmine ſunt adorti; cumque ternis continenter horis dimicaſſent, in vrbem à Comite Iſenburgico repulſi ſunt:

Comitis Iſenburgici reſiſtētis virtus.

vulnerato Mauritianę cohortis Primipilo, qui triduo poſt viuere deſijt, deſideratis prętereà nonnullis, nemine ex noſtris interempto.

Bono noſtro Bredani eruptionibus abſtinet.

Quas eruptiones ſi perpetuò diuerſis è partibus feciſſent, noſtris ſanè initio, ob paucitatem laboriſq; moleſtiam fatigatis, grauiſſimum accidiſſet, eodem ſimul tempore pro-

propugnare & munire. Verùm per eam quietem, quam nobis relinquebant, vterque totius circumuallationis murus paulatim eſt perfectus, ędificatę in eo turres, ſubſtructa caſtella, quorū formā pręcedenti pagina exhibemus.

Turres terreę lateribus in quadrum rectis, angulo nullo eminente, interiùs patebant plerumque pedibus L. exteriùs vndequaq; LXXX. ceruis, lorica, foſſis (ſepe etiam lignea plerę que) cinctę. Caſtella ex herbido ceſpite, quaternis externè angulis, craſſis pedes XXXV. Singuliſque in vnum ſolummodò latus reflexis, latera habebant longa pedibus C. interiùs LXXX. Par vtriſque hiſce munitionibus externa altitudo pedum XIII. par craſſitudo XV. par vtriſque prædu cta foſſa, lateribus non directis, ſed iacentibus in altitudinem pedū VIII. lata XII. ſingulis externa ſubſtructio leni faſtigio procliuis, vallis ſupra medium intertextis, in quos ſe induerent, qui aſcendere niterentur; introrſum muri recti altitudine pedum VIII. ſupra quos ambulatio latitudine pedum V. lorica in orbem præſtructa alta pedes V. ad arcendas hoſtium pilas, iaculatoreſque tuendos. Aditus omnium, tabula truncove trans foſſam ſtrato, brachioque in cubitum curuato extrorſum pręſeptus; quibuſdam ſeps lignea è ſudibus circumducta. Hæc communis fuit plurimorum caſtellorum turriū que forma, quæ initio ſtruebantur.

Quales turres *Caſtella pleraq; qualia.*

Præter hæc tot munimenta, ab Hagæ pago ad vſque eum pontem, quo Heydę Haga iungebatur, agger iactus bis mille quingentos pedes longus, latus ab imo pedes XXV. supernè

Agger paluſtri loco iact⁹ quantus.

pedes xx. altitudine pedum vi. Cuius humus initio mollior, quòd curruum equorumque grauitatem non ſuſtineret; tabulis deinde cõſtrata, valuit adferenda quoque tormenta. Hunc architecti locorumque periti eo loci fieri debere dicebant, quòd humilius demiſſuſq; ſolum humentibus ſuapte natura agris, affluẽtibuſque campeſtribus aquis; & Merkæ redundantis æſtu; hieme altè adeò reſtagnaret, vt hac nauigari, commeatuſque in vrbem lintribus inuehi, & caſtra vna alijs caſtris penitus diſcludi poſſent.

Quare hic agger eo loci ſitus.

Dum verò hæc omnia adminiſtrantur, Spinola obire quotidie, Tribunos Centurioneſque hortari, appellare Fabrum præfectos atque vt animo cupienti nihil ſatis feſtinatur, iubere, vt defeſſis integri ſuccederent, ne nocturno quidem tempore à labore intermiſſo. Qua diligentia factum, vt valli duo tantę amplitudinis, tot turres, tot caſtella, nec maiore quam decem & ſeptem dierum ſpatio, nec multo milite ferè perficerentur. Magno autem erant ad celeritatem incitamento, & ingentes Nobilitatis pręcipuę conuentus ad condiſcendas belli artis vndequaque facti, & non paucorum Principum exemplum, qui inter gregarios, belli huius magnitudine excitati, ſtipendia faciebant, & glebas ſuis ipſi manibus circumcidebant, faſceſque portabant. Altera pręterea longè maxima laboris huius vtilitas ad militum inopiam leuandam pręcipuè manauit, qua vna ferè exercitus, ne difflueret, conſeruatus eſt. Nam cum rara ſtipendia, eaque non niſi dimidiata procederent,

Celeritas in faciẽdis operib. adhibita

Operũ faciendorũ quæſtu militũ ſubleuata inopia.

rent, caritas autem magna eſſet annonę; quotidie militibus, qui operam ſuam pretio locabant, pretium operę, repręſentatione ſoluebatur. Atque vt noua deinde opera perpetuo obſidionis tempore facienda locata ſunt, ita militi ſemper quæſtui ſuus labor fuit. Nonnulli mendicato viuere, quam eo laboris lucro inopiam adiuuare maluerunt: quod inſtitutum multis vanitas, paucis ſapientia viſum eſt; pauperem incolumi dignitate mendicare & eſurire malle, quam honeſto labore vitam ſuſtentare. Quamquam res duæ id temporis laborem inopiamque eorum vehementer ſubleuabant: caſtrorum imprimis conditio melior, atque illa Gilſenſis pagi; nam hic flumẽ riuique ad potum, agri maturi, horrea demeſſo frumento plena: cœli deinde conſpirantis perpetua temperies, quamdiu ferè miles lignis cędendis, virgultorum faſcibus faciẽdis, ſarmentis comportandis, ceſpitibus circumcidendis, vallo munitionibuſque ſubſtruendis exercebatur. Quibus rebus factum, vt militis noſtri valetudo morbis nullo tentaretur, cum è diuerſo hoſtium multos grauis autumni peſtilentia febreſque afflictarent.

Improbata quorumdam militum ſententia.

Melior poſteriorum atque Gilſenſium caſtrorum cõditio.

Miles noſter ſanus dum hoſtis morbis conflictatur.

Hoſtes intereà, prouidendo conſulendoque tueri ſe quoque conabantur. Ac duo quidem memoratu digna ſub id tempus decreuere. Primum, vt Aertſenius Tribunus vrban⁹, quoties comitia bellica haberentur, dicendæ in concilio ſententiæ, inter ceteros Tribunos ius haberet, quò firmiùs nempe militum ciuiumque vires inuicem necterentur. Alterum, vt ſinguli iuramento adacti, quantum haberent pe-

Duo hoſtium inuenta ad tolerandam tutius obſidionem.

Aertſenius bellico concilio adlegitur.

Bredani coguntur iurati opes suas profiteri.

cuniæ, ad Senatum deferrent, eamque Quæstoribus, Ordinum fœderatorum auctoritate creatis, mutuam darent, ad operum sumpt' militumque stipendia persoluenda, quando ærario anguste erat prouisum. Ne quis falleret recusaretque, præiure iusiurandum vrbi Præfectus, Tribuni, Prætor, Senatores, Centurionesque militares atque vrbani. Tum plebs auctoritate victa, haud grauatè secuta est. Collatum æris in publicum, ad centum quinquaginta millia scutorum; quo pecuniæ capite, militi hebdomadatim sua stipendia numerata, operumque expensæ persolutæ. Insuper nummis quibusdam exoletis publico signo prænotatis, pretium vetus arrogatum, nonnullis etiam auctum, quò conflatum pecuniæ caput cresceret æstimatione. Simul potestas facta ex horreo publico vendendi casei atque aselli siccati, butyro scilicet & carne iam deficiente. Sed ciues, ne quid militi, deesset, emptione abstinuere. Spinola intelligens, tot simul operibus tanto interuallo circuituque ad perficiendis ac tuendis, simul supportando è longinquo commeatu, exiguas se copias habere, planè vt vno tempore & materiari, & frumentari, & tantas munitiones fieri seruarique necesse esset; præcipuè verò quòd certis rumoribus adferretur, Mansfeldicum nothum per confinia denuò perrupturum, ad intermissa nuper latrocinia exercenda, auocandumque ab obsidione exercitum Regis Hispani; manipulos xxv. Germanorum liberos, nullius legioni accensos, constantes singulos capitibus ccc. scribi curat. Simul Gode-

Ab Optimatibus iusiurandum dictum.

Quanta in publicū collata summa.

E publico horreo annona vendita.

Spinola pro obsidionis magnitudine audito Mansfeldici nothi aduentu, nouas copias cogit.

defridum Bergium Grimbergæ Baronem (deinde Comitem) ad Archiducem Iſabellam ab caſtris) in quibus equeſtrum cohortem ducebat) dimiſit, vt inde ad Excellentiſſimum Comitem Ioannem Tillium, deinde ad Sereniſs. Bauariç Ducem, pro legione vna eorum ſacramento abſoluta, Hiſp. Regi auctoranda, proficiſceretur. Is autem non minore ſucceſſu quàm celeritate effecit, vt legiones duæ offerrentur. Simul peditum Centuriones x. in equeſtrem præfecturam promotos, ad totidem cohortes equitum ære ſuo ſcribendas armandaſque, in prouincias, delectus cauſa, cum cõquiſitoribus ablegat. Mauritius Geneppam vrbẽ iam vltrò à noſtris, educto præſidio, deſertã; Mondelbergam præterea Cliuoſque deditione recepit. Hoc ille negotio diſtentus, demoliendaque Cliuenſium murorum parte, liberũ nobis muniendi perficiendique caſtra tempus reliquit. Huius deinde ad Bredam aduentu rumoribus perlato, noſtri Heydenſis pagi cãpos, recluſis riuorum omnium oſtijs, latè ſtagno ſuperfundunt, qua parte introrupturus facilius credebatur. Henricus Bergius (ſubmiſſo à Spinola ad accelerandum Loſſano) Mauritiũ vti iubebatur, breuiſſimis itineribus, etſi minimis copijs, per infeſta Campiniæ loca eſt ſubſecutus. Ea fama arrectus Comes Brionius Gallus, qui Breda (vbi militabat) per nos in Galliam diſcedendi poteſtatem impetrarat, ſpe noua videndæ Bredanç pugnæ, Spinolæ beneficium commeandi remiſit. Equeſtre præſidium ſub id tempus Bergomio egreſſum, cùm prædam aliquam, equoſque ac vectores

Godefridus Grimbergæ Baro Legat' ad Bauariæ Ducem & Comitem Tillium mittitur.

Mauriti' recipiendis Mondelberga, Geneppa, Cliuis diſtinetur.

Henricus Bergi' Mauritiũ ſubſequitur.

Brionius Gallus Bredç manere decreuit ſpe futurç cũ Mauritio & Spinola pugnæ.

Præda abacta & recuperata

Annona à Seuenbergensibus petita.

commeatui decerpsisset, nostrorum immissa maiore manu, fugatum est, prædaque recuperata. Ab castris nostris Seuenbergam miles inuicem missus bono carrorum numerorum, ad cibaria excipienda. Quòd verò ea vrbs libera ac neutrarum partium esset, ne quid per militarem licentiam detrimenti caperet, aut miles vllus incolæ iniuriam faceret, Spinola, allegato Theodoro Schott, qui de castrensibus controuersiis omnibus, priuatis publicisque, constituebat, aut si quod esset admissum facinus, aut si de spoliis controuersia, idem summi Iudicis auctoritate decernebat, Senatum iussit mercium omnium pretia æstimare, solutionem abs se præstitum iri pollicitus: cum autem pro carrorum numero, annonæ copia longè superaret, eiusq; vecturam vrbi Spinola imperasset, Ordines autem fœderati abs Senatu metuente consulti, contra vetuissent, ciues bonam æris summam emendo frumento obtulere; sed eam Spinola repudiauit, affirmans, frumento in castris apportato se egere, non alibi emendo, aut eorum ære. Ad id oppidū, cum duo Sacerdotes Societatis IESV, & ex iis qui in castris operam militum saluti procurandæ nauabant, vna cum eo agmine ad temperandam calonum rapacitatem, propulsandasque iniurias essent profecti, & magno Seuenberganis ciuibus vsui fuere, & irritatæ quorumdam audaciæ Verbi-præconem cum vxore familiaque nequidquam pericula deprecantem eripuere. Quod admirati, qui de Sacerdotibus ijs asperiora semper crediderant, vulgauerantque; interrogabant, Ex quo tandem atri illi,

Ne iniuria Seuenbergensibus fieret. vna cum milite missus rerū capitaliū Iudex.

Cùm Ordines fœderati vetuissent vecturam, Spinolam pecuniam à Seuenberganis oblatam repudiauit.

Iniuriæ militares opera Patrum Societatis IESV propulsata iā ciuibus Seuē berganis.

Minister Seuē bergensis cū familia ab ijsdem Sacerdotibus assertus contra militū minas.

illi, albi adeò effecti eſſent.

Per eos dies Bruxellam venerat VVladiſlaus Sigiſmundus Poloniæ, & Sueciæ Princeps, Iſabellæ Archiducis viſendæ cauſa, à qua Regio ſumptu magnificentiaque fuerat acceptus. Is militiæ non minùs amans; quàm peritus, multis etiam nobiliſſimis victorijs clarus, cùm obſidionis luſtrandæ cupiditate teneretur (obuiàm ſibi cum ingenti equitatu Antuerpiam miſſo Magiſtro Equitum Comite Salazario) in Bredana caſtra extremo Septẽbri perductus eſt.

VVladiſlaus Poloniæ Princeps Bruxellas in caſtra Bredana venit.

Spinola, præmiſſis equis aliquot ephippiatis, omni ferè Nobilitate ſtipatus, ad horas duas ab caſtris progreſſus, aduentantem multis gratulationibus, ſummaque voluntatis ſignificatione accepit. Domi tabernaculum paratum erat, in quo cùm nihil ad ſplendorem Regiamque Maieſtatem deſideraretur, plus tamen erat apparatus militaris, quam mũditiæ cultuſque vrbani. Huc cùm Princeps ſub noctem introduceretur, tormentis omnibus ſemel, iterum, tertium exploſis, ſigniſque canentibus, Lunam Solis aſpectu diſcluſam, lumen omne ſubito terræ interiectu laborantem deſtituit. Portento (ſi liceat augurari) Principem illum armis exercitatiſſimum aliquãdo Ottomanicæ Lunæ fore domitorẽ. Breda antehac nullo fuerat tormento percuſſa, ſed neque tot ſimul ictibus grauiùs eſt læſa, cum lætitiam, non ſtragem edere, iaculatoribus noſtris eſſet imperatum, pilæque complures trans vrbem innoxiæ adijcerentur. Quamquam plus lucri etiam quã damni ea iaculatione obſeſſi fecere, cùm

Spinola VVladiſlao Principi it obuiã.

Splendor quo in caſtris acceptus.

Lunæ defectꝰ.

Prima noſtra in vrbem iaculatio feſta magis quàm infeſta.

pendendis vectigalibus omnibus fuere poſt id temporis, de more, liberati. Altero die Princeps, præſidia pleraque à Spinola circumductus, obſeſſorum globis, qui densè, vbi confertam videre turbam, iaculabātur, ſalutatus eſt. Poſtridie ad reliqua caſtra perſpicienda ſolus cum Spinola equitauit, reliquis remanere iuſſis, vt periculo caueretur.

Poloniæ Princeps obit caſtra.

Eo ipſo tempore Galli adoleſcentes octo, domi Nobiles, dum Breda per nos clàm euadere ad Mauritij caſtra moliuntur, in paludibus fuere deprehenſi, habiti non hoſtium ſed hoſpitum more liberaliter atque vrbanæ. Spinola illuſtriores eorum (in quibus Marchio Griniolius, Vicecomes Serrius vna cum fratre, & Baro Blinuillius, præclara indole iuuenes) menſę conuiuas adhibuit, ac deinde cùm (quòd orabant) negaſſet, ſuę conſuetudinis eſſe quemquam per caſtra ſua ad hoſtilē exercitum dimittere, optionem ijs dedit aut in Galliam, aut Bredam vnde venerant, redeundi. Quod poſtremum cùm elegiſſent, ne ad ſuſcipiendos quàm ad tolerandos obſidionis labores, promptiores fuiſſe viderentur, rheda Spinolę domum vecti, Bredam ducente buccinatore remiſſi ſunt.

Galli Nobiles octo perfugę à noſtris capti.

Gallos captos Spinola conuiuas habet.

Optio Gallis data redeundi Bredam aut in Gallia.

VVladiſlaus Polonię Princeps, operib᷒, quę ad eum diem plenè perfecta non erant, perſpectis aleam iactam eſſe à duobus maximis belli Ducibus, Spinola atque Mauritio, dixiſſe fertur, actumque de alterutrius exiſtimatione. Spinola redeuntem extra caſtra comitatus, ſalutationumque officijs perfūctus, Comiti Salazario ducendum Antuerpiam vſque commiſit.

VVladislaus Polonię Princeps caſtris diſcedens, ſapienter de obſidionis euentu auguratur.

Pri-

Pridie eius diei Baro Beauuoixius Burgundicæ legionis Tribunus cū peditibus MC. equitibus D. præmissus locum faciundæ munitioni propè Oosterhautum antecapere, quem magno nostrorum incommodo hostis insidere potuisset. Ex eo loco postridie cùm signa hostium canere audiuisset, antemissis qui cognoscerent, Spinolam admonuit de aduentu. Perlatum fuerat indicio exploratorum, Mauritium Gertrudibergæ cum exercitu exscendisse. De noua eius profectione, aliquamdiu nihil percunctationibus reperiri potuerat. Oudenboscam & Rosendaliam multi eum occupaturum existimabant. Hi loca illa præripienda monebant, ne vllum post nos hostem haberemus; veriti alioqui vt cibaria nobis commodè supportari possent, liberaque pabulatione prohiberemur, si ea priùs hostis occupasset. Spinola nihil huic rei præuertendum duxit, satis gnarus, neque illis ea loca, ad insidias, admodum esse posse opportuna; neque commeatibus nostris adeò infesta, quando inde longioribus aliquantò itineribus ad vitanda eorum castra, circumducerentur. Fore tum nempe receptum illis interuallo tanto periculosum, nobis vitabundis profectionem non intutam. Haud multò pòst intellectum, Medæ (qui pagus itinere horarum duarum à Breda abest) exercitum Mauritij consedisse. Nimirum id aduentui suo tempus captare visus est opportunè, quando omnis ferè noster eques, Poloniæ Principem comitatus, abesset: quò admirabilius multis visum, id temporis à Mauritio nihil in tam debiles copias nostras fuisse

Baro Beauuoixius Mauritio locū præripere mittitur.

Beauuoixius Spinolam de Mauritij aduentu monet.

Ignota nobis primū Mauritij consilia Suspicio quorumdam de Mauritij motione.

Spinolæ solers respōsū.

Mauriti⁹ Medæ in pago castra metatur.

ten-

tentatum. Spinola quod ſatis eſſe viſum eſt militum, munitionibus præſidio circum vrbē relicto, Franciſcum Medinam, Legati loco reſtare iuſſum, Ginekenſibus caſtris præfecit. Ipſe antemiſsis metatoribus, qui locum nouis caſtris idoneum deligerent, ſtipatus peditū millibus VII. equitum cohortibus XXX. haud procul Ooſterhauto, ter mille paſſuum ſpatio, contra hoſtem caſtra metatus eſt. Nimirum in vna occurrendi celeritate, huiuſque tam idonei loci præceptione, obſidionis vniuerſæ ſumma vertebatur. Nam profectò ſi aut Spinola vel diem vnum cunctando perdidiſſet, aut Mauritius feſtinando tantumdem præuertiſſet, tantilli temporis beneficio Breda poterat conſeruari. Quippe Teteringam inter & Hagam, ampliſſima terræ ſtagnique patebant ſpatia, qua curribus ad vſque ſtagnum; trans ſtagnum, lenunculis annona nō multo negotio poterat in vrbem importari, ſi ea loca à Mauritio fuiſſent prærepta. Poterat autem id fieri non difficulter, cùm ad id tempus nihil admodum munitionum inter ipſius caſtra & vrbem (præter turriculas quatuor Nigro aggeri impoſitas) intereſſet. Sed Spinola iam multo milite vias aditusque omnes inter eum aggerem & Mauritiana caſtra obtinebat, Mauritiumque præuenerat, ſpe omni penetrandi ſublata. Tantum in bellis valet celeritas prudentiaque Imperatorum.

Spinola Mauritio obuiàm tendit.

Spinola castra ſua caſtris Mauritianis opponit.

Euentus obſidionis pendet ab vna celeritate & loci præceptione.

Spinola Mauritio aditum intercludit.

Hic ingens myriceti planities, qua aciem latè explicare poſſet, ſi pugna incidiſſet. Hanc equeſtribus cuſtodijs, per tumulos diuerſos diſtributis, obtineri fecit, equitatu reliquo pro-

Locus aptus inſtruendæ aciei à Spinola lectus.

fronte

fronte caſtrorum remotiùs diſpoſito. A tergo vallus naturalis eminebat Bredam inter & myricetum. Huic imponit tormenta ſeptem, peditatumque poſt eum locat, virgultis pratorũ riuorumque ſuccisis, & foſſis celeritate maxima completis. Ab dextero latere caſtellum maius, quod Baro Beauuoixius iam ferè perfecerat, Burgundionibus relinquit tuendum. Erat ei caſtello figura quadrata, angulis in latus vnum prouolantibus, ea magnitudine, vt tormenta imponi poſſent; muris firmitas aduerſus ictus machinarum. longitudo pedum cxx. craſſitudo xxviii. altitudo xv. Sudes oblongæ vndequaque eminebant, ad tardandũ aſcenſum. Interiùs in ipſo muro ambulatio erat & gradus vnus contra loricam, quæ alta pedes v. craſſa x. foſſa exteriùs circumducta, depreſſa in altitudinem pedum x. labris patentibus pedes xxii. ſolo imo pedes xii. ſic vt à ſolo foſſæ ad ſummum murum altitudo eſſet pedum xxv. *Quæ forma caſtelli maioris, quæ firmitas.*

Caſtris ita, vt dictum eſt, diſpoſitis, acie per biduum inſtructa, Spinola Mauritium expectauit, vt ſi vellet prælio decernere, poteſtas non deeſſet. *Spinola Mauritium biduo expectat acie parata.* Nonnemo audiens fortè agitari in colloquio Spinolæ, Reliquaſne copias, deſertis ad Bredam caſtris, in Mauritium ducere præſtaret, nec ne; etſi ſententiam non rogatus, cenſuit; *Cuiuſdã conſilium nõ probatum.* Mauritium non modò non expectandum, ſed caſtris etiam ab vrbe deductis, omnem in eum multitudinem conuertendam eſſe, eoque omnibus copijs contendendum. Is conſilij ſui principem laudabat Parmenſem Ducem, heroem tot olim victorijs clarũ. Spinola, de Parmenſi Duce honorificè præfatus, hominem illũ

parum

parum cauti consilij auctorem futurum fuisse ostendit. Haud longè eum videri ab Aesopi Apologo abijsse, pro certa obsidione, incertam pugnæ aleam commendando. Id demum fore, canis instar, demisso bolo, eius vmbram in flumine consectari, & vtrumque amittere. Non ita se esse suas exercitusque fortunas in dubiũ deuocaturum: hostis esse, si luberet, inferre bellum; suum autem, oblatum defendere.

Facetè Spinola mali consultoris consilium refutat.

Haud multò pòst quidam Tormentario officio præfectus Spinolã interrogat, Quidni Mauritij castra, nullis admodum munitionibus firmata, tormentis sex septemve displosis, vltrò iret lacessitum? Cui Spinola respondit: Non pati suam dignitatem, vt leuiùs hosti insultaret, quàm honestiùs se reciperet: ostentatione non assueuisse, sed prudentia militari: Imperatoris esse non minùs consilio, quàm gladio viribusque dimicare.

Alterius sententia à Spinola reprobata.

Dignũ Spinola respõsum.

Mauritius, castris Medæ positis, ijs se continuit, neque sui vmquam potestatem fecit, neque suos longiùs ab castris ire permisit. Quo animaduerso, Spinola, eiusdem ferè magnitudinis castella v. eidem Baroni Beauuoixio, Ioanni Comiti Nassauio, Philippo Comiti Fuggero, facienda mandat, ab latere sinistro, Heydam vsque; ad omnem Mauritio transitum auferendum. Quod spatium ingens planè ac magnum, perpetuis inter castella muris expletũ, primæ illi subitariæ circumuallationi deinde fuit adiunctum. His autem castellis omnibus, figura, pro vario situ, fuit quoque diuersa, sed æqualis firmitas atque altitudo cum priore illo Beauuoixiano.

Mauritiꝰ Spinolæ celeritate præuentus consilio desistit.

Spinola castella v. faciẽda curat, ne quà Mauritius perrumperet.

Varia castellorũ forma, sed æqualis omnibus firmitas.

Mau-

Mauritius noſtros hiſce operibus intentos, nullis vmquā diurnis nocturnisve eruptionib' eſt adort'. Tyrones Anglos (quos ſubſidio aduocarat) multos per eos dies fuga amiſit. Buccinator quidā Gallus per occaſionem rei perditæ in caſtra noſtra ad Ioannem Comitem Naſſauium miſſus, Gallicæ Nobilitatis nomine, propiùs eum Mauritij caſtris inuitauit, experiundæ cum ijs fortunæ cauſa. Comes poſtridie ad certam horam adfuturum ſe tribus cum focijs promiſit, gladio ſclopiſque duobus inſtructum, cetera inermem. Poſtridie, vti conuenerat, ad dictam horam vnà cum Centurione Steenhuſio, & Pro-præfectis duobus duorū equeſtrium Præfectorum, Grobbendonckij iunioris atque Botbergij, ſub caſtris hoſtiū conſtitit. Prodiere ex hoſtium caſtris equites quaterni, alijs eminus ad ſexdecim ſubſecutis, trecentis hoſtium ſpectantibus è principijs caſtrorū, quos inter Princeps ipſe Mauritius fuiſſe fertur. Erat inter quaternos adoleſcēs Briautæus, illius filius, quem olim ſingulari certamine cæſum Grobbendōckij iunioris pater, amiſſo Lackerbetio Pro-præfecto ſuo, ſuperarat. Is in paternæ necis vltionem educatus, miſſo nuper ad Spinolam tubicine, poteſtatem ſibi fieri flagitarat, experiundæ pugnæ cum filio patrij, vt vocabat, percuſſoris; quaſi ſerò alioqui periturus: quam cùm ei Spinola recuſaſſet (filio Baronis Grobbendonckij, ne euaderet, cuſtodito) Briautęus occaſionem vltrò quærebat, iuuenis animo ferox. Comes Naſſauius aduerſarium quempiam in certamine nactus, cùm plūbeam eius glandem antica ephippij parte excepiſ-

Mauritius operas noſtras nullis eruptionibus fatigat.

Gallicæ iuuētutis ad pugnandum ardor.

Ioan. Naſſauij Comitis promptitudo ad occurrendum.

Tres Naſſauio in pugnā ſocij.

Briautæ' qui pugnam popoſcerat prodit.

cepisset, ceruicem ei fistulæ flamma adussit.

Briautæus prouocat, primusque traiectus cadit.

Briautæus manu voceque audax; Me, me, inquit, pete, quisquis es: en Briautæum: hic dies, hic dies, paternæ cædis culpam expiabit. Quæ cùm dixisset, equo calcaribus incenso, Grobbendonckij iunioris Pro-præfectum sclopo nequidquam lacessens, ipse eius glande traiectus, ephippij capulo semimortua manu prehenso, mox ad terram exanguis delabitur: ita duorum Grobbendonckiorum, patris & filij, lacessita virtus, Briautæos duos, patrem & filium superauit. Deinde Steenhusio Centurione, alteroque ex hostibus sauciato, accurrunt subsidio sexdecim à castris hostilibus progressi.

Improuisum Nassauio periculum equi beneficio auersum.

Nostri paulatim se recipientes, dum angustiùs equitando inuicem premunt, eorum vnus Nassauium præteruectus, habenas ei, capulo gladij sui implexas, è manibus extorquet, & gladium ipse habenis retentum vaginaque eductum amittit. Ita duos scilicet insolens casus periculo improuiso obiecit. Sed Nassauij equus, ardens alioqui atque inquietus, attoniti instar restitit, Dominoque tempus attollendi freni concessit.

Præco Briautæum adhuc spirantē orco dimittit. Hoc habet.

Alter, relicto gladio, discrimini se subduxit. Cornicularius noster, qui spectatum venerat, Briautæum (hostis interuentu) spoliare prohibitus, spirantis adhuc caput gladio sauciat, conscensoque equo reliquos consectatur. Paucos post dies cùm equestres custodiæ nostræ sub hostium castris in conspectu starent, Boutteuillius Gallus præsidio equitum quinque, eas statione submotum venit.

Boutteuillij & Beauuoisij velitatio pro custodia.

Baro Beauuoixius comitum aliquot numero stipatus, fortè am-

tè ambulabundus, interuenit, custodijsque sustentatis, hostem retrò repulit in vicinum nemus. Hinc Boutteuillius paulisper progressus, iactitans identidem nomen suum, nostros ad singulare certamen, fiducia vicini receptus, ferreique thoracis quo sub penula tegebatur, inuitat. Accepta è nostris conditione, rogatus ab memore discedere longiùs, cùm loco non moueret, iaculatoris cuiusdam nostri pila sub renibus vulneratus, sclopum quem manu tenebat, dolore vulneris dimittens, aufugit.

Boutteuillius saucius discedit.

Intereà dum otia in Mauritij castris agi videntur, neque ignem munitionibus nostris inferre, neque opera impedire, neque eruptionibus lacessere eorum quisquam conatur; ipse, consiliis studio celatis, quòd dolus posceret interualla, nec tutum, subitò res summas agredi, Antuerpiensem arcem clàm noctu tentare instituit. Id quod ita administrauit. Cognouisse putatur paucos milites seruandæ arci presidio fuisse relictos, præter eos, qui ætatis aut morbi causa, vacatione vtebantur. Arx digna illi operæ huius pretio visa, lucrumq; Bredano damno maius. Igitur Bergozomij & Rosendaliæ in castris suis diligentia tanta suos omnes, appositis custodijs intra muros continuit, vt nec indicio minimo, aut Antuerpiā, aut in castra nostra, molitio maxima fuerit per lata. Brouchemio Bergozomij Prætori, equestris turmæ prefecto, Medam ad se euocato, mandata expeditionis summa. Is pedites mille, equites ducentos (vt vulgatum) omneque genus instrumenta curribus imposita, ij quib* di-

Mauriti* lapsus peiru, a-pendi spe, Antuerpiēsē arcē adoriri clam statuit.

Arx id tēporis paruo milite custodita

Brouchemio expeditio mā data.

dictum est locis, deducit. Militi è castris & Rosendalia egredienti, Bergozomium; Bergozomio abeunti, in castra eundum esse persuadetur. Vbi longiùs aliquantò ab vrbe municipioque ventum, puniceos cæruleosque balTheos (quibus Ordinum miles assueuit) omnes demi, rubrosque (quales Regiorum sunt militum) indui iubet, ne Regias copias mentiti, pro hostibus, de balthei colore cogniti, agrestium delatione proderentur. Rogati ab obuijs qui essent; respondere docentur, Antuerpiam commeatus causa se proficisci; quò nostros nẽpe, id temporis, commeaturos, rumoribus fuerat iactatum. Carrorum vela Burgundis crucibus (more nostro) signata, fraudem adiuuere. Ad arcem ipsam perueniunt nubilæ noctis tenebris tecti, colonis omnibus deceptis. Iam palos ternos quaternosve perfracta sepe euulserant, pontem nonnulli inscenderant. Ventus in aduersam partem conuersus fragorem omnem, equorum hinnitum, curruumque strepitum, ex arce exaudiri prohibebat. Eò audaciùs illi scaphas in fossas dimittere, scalas muris admouere, forcipes, malleos, vectes, reliquumque instrumentum affabrè ad suffringendas claustrorum seras, portasque cardinibus extrudendas factum, expedire. Dum proximè muros hæc aguntur, Andreas Cea veteranus, cui noctis illius vigiliæ obtigerant, attentiùs auscultare, deinde etiam exaudito strepitu, insidias suspicari, & signum dare fistula explosa. Ioannes Brauius arci Præfectus, cetérique vigilum, ex statione in muros accurrere, & defensionem parare; hostes eiusdem venti maiore tem-

Insignis hostium astus.

Fraus historia digna.

Hostiũ audacia & euctus

Tẽpestas hosti secunda.

Excubitor insidias animaduertit, datq; signũ.

Præfectus arci cæterique in muros accurrunt.

re tempestate (qua prius moderata tutiùs accesserant) ita impediebantur, vt neque iam lintres firmare, neque scalas muro affigere, neq; quidquam administrare possent. Relictis igitur per metum instrumentis, scaphis, scalisque aliquot (cùm se sentirent deprehensos) celeriter discessere, Numinis haud dubiè interuentu reiecti. Ita quæ rebus nostris grauissima sanè accidisset, facilē exitum machinatio inuenit. Andreas Cea pro arcis seruatæ officio (liberaliùs quàm olim Capitolij custodes) ab Archiduce Isabella donatiuo xv. scutorum in menses singulos; ab Antuerpiensi Senatu, insigni veste baltheoque ornatus est. Mauritius ea spe falsus (quam certissimam animo conceperat) ingenti doloris vulnere ictus, castris aliquamdiu otiosus mœrensque restitit, tuguriorum suorum plurimis per illius venti tempestatem prostratis. Sed Frisiæ equitatus, eius quoque iussu accersitus, Gertrudibergam appulsus, in discrimen venit. Nam eadem illa tempestate & aggeres & pons (quo equitatus traijciendus erat) abrupti, omnibus eum sociorum auxilijs intercluserat, planè vt à nobis conscindi facilè delerique posse nuntiaretur. Cuius rei admonitus Spinola, cum dubitasset, inuasurusne maiore manu eos esset, necne; maluit in nocendo aliquid omittere, quàm cum aliquo suorum detrimento hosti nocere. Nam minima commoda non minimo sectante discrimine, similes (cum Augusto) censebat piscantibus aureo hamo; cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset. Tandem Mauritius re nulla ad Bredam gesta, post diem XXII.

Tempestas mutata hostē turbat. Hostis re infecta discedit.

Andreas Cea ob arcē execubijs ritè obitis seruatam, præmio donatus.

Mauritij de aduerso expeditionis successu dolor.

Nouum hostilis equitatus periculum.

Marchionis Spinolæ in suscipiendis expeditionibus moderatio.

Mauritius incenſi caſtris diſcedit.

quàm Medę conſederat, vaſis conclamatis, incenſiſque caſtris, mœſtus, numquamque rediturus, diſceſſit. Fertur vix à ſuis deinde viſus; adeò nullum doloris ſolatium admittebat. Spinola viſis perpetuis incendiorũ fumis, magna equitum manu ad hoſtium caſtra profectus, ea milite vacua deprehendit, extremo agmine iam ſe recipiente. Hic, quolibet ſe

Noſtrorũ in ſequendo hoſte feruor.

ſe bonum ſtrenuumque in ore Ducis probare cupiente, nonnulli hoſtem ad tutelam agminis reſtantem, ſtatione ſubmoueunt; dum plurium coacti recurſu, honeſtè ſeſe recepere.

Præda in caſtris deſertis relicta.

Prudentiſſimè à Mauritio receptus inſtitutus.

Merces propolarum multumque familię caſtrenſis inſtrumentũ reperta, militib. prędę ceſſere. Ceterũ recept⁹ hic prudentiſſimè à Mauritio inſtitutus, tantũ ei honoris attulit, quantũ addiderat doloris expeditio infeliciter adornata. Cum Antigono cedente dicere iure poſſet, non fugiſſe, ſed retrò ſitam vtilitatem fuiſſe

Opera ab Mauritio ad receptum facta.

ſe perſecutum. Ita quippe diſcedens ſuę ſuorumque ſaluti conſuluerat, vt & Spinolę impetum operibus factis retardaret, & ſui inſequendi prę́ſentem adimeret facultatẽ. Ad extrema caſtra Svvaluenſis agger pertinebat, quà Seuẽbergam eſt iter: huic pro fronte munitionem receptaculi loco impoſuerat. Lateri aggeris, foſſam benè altam pręduxerat, ſuperſtructa in

Receptus qua ratione tut⁹.

longum lorica ad tuendos diſcedente. Huc ſe illi tutò referebant; hinc ſi qua maior reliquos oppreſſerat noſtrorum accurrẽtium vis, propugnabant; hinc ad repellendum procurrebant, vicinitate valli confiſi; nam erat id opus firmum adeò atque altum, vt non niſi ſcalis à latere, à frõte anguſtiſſimo itinere oppugna-

gnari posset:è tergo altera munitio aggeri imposita loricam claudebat, qua parte Heydẽsis pagi agger interscissus erat,ne hac nostri disce dentiũ iter morarẽtur. Mauritius exercitũ bipartito deduxit.Ipse Rosendaliã cum Ernesto Casimiro Nassauio contendit, locumque vallo atque operibus firmauit. Henricus Fredericus Nassauius Sprangam cum reliqua copiarum parte occupatũ missus est; quẽ factis quoque operibus communiuit. Spinola diebus aliquot post Mauritij discessum consumptis,satis & ad laudem & ad vtilitatem profect⁹ arbitratus,in pristina castra propiùs Bredam se recepit. Mauritius paucos Rosendaliæ moratus,cũ tentari eius valetudo cœpisset, ad exercitum non manere decreuit. Ernesto igitur Casimiro Nassauio ea cura pro se mandata, æger Hagam Comitis in Hollandiam refertur, tædio uersarum rerum. Vbi cùm omnia agitanti,nihil processisse sibi cogitaret, nullumque exitum reperiret, paulatim contabuit, dolore in phthisim, vt fertur, conuerso. Quod vnum fortè euenire poterat,sperabat scilicet, si bellum in hiemem produceretur(vt parum iam superat Autumni)aut sæuitia tẽporis obsidionẽ nos esse deserturos,aut ob itinerũ difficultates,vicinaq; castra sua,cõmeatu nos interclusũ iri.Ne tamẽ cõstãtia felicitateq; nostra falleretur,ad nouas copias conscribendas,Mansfeldicũ nothũ in Hollandiam accersit.Is Hagę Batauorum cum eo collocutus, Rosendaliam deinde ad Ernestum Casimirum Nassauium missus, postquam quæ ex vsu erant petracta sset, in Galliam Angliamque profectus,

Mauriti⁹ Rosendaliã exercitum ducit.

Henricus Nassauius cum reliquo exercitu Sprangam tenet.

Spinola ad veterem stationem reuertit.

Mauriti⁹ Rosendalię ęgrotare incipit.

Mauritius æger in Hollandiam redit.

Vana Mauritij spes.

Mansfeldic⁹ nothus ab Mauritio vocatus, in Angliam Galliãque missus auxiliorũ causa.

auxilia accerſitum iuit. Hanc nauigationem cũ hiemi ſubieciſſet, ac primò placidum ſoluenti eſſet mare, mox atro nubium globo effuſus imber, ſimul variis vndique procellis incerti fluctus conſpectum ademere. Omne dehinc cælum, & mare omne in turbines ceſſit, qui naues in ſaxa aut vada rapuere. Non adhærere anchoris, non exhaurire irrumpentes vndas poterant; ſarcinæ, arma præcipitantur, quò leuarentur aluei per latera natantes, ſuperurgente fluctu. Tandem aucta cæli mariſque truculentia, naufragium fecit ſubmerſis ſociorum plurimis, ipſe vix lintris paruuli beneficio ſeruatus, vt diu pro mortuo cenſeretur. Angliç Rex peditum millia XIV. promiſit. Scriptæ à Mansfeldico cohorte aliquot Leodienſi tractu & alibi; ſupplementa prætereà per Germaniã collecta ad peditum millia II. Ordines autem fœderati decreuere exercitum veterem augera ingentibus copiis, equitum peditumq; Anglia, Gallia, Germania euocatis.

Fœda maris tempeſtas Mansfeldicũ vexat.

Mansfeldic⁹ naufragium facit.

Angliæ Rex copias Mansfeldico pro mittit.

Ordines fœderati augere exercitum decernuit.

Spinola hiſce hoſtium conſiliis circumſpectis, Archiducem Iſabellam admonet, vti contra Mansfeldicum ab Cæſare quoque peditum equitumque præſidia paria accerſat; à Bauaro autem Duce, aduerſus conatus Mãsfeldianos, auxilia Principum Germaniæ fœderatorum. Prouinciis inſuper, ad tuendos fines, imperet peditum (quos Keurlingos ſeu Electitios vocant) millia XV. equitum (quos *Bandes d'Ordonnance* appellant) millia III. quibus copiis partem Prouinciæ, partem Regis Prouinciale ærarium ſtipendia numerare poſſent; peditibus quidem huius ſolo belli rempore, equitibus

Spinola de auxiliis aduerſus Mansfeldicum tẽpori aduocandis Iſabellã monet.

Stipendia copijs nouis ſoluendis prouiſa.

bus perpetuò deinceps, vt eorum munus eſſet, quoties bellū aliquod incideret, ſtatim in bello verſari illatumque defendera, aut inferre. Archidux Iſabella auguſta quadam prouidentia omnia circumſpiciens, diurno nocturnoq; conſultandi ſcribendique labore, rerum ſummam velut è ſublimi adminiſtrabat, regebatq; molem tantam. Duabus autem rebus efficiebat facillimè, quæ nemo alius conſequi potuiſſet, auctoritate nominis, & gratia. Auctoritate apud exteros, gratia apud ſuos. Auxilia igitur quæ Spinola rogabat, litteris ab Cæſare impetrauit. Ad Bauariæ Ducem Comitem Octauium Sforzam miſit. Promiſſa ab Cęſare peditum millia III. equitum millia II. & quingenti. A Bauaro equites M. peditum millia III. reliquum equitatum peditumque Prouinciæ pro conſtituto numero, in tempore ſummiſere. Tum Spinola (in quo obſidionis totius cardo vertebatur) vni huic rei pręcipuè ſtudere, vt tantis copijs, pro ea quam pręſentiebat belli diuturnitate, commeatus abundè tutoque ſupportaretur. Atque hanc in rem, cū duabus rebus maximè opus eſſe intelligeret; inprimis carrorum facultate, quibus annonam ſubueheret; deinde perpetuo aliquo Duce, qui commeatum difficilioribus temporibus itineribusque adminiſtraret; Henricum Bergium ducendo commeatui pręfecit, retento in caſtris Ochoa Gomezio Commiſſario, vt vocant, generali, quo hucuſq; ad expediendos commeatus fuerat vſus, ſed nunc maximè ad excurſiones circum Bredam circumque caſtra, cum reliquo equitatu faciendas indu-

Archidux Iſabella, belli molē vniuerſam ſtudioad miniſtrat.

Auctoritate nominis apud exteros, amores apud ſuos Iſabella omnia obtinet.

Comes Octauius Sforza ad Ducē Bauariæ miſſus.

Cęſar & Bauarus auxilia pollicentur.

Duabus in rebus Spinolæ cura, procuratione carrorū ad vehendā annonā; prudentia Ducis ad expediendos ducēdoſque cōmeat⁹

Commeatibus ducendis Comes Bergius præficitur.

Procurandis curribus Comes Henyni⁹ ad Brabantiæ Ordines mittitur.

ſtria eius indigebat. Comitem Henynium per cauſſam curandorum curruum, ad Brabantiæ Ordines, vt miſit, vt iis primùm perſuaſis, ceteræ quoque Prouinciæ exemplo adducerentur.

Brabãtiæ exẽplo, Prouinciæ ceteræ excitatæ.

Henynius, ſingulos quibus ſuffragii ius erat adortus, facilè apud volentes obtinuit, vt vniuerſi deinde in Comitijs conſentirent; cùm æquè illi & præſentem neceſſitatem intelligerent, & publico conſultum exoptarent. Brabantis igitur adductis, Flandri, Hannonij, Arteſij, ceterique haud grauatè conſenſere, vt curruum vecturæ ſcriberentur.

Prouinciæ omnes conſentiũt in curruũ vecturas.

Lyræ annonarium horreum poſitũ.

Lyræ publicum annonæ horreum conſtitutum, & huc primùm comportari commeatus; inde in caſtra aduehi. Comiti Bergio equitatus pars maxima attributa, quæ commeatui præſidio eſſet; nam caſtra Bredana ferè poterant ipſa iam munitione defendi. Huius ductoris nomen etſi hoſtibus metuendum eſſet, ipſe tamen re maluit quàm fama eos ab irrumpendo deterrere. Quare hac ratione munus ſuum adminiſtrabat. Solemne illi erat, mane ante lucem, confuſum impedimentorum agmen explicare, deinde præmiſſis equitum turmis aliquot emiſſarijs, proficiſci. Tormenta primis vltimiſque adiungere, ad ſignificandum hoſtis aduentum, cuius indicium ſonitu tanto lõgiſſimè perferretur, vt eo ſigno (quod conuenerat) miles ſcilicet colligeretur, eamque in partem accurreret, quæ laboraret. Vtrumque viæ latus contra Roſendaliam & Langheſtratam (vbi hoſtilia caſtra) equitum alis diuiſis tegere; equitatui præſidia leuis armaturæ interponere; reliquo equitatu denique agmen claude-

Comitis Bergij cura diligentiaq; in cõmeatu cautè ducendo.

Ordo ducẽdi commeatus.

re;

re;sic itineri simul & prelio incedere. Occurrere, quantum poterat ratione caueri, vt tutioribus itineribus ad fallendas insidias contenderetur; vijs ad faciliorem subuectionem instauratis. Si quod periculum nunciaretur, ne alieno loco prelium committeret, dispicere; eaque ob rem, aut idoneo resistere, aut iniquo egredi, & carros pro vallo, si pugnandum foret, obijcere, iaculatoribus introrsum reductis. Quoties procedendum erat, statiuis ante omnes progredi, tum donec vltimi ferè trãsijssẽt, ad spectandum accelerãdumque resistere; post omnes iter agere, & primis deinde inter procedendum precurrere; post omnes denuò statiuis inuehi. Hospitia militi ante vesperam partiri; tum statiua lucente adhuc die, circumuehi. Agrestes aduocare; de hoste, de itineribus cognoscere; custodias, vbi vsus erat, disponere, pontes occupare aut abrũpere, vt hosti viã auferret. Milites frenatis equis, in stationibus si opus esset, expeditos collocare: alios in omnem partem dimittere ad excipiẽdos aliquos, ex quibus de hostium insidiis cognosceret. Certos preterea habere speculatores, qui consilia molitionesque omnes indicarent, in quos plurimum nummorum effundebat. Noctu aditus omnes excubitoribus tenere. Ne autẽ assiduitas consuetudine minueretur (quod diuturnitate accidere consueuit) ipse sepiùs stationes improuisò obequitare, nõ tam diffidentia circitorum, quàm vti militibus exequatus, cum ductore volentibus labor esset. Iam agrestium rebus non minùs, quam commeatui consulebat. Milites ipse, tamquam incendiorum

Cautio Hẽrici Bergij aduersus hostiles insidias.

Præsentia Dacis militẽ officij admonet.

Artes impediendi hostiles dolos.

Speculatorũ vsus.

Comitis Bergij vigilantia nocturna.

Disciplina vo à Comite Bergio seruata.

præfectus, de igne (quem in horreis accenderant) extinguendo admonere. Indiligentiores, quorum incuria incendium malè obrutum

Pœnæ in incautos & indiligentes.

resurrexerat, domosque corripuerat, sub dio deinceps excubare facere, ære diruere, farciēdique damni condemnare. Monere Aureliani more; de præda hostis, non de lacrymis Prouincialium viuerent. Agrestibus aduersus militarem licentiam iudices ferre, querimonias

Seruatæ disciplinæ fructus

audire, compertos castigare. Qua disciplina obtinuit, vt coloni (à quibus maxima per pagos erat solitudo) è templis turribusque, in quę vxores, liberos, rem familiarem, frumenta deposuerant, ea venum darent, quæ metu clausa compressaque tenebant, & agri cultoribus inanes sine maleficio exercerentur. Tanta cū quiete exercitum per Brabantiæ pagos, cum singulari cura frugum, agrorum, domorum, hominum ducebat. Hostes verò tam accuratæ disciplinæ opinione, ne ad carpendum quidem agmen se vspiam ostentarunt, planè vt quo ho-

Bergius à Croatiis vocatus Agrestiū deus.

nore Alexandrum Seuerum, ob modestiā, dum in Parthos duceret, habuere Prouinciales, eo nomine Bergium Croatij appellarint Agrestium deum.

Spinola pabulo equisq; recreandis studet.

Hoc tanto Comitis Bergij studio etsi feliciter quidem res omnis frumentaria expediretur, quoniam tamen ob equorum numerum in castris pabuli copia paulatim minuebat̄, equique ipsi ob laboris diuturnitatem macie corrumpebantur, cùm plerique conciso stramine paleaque vescerentur (quibus pabulum adaugere inopia subigebat) Spinola ad hunc modū vtrique incommodo prouidit. Ne reliquum

pabuli

pabuli equos in castris deficeret, equitatũ qui commeantes stipabat, in hiberna ad viciniores vrbes municipiaque dimisit; vbi se per interualla reficeret, dum annona carrique Lyræ appararentur. Atque vt ne eo quidem tempore, quo commeatum ad castra equi supportassent, castrense pabulum exhauriretur, castrorum illis ingressu interdixit, carris etiam iumentisque sarcinarijs (quàm statim exinanita erant) ab castris dimissis. Hinc equi, cùm alibi copiosiore pabulatione vterentur, per tantillũ quietis à macie defatigationeque recreabantur. Id vti tutiùs Spinola efficeret, munitionem omnino magnam Barlensi in pago, triũ à castris horarum spatio, substruxit, præsidiumque imposuit; adiuncta equestri cohorte vna. Ad hoc vsque loci commeatum cum equite suo Comes Bergius deinde subuehebat. Hic resistebat, dum carri deonerati ex castris redirent. Huc vsque è castris cohortes equestres peditesque alij occurrebant excipiebantque.

Equi cõmeãtes per interualla in statiua missi.

Itinera commeatui ducẽdo Spinola munit.

In omnem præterea casum quò tutiora itinera essent, Leurensi in pago contra Rosendaliã, munitio ab Isenburgico Comite facta, eo ferè loco, quo flumen interlabens transiri pontibus aut vado posset. Aliæ insuper tres ab Henrico Bergio Lyram inter, Herentaliam & Turnhoutùm, quatuor item Oouturnhouti, intra quas qui commeabat miles, quietem noctu capiebat. Quod iter etsi longius multò esset altero quo per Hooghstratam directò itur, tamen quia ab hostium castris, maioribus aberat spatijs, tutius certiusque iudicatum fuit, maximè cùm arcibus hisce duabus Hoogh-stratanæ

Opera & munitiones ad tuendos commeat⁹ varijs locis facta.

Longius at certius iter institutũ ad commeandũ

ſtratanæ & Turnhoutanæ præſidia quoque mediocria eſſent relicta. Erant hac cautela ita tutæ viæ, vt agreſtes, Turnhouto præcipuè, nullo ferè præſidio comitati, in caſtra ſecuri annonã carris ſupportarent; quam commeandi licentiam cùm hoſtes cognouiſſent, eos ſemel latrocinio adorti, carros aliquot, abactis equis vectoribuſque, haud procul Barlenſi pago ſpoliarunt.

Agreſtes nimia fiducia vſi, ab hoſte ſpoliantur.

Mauritius res nouas in morbo meditatus, nondum depoſita intercipiendę Antuerpienſis arcis ſpe, nocturna denuò expeditione ſuſcepta, ad eam aggredi iterùm deſignauit. Stakenbrouckio Grauiæ Præfecto gerendam rem permittere placuit; ſed nihilo feliciùs priore conſilio conatus ſucceſſit. Nam tantus perpetuò cecidit imber, vt & fiſtularum omnis interierit vſus, ob pulueris nitrei madorem: & cùm nocturnos ignes in vrbis mœnibus eminùs hoſtis aſpexiſſet, ratus ſe proditum, tanta ſubitò perturbatione retroceſſit, vt relictis per auia impedimentis, fugæ ſimilem fecerit profectionem. Credita intra muros fuiſſe coniuratio ciuium aliquot perditorum, qui nouarum rerum ſtudio hoſtem inuitaſſent. Triginta, quos loquendi petulantia ſuſpectos fecerat, ſolum vertere iuſſi; ſed mox venia donati, nonnulli manere permiſſi.

Altera Mauritij molitio in arcem Antuerpienſem.

Suſpicio proditionis in Antuerpienſi vrbe.

Pœna in ſuſpectos proditionis, & venia.

Mauritius quoq; cùm nihilo amplius ſe poſſe in commeatus noſtros videret, caſtris licet bipartitò ad inſidias diuiſis; ad vexandos eos, qui commeatus adiuuiſſe ferebantur, omnis eius cura conuerſa eſt. Capti qui eius rei fuerant comperti, magnoque ære multati; neque ijs par-

Mauritij nouum conſiliũ ad prohibendam caſtris noſtris annonam.

ijs parcitum, qui Ordinibus fœderatis erãt vectigales, ceteris grauitate pœnæ perculſis. Inſuper molæ frumentariæ omnes, quoquo verſus, ſublatis ferramentis mutilatæ. Officinæ ceruiſiariæ panariæque, pertuſis lebetibus ac furnis, corruptæ. Agitatum quoque inter eos accepimus, eſſet ne ex vſu, Campiniæ loca paruis aut nullis præſidijs cuſtodita, (quæ commeatus noſtros adhuc ſuſtinebãt) populari vaſtaque fieri. Quidam incendi oportuiſſe hoc ſpatio quaquaverſus cenſebant, qua noſtri adire poſſe commeatus cauſa videbãtur, ne propoſita nobis eſſent ad copiam cibariorum. Alij veriti ne viciſſim incuſtoditis eorum municipijs pagiſque ignem paſſim inferremus, eam ſententiam improbarunt.

Molæ, piſtrina, lebetes ceruiſiarij, corrupta ab hoſte ad incommodandum Spinolæ caſtris.

De Campiniæ incendio dubitatum.

Incẽdiorum molitio metu talionis repreſſa.

Diuerſa igitur (vt ſolet rebus perditis) capeſſunt, Turnhouto, Hooghſtrata, viciniſque pagis, quoſdam qui caſtra noſtra annona pabulove adiuuerant, captos abduxere. Spinola talione vſus, quoſcumque intellexit hoſti pabulum cibariave ſubuexiſſe, inuicem capi, multarique paſſim iuſſit. Horum multi conqueſtum cum eo per Legatos miſerunt, quaſi innocentiam ſuam probaturi. Ipſe eis reſpondit: Iam ſic præſentis belli rationem diuiſam eſſe, vt cũ hoſtes quocumque modo annonæ ſubuectionem impedirent, ipſe eam viciſſim prohibere niteretur; & ſi hoc ſibi remitti vellent, remitterent ipſi de noſtris intercipiendis; ſin id tenerent, ſe quoque illud retenturum.

Capti qui annonam Spinolæ iuuerãt.

Talione in hoſtem à Spinola actum.

Reſponſum à Spinola deprecatoribus datum.

His exemplis pœniſque deterriti agreſtes ac mercatores, cùm nihil ferè niſi clanculùm apportare in caſtra noſtra auderent, magna per

Mercium caritas ex pœnæ terrore.

dies

dies aliquot exstitit panis, vini, ceruisiæ, aliarumque mercium caritas, quam Spinola statuendis minoribus mercium precibus subleuare verebatur, metuens, quantum ea re militi commodasset, ampliùs etiam infrequentia propolarum frumentariorumque (qui compendio & pretiorum magnitudine alliciuntur) nociturum fuisse. Has ob res per eos dies, militum nonnulli (qui decorum post famem ducebant) cadauerum equinorum frusta (miserandum alimentum) in cibos partiebantur. Atque hac nostrorum inedia, & obsessorũ mitior fames, & maior Mauritiani exercitus luxuria (quæ fluminum vrbiumque vicinitate sustentabatur) expugnanda nobis fuit. Vrbi quippe id temporis suppetebat annonæ abundè, pretio non magno; quod certum iustumque mercibus singulis Senatus decreuerat, neque maius eo quo fuerant ante obsidionem æstimatæ, ne obsessos se ciues milites que sentirent. Tritici mensura vendita florenis octo, siliginis quinque, panici quatuor; hordei tribus & dimidio, auenę totidem. Saccus salis æstimatus florenis quatuor: aselli siccati & casei libra, tresse; casei viridis pondo, besse; olei cantharus, floreno & besse; olei è raporum seminibus presſi cantharus, assibus octo; bubulæ libra, tresse. Atque hac cibariorum vilitate mirum quantũ obsessorum patientia fuerit sustentata. In castra verò hostium, frumentum, vinum, pabulum ex omnibus portubus minimo cõportabatur, quò adire nostris omnino non licebat. Spinola vt suorum egestati remedium adferret, pręter consuetam Regij panis largitionem, ceruisiam

Remedij difficultas ob metum maioris mali.

Equina cadauera in Spinolæ castris eduntur.

Minor obsessorum atque obsidentium fames, maiorque luxuria castrorum Mauritianorum.

Senatus Bredani prudentia in pretiis mercium æstimandis.

Leuia mercium pretia in castris hostilibus ob vicinos portus.

Spinolæ in militem noua largitio.

ſiam etiam ex publico dimenſam, militibus viritim quotidie diſtribuere inſtituit; quæ res vehementer eorum animos deuinxit, ſalutique profuit. Archidux Iſabella aduerſus hiemis pluuias ventoſque, vigilibus (quibus ſub dio excubandum erat) togas villoſas ſexcentas, reliquis caligas, calceoſque ad millia ferè octona erogari fecit. Bredani, qui volentia de rebus noſtris lubenter accipiebant (cùm inflatiùs ſcilicet ad eos damna noſtra ſubinde nuntijs perferrentur) credebant, nihil annonæ quadraginta dierũ ſpatio in caſtra noſtra perueniſſe: exercitus parte maxima dilapſa, multò minorem partem ſupereſſe, nec iam vires ſufficere cuiuſquam, neque ferre operum laborem poſſe: reliquos aut per inopiam, aut morbos, obſidionem deſerturos. Pleniora hæc atque vberiora Hollandi ſcribebant. Nonnemo latiùs etiam atque inflatiùs, vulgato Mercurio, publicauit. Obſeſſi igitur inopiam nobis exprobrantes, bubus ſubinde in ſuburbana prata eductis, annonæ facultates ſcilicet foris oſtentabant, domi tamen, cùm frumentum, ratione inita, mediocriter haberent, Senatus (ne celeriùs conſumerent quo diutiùs ſibi viuendum ſciebant) decreuit, ne quiſquam ceruiſiam coqueret, quæ ſupra ſcuti pretium in vaſa ſingula veniret. Ablatæ quoque clibanorum omnium vitreę plumbeæque galeæ, vini aduſti factoribus, ne frumentum cauſticis officinis in vinum verteretur, atque ita paulò etiam longiùs tolerauere parcendo. Sed oſtentatio digna caſtigatione viſa eſt. Spinola cùm videret, eos laxiùs (vbi quędam manu ſata

Iſabellę Archiducis liberalitas in milites bello tolerando per hiemem vtilis.

Vana Bredanorum credulitas.

Falſi ſparſi rumores.

Obſeſſorum oſtentatio.

Senatus Bredani parcimonia.

Spinola ob fossorũ ostentationem arctiore circũuallatione reprimit.

nu fata erant) circum muros vagari, ad legendum si quid herbarum radicumve reperissent, ne inultis ager carperetur, aut tabellionibus vallus pateret, qua parte (ob circuitus magnitudinem) custodiæ incautiùs dispositæ cernebantur, turres minores aliquot, maioresque munitiones, & aggeres ternos ad imponenda tormenta, tribus simul partibus proximè vrbem iaci fecit. Earum turrium munitionumque latera, quà vrbem respiciebant, ad resisten dum pilis tormentorum, crassum murum habebant pedes xxv. Aggeribus hæc forma erat.

Qualia opera proximè vrbem à Spinola facta.

Aggerum forma.

Maior in pago Ginekensi, quem Marchio Campolattarius tuebatur, longus pedes CLX. latus CXXV. muris cinctus à tergo & lateribus crassitudine pedum xv. sed latus vnum dēsius, ambulatione & lorica supernè erat instructũ. Anguli punctim extantes frontem vtrimque finiebant. Fenestræ in struendo relictæ IX. versus vrbem, ad mittenda totidem tormenta, amplitudine singulæ pedum II. & medij, non directæ eæ, sed extrorsum labris latè hiantibus diductæ. Internè substructio erat thori instar, è cespite sarmentisque aggesta in pedes VIII. lata XXXV. tabulis constrata ad expediendum mouendumque celeriter tormenta. Post eam substructionem planities lõga pedes CXXX. latitudine pedum L. Externè sub fenestris valli acuti eminebant: pro fronte receptaculum iaculatorum lorica & sepe cinctum, ad aggeris tutelam. Inde fossa latitudine pedum XLVIII. depressa in altitudinem pedum VII. labris à summo decliuibus ad imum vsque solum, quod patebat pedes XXXVIII. Exteriori ripæ in longum

gum

gum præfixa ſeps ſudium dolabratarum, ad tardandas irruptiones. Alij aggeres duo Teteringæ & Hagæ, hic mediocris, ille trium minimus, ſed caſtelli adiunctione maximus, ad eũdem ferè modum ſubſtructi, ſola longitudine latitudineq; atq; angulis diuerſi, à Barone Balanconio & Iſenburgico Comite ſeruabantur. Dum hæc adminiſtrantur, obſeſſi ſubinde eruptiones diuerſis portis facere, & tormẽtorum globos in operas præſidiarioſq; densè permittere, ſed exiguo operæ fructu. Operibus perfectis, cùm rem in anguſto fore viderent, nonnulli ſe militum, opificum ruſticanorumque, famis metu, dedere cœperunt: quippe præſentibus incommodis defeſſi, graui peſtilentia, & diutina concluſione, & mutatione victus afflictati, & re frumentaria anguſtè vtebantur, & iam carnis, piſcis, caſei exiguum ſupereſſe intelligebant. Oleum ſeminibus raporum expreſſum pani illitum, in obſonium vulgò adhibebatur. Lautiſsimæ militibus apud carnificem epulæ præbebantur, parabili pretio; beſſis ſcilicet cum ſemiſſe. Is namque decreto ſtipendio florenorum x. in menſes ſingulos, canes omnes vitandæ peſti necare iuſſus, his ferculis menſam inſtruebat, nec paucos quotidie milites habebat conuiuas, qui tantilla ſymbola tã ſplendidè prandere vellent. Sed hæc vita cùm pleriſque per ſe grauis duraq; videretur, tum longè moleſtiſſima diuturnitatis metu reddebatur; quare fuga conditionem mutare nitebantur. At Spinola buccinatore ad vrbis Præfectum cum mandatis miſſo, monuit, ne quis poſt id temporis aut per cauſam deditionis, aut

Aggeres alij duo.

Nonnulli obſeſſorum ſeſe dedunt.

Epulæ Bredæ apud carnificem præbitæ.

Plurium obſeſſorum ex vrbe fuga.

Prohibitio Spinolæ.

aut fugæ, abs se veniam speraret; agendos in vrbem, aut furcam, quotquot deinceps ab vrbe venissent. Simul loca omnia, quibus transiri clàm poterat, custodijs iussit obseruari, proposito xxv. Philippæorum præmio, qui mœnibus egressos excepissent. Omnes in præsens perterriti, sed tempore, vt solet, pauci fidentiores effecti, clementiæ se Spinolæ commisere, qui flentes omnibus precibus extra munimenta orabant, vt se receptos nostri cibo iuuarent, aut priùs interficerent, quàm in vrbem relegarent. Spinola vxorem Antuerpiensis cuiusdam opificis, sua nuper potestate ex vrbe egressi, cum infantulo recepit, ceteris redire iussis. Sed posteà liberaliùs suæ legi indulsit, nullo perfugarum in oppidum repulso. cùm rarò satis paucique elaberentur. In agrestes duos, qui noctis silentio annonam perferre conabantur, furcæ supplicio animaduertit, sub vrbis ipsius aspectum. Id vsu salubre, & misericordia melius apparuit, ceteris in posterum perterrefactis. Mauritius maiore numero cibaria obsessis supportare meditatus, cùm frumenti reliquæque annonæ vim magnam appulisset ad vicinarum vrbium portus, apparat onerarias octodecim omnino magnas, carinis planis, quibus decessum æstus excipere possent; quæ ab æstu derelictæ, nihil arenas timent, tutæque vadis ipsis insidunt. His latera & proras vtrimque erecta atque edita facit ex denso robore, ad vim omnem atque contumeliam perferendam. Singulas ad hunc modum fabricatas armat balistis æneis ferreisque quaternis aut senis; instruit pilis incendiarijs multis; onerat

Vigiles transfugis intercipiendis appositi.

Deditiorum preces ne in vrbem relegentur.

Marchionis Spinolæ in dedititios clementia.

Pena in eos qui vrbi annonam inferebant.

Mauritij molitio ad annonam supportandam.

Nouum onerariarum genus.

rat deinde frumento vaſis incluſo, ingẽti vi caſei, laridi, ac porcinę. Ad hęc, omnes lectiſſimis iaculatoribus completę. Bredanos eodem tempore monet, vti actuarijs aliquot in eam rem armatis, ex oppido ad certum diem erumpant, eaſque concitent in pontem noſtrum.

Arma & annona onetarijs impoſita

Bredani dicto audientes, adornant pontones XIV. quorum ſex, tormentis totidem armant, inſtruunt pilis ad incendia præparatis; deſignant imponendos nauigijs milites CCC. apparant ſexcentos qui terra propter flumen erumpant. Eo cognito, Spinola, Heydenſi vico præſidijs maioribus firmato, aggerẽ abs ſe iactum (quà tranſeũdum hoſti fuiſſet) pręfixa ex arboribus ſepe ingenti, communit. Alterũ præterea ſudetum ſudibus maioribus inter ſe vinctis ducere inſtituit, longitudine paſſuũ bis mille quadringentorũ, inter quaternas munitiunculas, quas Nigro (vt vocant) aggeri ſuperſtruxerat; ne eo ſtagno, quod ad vrbem hieme tota pertinebat, annonam hoſtes traijcere poſſent. Ea enim pratorum illorum natura erat, vt quoties ſe vis maris æſtu concitauiſſet (quod bis ſemper accidit XII. horarum ſpatio) ſtagnantibus ſimul campeſtribus aquis, aditum in vrbem lintribus planis facilè præberent, pedibus etiam vado, poſt deceſſum æſtus, facto. Sed ecce vẽti, qui primùm Mauritio ſecundi erant, incredibili felicitate noſtra, in contrarium verſi. Aeſtus quoque præter morem vix aquas concitauit. Ita hoſtile conſilium vis iterum diuina diremit. Eo tẽporis interuallo, quo naues annona militeque onuſtæ tempeſtatẽ operiebãtur, caſeorum, ſuillæque carnis numerus adeò mili-

Bredani Mauritium iuuare ſtudent.

Spinola prouidet ne annona obſeſſis ſupportetur.

Aggeres duos ſepib⁹ munit

Numẽ Mauritianis conatib⁹ aduerſũ.

Annona hoſtilis aut direpta aut corrupta.

tum direptione fuit deminutus, vt exiguum eius annonæ fuerit ad obsessos peruenturum, etsi fortuna naues penetrassent. Paucis verò post diebus frumentum, quod in vasa compactum fuerat, pluuia nauticoque humore madidum, per ipsas vasorum rimas effrondescere cępit, postquam è nauibus expositum fuit. Ita dãnis adiecta damna hostes perpetuò fecere.

Longinquæ nostræ pabulationes periculo obiectæ.

Subinde, cùm nostri è castris longius lignatum pabulatumque mitterentur (viciniore pabulo lignoque consumptis) credebant hostes, militem nostrum in pabulando & lignando dispersum, equitatu suo facilè deleri posse. Obseruare ergo diligentiùs pabulationes lignationesque. Omnibus modis studere huic rei, vt vtroque nostri prohiberentur: facile id videri, quod maiore equitatu valerent ipsi; quando eques noster partem tuendis castris, partem ducendo commeatu, totus ferè distineretur. Neque interesse, an interficerent, an impedimentis exuerent; quibus amissis obsidio sustentari non posset. Hinc accidebat quotidianis pabulationibus (id quod erat necesse) cùm raris disiectisque ex ædificijs pabulum conquireretur, vt impeditis locis dispersos pabulatores subinde pauci circumuenirent: quæ res etsi nõ magnum, aliquod tamen calonum, iumentorum, vectorumque detrimentum nobis adferebat. Spinola, ne tantillæ gloriolæ lætationem diu hosti relinqueret, deinceps quoties pabulandum erat, earum copiarum reditum operiebatur, quas commeatus causa Comes Bergius ad tertium à castris lapidem reducebat; quarum præsidio tutos pabulatores ab castris

Pabulatio lignatioque ab hoste impediri cępta.

Damna accepta, sed exigua.

Spinolæ cautio ad tuẽdos pabulatores.

in vicina rura quaquauersum dimittebat. Ita prætereà commeatus suos instituebat, vt quo tempore currus Lyræ frumento onerabantur, partito equitum peditumque numero, carri auena onusti, pabulum celeriter in castra supportarent; quibus deinde exinanitis, ad reliquum commeatum stipandum primo quoque tempore milites Lyram reuertebantur. Intereà equi alij, qui labore macieque propè inutiles ad gerendam rem erant effecti, in locupletiores ad pabulandum locos in hiberna mittebantur, dum alij redirent, quibus sua tum quoq; statiua ad quietem designabantur. Ita duplicatis itineribus, equis recentibus beneque pastis pabulum frumentúmque breuissimo tempore expediebat; cui officio præpositus fuit Alexander Hesius, tormentariæ rei Pro-præfect', qui celeritatem in onerandis transportandisq; curribus labore perpetuo adhibebat.

Equi à macie per quietem recreati.

Alexãder Hesius commeatui accelerando præfectus

At postquam Prouinciæ (quibus volentibus frumenti pabulique vectura fuerat imperata) iam duci obsidionem, & nouas semper rogationes prioribus subiungi sentirent, tot curruum continenter submissorum impendijs fatigatæ, inposterum abnuere velle videbantur; noua iuuandæ annonæ ratio excogitata est. Conducti pagis omnibus carri duarum rotarum, quos propter ampliores orbes, vnus plerumque, duo cùm plurimùm, equi vehunt, maiore etiam celeritate, quam terni illos, qui quaternis rotis, sed minoribus, voluuntur. Pretium in singulos pactum, quod initio grauius, ob itinerum difficultates, melioribus deinde temporibus, dimidio fuit imminutum.

Prouinciarũ sẽs' ob ingentes vecturas.

Nouum vecturæ genus inuentum.

Vtilitas noui inuenti ad annonæ subuectionem.

Ita minori longè equorum curruumque impẽdio, parciore pabulo, pari celeritate, æquali numero, leuiore pretio, res frumentaria fuit administrata.

Mauritius opinione fals°.

Fefellerat hæc noua industria Mauritium, qui anni tempore confisus, crediderat, tam duris longisque subuectionibus, nos numquã tantas rei frumentariæ difficultates fuisse superaturos, præcipuè quod propinqua iam hiems subesset, & pagis omnibus exinanitis, conuectum in vrbes esset frumentum, pecoraque propter bellum longius remota. Dixisse glorians apud suos fertur, quod olim de

Mauritij de Spinola dictum.

Cæsare ad Dyrrachium Pompeius: *Non recusare se, quin nullius vsus Imperator existimaretur, si sine dedecore exercitus Spinolæ discessisset*; adeoque libenter se eam illi gloriam concessurum (postquam hieme tota obsidionem Spinola sustentasset) eum plus se, plus etiam dæmonibus ipsis scire posseque. Et profectò, nisi diuina magis quã humana præsidia res nostras perpetuo adiuuissent, hiemisque tempus (quod asperum esse consueuit) mitissimum fuisset, numquam tãtæ expeditionis difficultates vel summa constãtia superassemus. Certè aquarum copia, quas castris nostris oppidani per Nouembrem super misere, cum clausis fluminum ostijs, ad effundendum latè Aa & Merkam, aggerem iacere cœperunt, sollicitudinis metusque satis nobis attulere. Sed neque existimabat Spinola, aut id bellũ adeò duci potuisse, aut tanta mole curruum, tantisque vecturarum impendijs fore opus. Quod onus si Prouinciæ iam inde à principio, vniuersum simul ob oculos

Deo victoriã acceptã referendam, vel vno certissimo argumẽto ostensum.

Spinola opinione falsus.

posi-

positum vidissent, fortè numquam id tanta voluntate consensioneque suscepissent, quanta fide ad extremam vsque obsidionem, soluendis quadringentorum curruum vecturis,& peditum simul prouincialium stipendijs numerandis, sustinuerunt. Quo certè nomine fidissimas se Regi suo probarunt, æternamque laudem consecutæ sunt. Prætereà quis prouidere poterat, tantos Europa tota motus, vnius Bredæ causa, excitatum iri? Credebatur vulgò, frumentum cibariaque in hiemem abundè non fuisse prouisa tot capitum millibus, quot in vrbe tenebantur obsessa. Ciues copia assuefactos, belli famisque insolitos, inopiam non laturos. Gallos, Scotos, Anglos, Belgas, (quorum plurimi præsidio drspositi) nec expectaturos res frumentaria deficere incepisset. Alios natura, alios consuetudine appetẽtiores esse deliciarum. Quare veneramus in spem futuræ breui deditionis. Adeò facile est bellum pro libidine sumere, ponere autem, arbitrij alieni. Sed præter ea frumenta, quæ ciuibus viritim fuerant imperata, quæque militi in horreo publico condita seruabantur, maximum etiam numerum agrestes (eo tẽpore quo Gilsæ nos consederamus, neque impedire simul aditus omnes erat consultum in vrbem inuexerunt, belli metu. Prætereà Tribuni Centurionesqae omnes ob insignem quæstum, quẽ addictis vindicatisque mortuorum stipendijs faciebant, asperitates omnes constantissimè perferre animum obfirmarant; eo etiã diutiùs, quò militum plures incommodis morbisque necarentur; quòd scilicet eo damno

Prouinciæ quàm Regi suo fidæ.

Res quæ non potuere hoc bello præuideri.

Qua re obsessi diutius obsidionem tolerarint.

Mortuorum stipendijs atque annona viui diutius sustentantur.

ipsis in dies crescerent lucra, & famem suam mortuorū stipēdiis haud granatè sustentarēt, ex inedia mortem, ex morte compendia captā-

Quot per obsidionē mortui intra vrbes

tes. Tanto securius aurum est fide. Morientiū autem tot obsidionis tempore fuit numerus tā tus, vt supra quinque mortuorum millia venerint in rationes Libitinæ, quæ tertia pars fuit capitum (quot Bredæ erant) vniuersorum, cū censa initio essent ad millia quindecim. Ita mortuorum parsimonia, uiuis fuit annona. Id

Cautio obsessorū, ne mortuorū numerꝰ nosceretur.

quod ne nos ciuesque ipsi indicio animaduerteremus, Senatusconsulto iam inde à principio cautum erat, ne vlli deinceps, quantumuis locupleti aut nobili, campanarum parentali sonitu exequiæ ducerentur. Hæ res non nostram modò, verùm etiam ipsam obsessæ plebis opinionem vulgò fallebant (Duces alioqui, qui factione plus pollebant, fidem lucro habebant quodammodò oppignoratam) & perfugarum ex vrbe plurimi renuntiabant, nisi subsidium citò mitteretur, diutius sustinere non posse: quod idem ex ipsa Hollandia Comiti Henrico Bergio erat perscriptum. Germanus quoque miles, stipendiis nouem inter Hollandos fun-

Comitis Isenburgici strata gema.

ctus, à nostris captus, & ab Isenburgico Comite pro ciue suo agnitus, cùm capitis absolutus, ea conditione Bredam ab eo fuisset remissus, vt quando iam in angusto res essent, rediret ad castra nostra, vitæ præmijque securus; post bimestre quam Bredę fuerat, inter milites sine suspicione versatus, redux nuntiabat, milites inedia subactos iam equina vitam tolerare cœpisse, neque in menses duos habere frumentum. Optare ipsos vt vrbem Spinola crebriùs

tor-

tormentis verberaret, vel in ſpeciem ſaltem, vt honeſtiore obtentu ſeſe dedere poſſent. Horum affirmatione læti arrectique ij, qui quæ volunt optantque pro exploratis habent, cùm neque Bergium Comitem deluſum, neq; Germanum militem rem tantam eſſe mentitum, neq; perfugas omnes falſos fuiſſe exiſtimarent Spinolam obteſtantur, vt vrbem pilis ferreis pulſari ſinat. Is etiamſi ſatis intelligeret, nihil admodum ijs machinis obtineri ſolere inter milites bello aſſuefactos, ciues autem ipſo vſu metum dediſcere, eorum tamen precibus conceſſit, vt ternis è partibus (quà aggeres totidem vrbi imminebant) vrbis muri ædificiaque quaterentur. Commodùm id temporis in caſtra redierat Philippus Comes Mansfeldicus, Tribun⁹ nuper Cuſtodię militaris Guſtaui Adolphi Regis Suedorum, Riga expugnata clarus, quò ipſe copias ſummo cum imperio duxerat. Is adhibita ad artem ſolertia (vt eſt rerum omnium magiſter vſus) cum adinueniſſet, magno vſui ad bellum eſſe poſſe nouum quoddam tormentorom genus, quæ maiorem haberent vſum mobilitatis, longiuſque globos permitterent, minore pulueris numero; per cauſam eius rei adminiſtrandæ ex caſtris Bruxellam profectus, conflari fecerat quadragena tormenta ænea, mortaria item vicena terna, ad iaciendas pilas feruefactas. Triginta ex iis tormentis minuſcula, librarum non amplius CLXXX. ſingula globos admittebant pondo VI. decem maiora, librarum ſingula DCCL. capiebant pilas pondo XXV. Horum vſus, etſi precio pluſquã dimidiato minore, maior erat

Inanis quorũdam ſpes.

Preces ſpe vana nixæ.

Comes Philippus Mansfeldicus nouũ tormẽtorũ genus vſũque ſuggerit.

atque conſuetorum. Minuſcula quippe equis duobus, maiora non amplius quaternis celerrimè vehebantur, cum vetera ſingula indigerent ſenis denis, aut denis octonis. Sphæras ferreas, adhibita tantùm tertia pulueris parte, iaciebant longius quam antiqua. Id cō-pendium Mansfeldicus arte faciebat; nam liquefactum metallum ita igne excoquere nouerat, vt minori æris craſſitudini parem duritiem atque alijs tormentis maximis præſtaret; vnde leuitas tanto maior exiſtebat. Pilæ verò etiamſi minore puluere excuſſæ, ea tamen cauſa longius volabant, quòd æ nearum fiſtularum tubi fundo non plano, ſed in cuſpidem excauato ignem extrema fiſtulæ parte (qua tubi centrum erat) comprehenderent, contra veterum tormentorum morem, quibus ſupernè inter pilam & planitiem fundi ignis inferebatur. Atque hinc nouorum vis maior, cùm ab extremo centro conceptus ignis in orbem ſimul æquabili flamma perferatur, quæ cauo cuſpidis collecta, tanto vehementiùs celeriuſque pilas expellit.

Pulchra ars faciēdi ęneas machinas.

Alterum quoque eiuſdem Comitis inuentum admirationi fuit: ferreas pilas puluere nitreo factas, pondo amplius c. ſeptingentis paſſibus lōgiùs atque alius quiſpiam mortario æneo iaculari. Has è longinquo in vrbis mediæ ſinum adijciebat, cùm alioqui omnis mortariorum vſus ſpatio longinquitatis interiſſet quod aggeres noſtri ſexcentis minimùm ab vrbe paſſibus abeſſent. Intellectum à perfugis, non minus damni quam terroris obſeſſis

Alterū Philippi Mansfeldici Comitis inuentū.

eo

eo pilarum iactu illatum. Ipſi vidimus iam vrbe potiti. ingentes domorum euerſarum ruinas. Vna armamentarij (quo puluis ſeruabatur) recto deuoluta, cum ignem non comprehẽdiſſet, innoxia cecidit; magnam alioqui vrbi ſtragem allatura. Verùm aliæ tormentorum ſphæræ, quibus triplici parte (atque ea præcipuè quam Iſenburgicus Comes obtinebat) vrbem verberabamus, tantum facere timoris, vt & domus pleræque vacuæ desererentur, & concio in templum quot hebdomadis abſque æris campani ſonitu alienaque hora acciretur, & miles tandem ſilentibus etiam tympanis in ſtationem ire iuberetur. Aertſenij Prætoris vxor, vt trepidos ciuium animos erigeret, ſubinde cùm globi denſiſſimè volarent, carpento per muros vecta, femineo in corpore virilem animum profeſſa, audaciam docebat eſſe pro muro. Cùm eo loci res hoſtium eſſent, inuicem ſibi ſuccenſuiſſe rei malè adminiſtratæ, Ordines fœderati & Mauritius, vulgi ſermonibus ferebantur. Ordines quidem, quod tantum temporis Spinolæ ad communienda caſtra (adhærescendo ad demoliendos Cliuorum muros) reliquiſſet; quod re nulla geſta) poſt dies XXII. per otium conſumptos) Medenſibus caſtris diſceſſiſſet. Mauritius contra Ordines recriminari, imperiumque detractare imposterum, apud quod ſimul omnium ferè ſententijs, ſimul vſui ſeruiendum eſſet. Ipſis remittere, ſi ſibi magis honorem tribuiſſe, quàm abs ſe ſalutem accepiſſe viderentur. Ea voce turbati Ordines, veritique ne imperium abijceret, conclamant eum ſummum eſſe Ducem,

Terror ingēs damnaq; magna vrbi illata Mansfeldianis pilis.

Iſenburgicus crebro iaculando ciues ad deſerenda domicilia cogit.

Ordinum cū Mauritio expoſtulatio.

Acre Mauritij reſponsū.

Ordinū placatus anim°.

cem, neque de eius fide prudentiaque ambigere; sed ea tantum in medium attulisse, quæ videbantur potuisse prodesse; pergeret Rempublicam armis tegere, bellum arbitrio suo administrare, ostensuros se, quam sibi cordi Breda esset; Nullis vectigalibus parcituros, vel eo solo nomine, quod Nassauiorum patrimonium esset. His ille promissis excusationeq, placatus, ne studium suum à Republica desiderari pateretur, ære suo priuato equites mille scribi armarique iussit. Ordines ipsi item alios præterea mille, ad augendas copias quæ è Gallia expectabantur. Consilium insuper capiunt iaciendæ molis, quà Merkam flumen haud

Ordinum noua machinatio ad Bredā liberandam:

procul Seuenberga intercludant. Vna scilicet hæc reliqua eis videbatur Bredæ liberandæ ratio, si quoties ex alto sese æstus concitauisset, exæstuante in subiacentes campos freto, aquisque hibernis (quæ per riuos flumi

Mole extrudere flumen, & stagnum facere meditantur.

ni affluunt) retentis, omnem latè humum inūdassent: idoneum id stagnum fore, aut commeatui nauigijs in vrbem inuehendo, aut obruendis castris nostris. Rem igitur operę maximæ sumptuumque immanium aggrediuntur. Onerarias, lembos, scaphas (vt summam eorum habent facultatem) numero maximo ad

Scaphæ innumeræ ad faciendam molē coguntur.

Seuenbergam mittunt, eo loci, vbi quoddam os est fluminis, quod Lamsgatum appellant, & latera decliui ripa sunt vadosa. His omnibus nauigijs ad molem conuehendam erat opus.

Operæ faciēdæ moli incūbunt.

Tum operis, fossoribus, vectoribusque quamplurimis adhibitis, ligna cædere, cespitem circumcidere, saxa, arbores, tabulas comportare, scaphas onerare, molem denique ab

ab vtraque fluminis ripa è diuerso iacere instituunt; cum ecce tridui improuiso gelu desistere coguntur.

Delusi Stakēbrouckij crudelitas Isenburgici Comitis cura.

Ipsa autem Natalis Domini nocte (quo die primùm ad id opus faciendum sunt aggressi) Stakenbrouckius cū insigni suorū manu Rosendalia profectus, ecquid in Isenburgici castra posset, à tergo exploratum venit. Intellexerat ab exploratoribus, fossa vna non maxima expleta, facilem aditum esse; ad eam explendam no nampliùs sex septemve ligonibus fore opus. Eo indicio lætus, octodecim secum cohortes equitum ducit, comportatis ligonibus non ampliùs septem. Ad locum vbi venit, neque centum ligonibus rem agi posse cognoscit; transitum tamen tentari præmissis nonnullis iubet. Eques noster stationarius, qui haud procul excubabat, explosa fistula significationem facit, armaque conclamat. Stakenbrouckius, indicio proditus, signis simul omnibus classicum canere iussis, quietem castrorum turbasse contentus, discessit. Aditus alioqui omnes ab Isenburgico Comite tot scrobibus, tot arborum ramis cippisque depactis erant impediti, vt vix singulari homini patere viderentur. Remittente gelu, opifices (etsi summa difficultas molis perficiēdæ ob rapiditatem fluminis proponeretur) ad opus intermissum reuersi, oblōgas vectorias tres, cespite saxisque onustas depriuunt, fascibus terraque superiectis, simul cœptam ab vtroque fluminis labro molem, dispositis cespitum ordinibus, ceruisque grandibus ad adstringendam humum interiectis, producunt, alueum medium versus. Seuenberga

Isenburgici diligentia in præcludendo castrorū suorum aditu.

ga præterea in ipsa vrbe, admittendo auertendoque æstui, ostia faciunt ad alterum fluminis latus, vt postquam æstus agros complesset, eos sub aquis ea stagni altitudine tenerent, qua ad traijciendos pontones annona refertos, esset opus. Igitur æstus commutationem consecuti, apparant denuò ea, quæ sunt vsui ad armandas naues.

Spinolæ solliciтudo de non cœptę progressu.

Spinolam multiplex operis eius cura exercebat. Ergo illud studebat inprimis, vt speculatorum indicio cognosceret in singula diei noctisque tempora, quidquid eo loci ageretur. Quoties verò Luna aut noua aut plena erat (qui dies, maritimos æstus maximos efficere consueuerunt) auxilia iusta Heydensibus Hagensibusque castris addebat, qua parte scilicet irruptio metuebatur. Deinde ostia riuorum omnium (quibus campestres aquæ in Bredanum flumen circa Heydam ducebantur) aperiri, dum æstus agros omnes inundasset; claudi, cùm recederet, iubet; ac tùm cùm illi ad institutam molem (humilioribus iam per decessum aquis) aggrederentur, ipse subito apertis ostijs, reliquam quam retinuerat aquæ vim, diluendo operi supermittebat, tardabatque omnem operarum administrationem. Submissis præterea nautis, noctu ripas Merkæ fluminis, locis plurimis interscindit, longitudine pedum v. millium: cuius rei duplex consilium erat. Primùm, vt quas illi aquas ad inflandum fluminis alueum, mole retinerent, Heydamque versus extruderent, ipse interrupta fluminis ripa in vicinas camporum valles àlio deriuaret. Deinde, vt quò plus aquæ extra ripas in latissi-

Auxilia maiora periculosis locis dispo nit.

Supermissis aquis operarum laborē interpellat.

Ripas Merkæ perfodit.

Quo fructu perfossæ ripæ

ma

ma pratorum spatia æstus detulisset, eò maiore impulsu per eius decessum in molem referretur. Id quod certò adeò euenit, vt quo angustiùs vtrimque molis latera coirent, eò altiùs arena fundo elueretur. Quæsitis denique fabrũ architectorumque omnium sententijs, qui molem tantam altioribus aquis contineri posse negabant; anteuertendum tamen Spinola omnibus consilijs duxit, ne hosti locum vllum penetrandi relinqueret.

Spinola omnia tuta timet, neque architectis temerè credit.

Aggeri igitur illi, quem à nauali ponte Hagam versus produxerat (ne perfossus transiri scaphis posset) alteram crassiorum arborum sæpem præduci imperat, superneque transuersis arboribus ad alterius modum vinciri.

Securiore remedio hostiũ conatus eludit.

Tum aggeri secundùm id sepium latus, loriculam imponi, altitudine pedum v. ad disponendos tegendosque libratores.

Munitio aggeris.

Munitiones prætereà duas, quibus tormenta disponeret, hinc inde locat. Flumen denique ipsum tertio quartoque magnarum arborum præfixarum vallo magnis inuicem interuallis, hinc inde intercludit contra obsessos, cõtraq; externum hostem; vt si disijciendi operis causa naues essent immissæ, oppositis arborum truncis earum vis minueretur, neu ponti nocerent, ratesve perrumperent, ipsæ priùs ad præfixas trabes appulsæ.

Duplex aliud in flumine vallum.

Vsus valli.

Inter hanc vtramque extimam arborum sepem, ad anchoram stabant naues hostium nuper captæ, malis in proras antrorsum submissis, ad excipienda lacerandaque obuiarum nauium vela. Ijs pons instratus est, impositaque ponti lorica è tabulis saxo effartis. Nõnullæ carinas habebãt pforatas, sed ita occlusas, vt eductis foraminũ obijcibus, hausta-

Naues flumini impositæ ad impediendũ transitũ.

Naues perforatæ ad fraudem.

que

que ingenti aquæ vi, flumen ſubitò ſubirent,
nanigationemque intercluſo penitus tranſitu
impedirent. Extimæ arborum ſepi prænata-
[Oneraria præparata ad incendium.]
bant mali duo, punctim colligati. Ante hos
excubabat oneraria completa pice, reſina &
ſtuppa, reliquiſque rebus ad incendia præpa-
ratis; quæ, ſi hoſtis aduenisset, in aduerſario-
[Hoſtes laboris damna reconcinnant, & molem reparant.]
rum claſſem immiſſa, magnam haud dubiè edi-
tura fuiſſet ſtragem. His perfectis, nihilo ſe-
gniùs hoſtes, aggeris à nobis interſecti detri-
mentum locis vicinioribus reconcinnarunt,
gemina munitione hinc inde ad oras fluminis
facta, ne eruptionibus adminiſtrationem ope-
[Bredani collaborant moli perficiendę.]
ris impediremus. Simul Bredani, vel vt in la-
boris partem venirent, & fluminum ſuorum re-
fracta vi, moles apud Seuenbergam faciliùs per-
ficeretur; vel vt fruſtra retentatum Decembri
opus, aggeribus, quibus flumina ſeparantur,
attollendis compenſarent, ad aquas caſtris no-
ſtris ſuperfundendas, eos aggeres denſare al-
tiuſque ducere cęperunt. Ea re cognita, Spi-
[Marchio foſſam inſtituit ad aquas ſtagnantes in flumen deriuandas.]
nola (cùm Merkam flumen ſolito alueo demo-
uere non poſſet) foſſam bis mille ducentorum
pedum longitudine, propter vrbis mœnia de-
preſſit (vbi faſtigioſior humus aquas retinebat)
qua ſtagnum omne, riuo circùm vrbis latus du-
cto, in Mekam auertit, ne aquæ in caſtra ſua al-
[Aggerum ruinę vi aquarum factæ.]
tiùs ſupermitterentur. Quæ foſſa priuſquam
perfecta eſſet, aggeres à Bredanis in flumine
aucti firmique, collectarum aquarum alluuio-
ne diſiecti, oſtia munimentaque nonnulla mœ-
nium ſumma vrbis trepidatione labefactarūt.
[Moles labem facit.]
Simul propè Seuenbergam ſumma relabentis
aquæ vis vectorias tres (quas onuſtas in flumen

de-

depreſſerant) fundo fluminis emerſit, molemque omnem ſuperinie&#x1F;ctam diſturbauit. Cui rei illud etiam diuinę tutelę ſucceſſit, quod quamdiu ea foſſa tot ſimul operarum manibus inſtitueretur, etiamſi ex vrbe perpetuò in noſtros iacularentur, vnius ſolummodò militis humerus minore fuerit glande traiectus.

Operę noſtrę diuinitus aduerſus tormenta viden tur ſeruatæ.

Nondum Seuenbergani ſententia deſtitere, quantumuis difficulter confieri poſſe intelligebant, quod iam tertiùm quartumve fruſtra fuerant machinati. Qui conditionis iniquitatem perſpiciebant, inani ſimulatione eos velle obſeſſorum ſpem ſuſtentare opinabantur. Illi nihilominùs ſuſceptam molem vtrimque ab ripis fluminis inſtaurandam locant. Ei firmandę directas ad perpendiculum arbores in flumen defigunt, glebas per manus tranſditas deijciunt. Interualla arborum ſaxis grandibus, ceſpitib[9] ſarmentiſque effarciunt. Ne labor intermitteretur, ceſpites humilioribus locis effoſſos (vnde aquã ęſtus depulerat) attollunt in metas, inſtar ſloporũ; vt quos ex aquis ęſtu adauctis extãtes viderent, lintribus aduehercnt. Naturam denique ipſam aduerſo mari fluuioque ſuperuadere nituntur. Iuſtinus Naſſauius ſuos quoque Bredę aggeres denuò inſtaurare, oſtia munimentaque labefacta reconcinnare inſtituit. Vallos prętereà muroſque aduerſus tormenta attollere, ne ędificijs adeò iaculatione noſtra noceretur. Spinola, etſi Architectorum affirmatione iam vtcumque crederet, caſtra ſua neque redundantibus ęſtu cloacis, neque reſtagnantibus oppidi foſſis ſubmoueri poſſe, ex quo nouę foſſę ductu, paludes in Merkam ab

Hoſtis in mole inſtauranda pertinacia.

Nouæ artes ad molem figendam.

Iuſtinus Naſſaui[9] pro ſua quoque parte adnititur.

Prudẽs Marchionis Spinolæ metus.

agris

agris auerterat: tamen quòd sciret, Hollandos scientia atque vsu nauticarum rerum valere, videretque eos conatu non desistere, exploratores perpetuò Seuenbergam immittebat, nō cōtentus auditione pro re comperta, nisi visa etiā abs se dicerent, quæ explorasse narrabant. Cūque adferretur, molem iam magna perfecta parte procedere, & naues ad anchoram stare pluri mas supportandæ annonæ expeditas, eam in partem conuersas quà Bredam ventus ferebat: Numinis iterum cura, ventus, qui secundus ad eum diem flauerat, in contrarium se vertit, tantaque subitò tempestas coorta est, vt & trabes quæ fistucis in flumen actæ, & cespes & fasces & saxa fuerint alluuione deuecta, & lembi quibus glebas materiamque apportarant, inuicē afflicti, inque littus eiecti, omnisque nauigatio penitus impedita. Deinde verò eæ tempestates consecutæ sunt, commutatione temporis, continuationeque ventorum, vt susceptæ molis opus necessariò duxerint in sequentem Martium proferendum.

Vsus exploratorum.

Tempestate moles omnis disiecta.

Molis substructio in aliud temp⁹ prolata.

His cognitis, Senatus, ne aut dinturnitate obsidionis eos deficeret annona, aut ob ęrarij tenuitatem, soluendo militi stipendia tandem deessent, remedijs duobus prouidendum duxit. Annonam inprimis parcè distribuendo metiendoque extendit. Nam postquam semel Septembri mense frumenti tationes domesticatim subduxisset, iterum Octobri frumenta omnia vrbe tota adnotasset, rursum eodem Octobri, bidui tantum interuallo, quæ notata erant est admensus, appositis vicatim Centurionibus, numeroque capitum per familias de-

Senatus Bredani prouidētia.

Ciuium Bredanorum granaria sæpius excussa.

deſcripto. Cùm vero reperirentur apud ciues menſurarum ſiliginis millia XII. in cella publica millla V. & pecora D. decretum eſt, admetiēdas eſſe, quot hebdomadis, militi quidem ex publico horreo mēſuras CL. ciuibus, ex aceruo ſuo, menſuras M. cedenda pecora XVIII. quorū libra veniret beſſe cum ſemiſſe. Frumenti Bredani numerus init⁹. Noua frumēti recenſio.

Sed neque ea diſpenſatione contenti, Nouembri denuo luſtratis ciuium granarijs, frumenta omnia rurſum adnotarunt, vetueruntque, abſque publica auctoritate aut vendi aut efferri, propoſita pœna XL. Philippęorum. Qua pœna quoque ſanxerunt, vt ciuium nemo ceruiſiam deinceps domi coquere poſſet, ne frumenti plus abſumerent coquenda clam lautiore. Amplius denique Decembri factum, cùm in publicum conferri priuatis ex ædibus iuſſere, quidquid alibi frumenti compreſſum tenebatur. Ac ne falli quidem à quoquam poſſent, ipſis Kalendi Ianuariis, ſingulos in curiam vocatos iuſiurandum adegerunt, vti ex animi ſententia profiterentur, quantum quiſque, ſiliginis, farinæ, hordei, auenæ, ſeu ſuum ſeu alienum, conditum apud ſe haberet. Ea conditione ac lege, vt qui iuratus numerum profiteri nollet, tantiſper in dies ſingulos, penderet florenos decem: qui verò ſciens peieraſſet, periurij pœnis, & ducentis inſuper ſcutis multaretur. Iiſdem pœnis obſtricti piſtores molitoreſque; quibus lege ſumptuaria interdictum, panem pinſere leuiorem pondo ſex & quadrante, aut frumenti farinæve ſimul cuiquā vendere plus libris duabus. His legibus perlatis, poſtridie Kalendas Ianuarias Senatus Cen- Ceruiſię foris coquēdę lex. Frumenta in publicum collata. Ciues adiguntur iuſiurādū. Lex sūptuaria piſtorib⁹ & molitorib. lata.

turionesque, domos granariaque omnia obeuntes, frumenta singulis abstulere interposito iuramento, nihil præterea frumenti clausũ ab ijs retineri. Iam ærarij vitio mederi ad hunc modum conati sunt. Vrbi Præfectus, Centuriones, Tribuni, Pro-præfectique omnes, iureiurando, quantum quisque pecuniæ haberet, affirmauere, vt quid mutui singuli dare possent, conficeretur. Tum quinque generum nummi ære argentoque conflati, figura quadrata. Argentei quidem, vnius, duum ac trium florenorum; ærei, assis & bessis cum semisse. Deinde per præconem edictum, id genus nummos auctoritate publica tanti æstimatum iri, tantique valituros, quanto pretij numero notarentur.

Bredani ærario publico medentur.

Noui nummi procusi.

Intereà sinistri nobis de Gochemio Cliuiæ oppido nuntij deferuntur. Iambertus Charlesius Neomago ab Ordinibus fœderatis Præfectus, cognito exiguo præsidij numero, mœniumq; labe; collecta è vicinis fœderatorum vrbibus manu, vrbem, qua parte introrumpi poterat, adoritur, inuaditq;. De nongentis nostrorum, qui præsidio relicti fuerant, quingenti omnino gerendis armis idonei censebantur, ceteris morbo seniove confectis. Munimenta madore infirmata, quà mœnium fossæ vadosæ erant, transitum gregibus præbebant, neq, fuerant sudibus palisvo ea parte præsepta. Iacobus Tourlandus Gochemio Præfectus, de militum Neomagensium egressu edoctus, vicinos vrbium Regiarum Præfectos admonet, ne quid detrimenti caperent, sui, vt sibi videbatur, securus. Stationes vigiliarum in mœnibus identidem

Charlesij in Gochemium suscepta impressio.

Mœnium Gochemiensiũ vitium.

dem

dem obit, pridieque eum diem quo oppidum oppugnatum fuit, duplicatum numerum militum custodijs disponit. Octoginta eo loci excubare iubet, vbi muri vitium fecerant, quà per ruinas facilior patere aditus videbatur. Simul quid de hostis egressu accepisset, quid vicinos admonuisset, quid fecisset ipse, earum rerum omnium rationem Spinolæ per litteras reddit; qui litteris Ioannis Consalij VVesaliẽsis Præfecti, de ambiguo rerum statu, vna cum Tourlandi epistola acceptis, Tourlandum reprehendit, quòd sui aut oblitus aut securus aliorum sollicitudinem suscepisset, cum ipse tanto locorum interuallo præsidium è castris submittere in tempore non posset. Hostes noctis silentio profecti, benè manè sub collapsum oppidi murum constitere. Peditum fuisse millia IV. equites CD. fama iactatum est. Hi dum per ruinas in fastigium adnituntur, octoginta vigiles nostri, præsentia numeroq; improuisi hostis turbati, deserto optione suo, in fugam turpi formidine versi, hosti introeundi locum patefecere, per eam munitionem quam acceperant defendendam. Illi districtis gladijs murum occupantes, portis duabus, foroq; haud multò post potiuntur. Tourlandus à suorum plerisque desertus, cùm ægrè oppugnationem sustineret, hoste iam portis admisso; arcem portamque vrbis reliquam, collecto è fuga milite, defendendas inuadit. Ad Ioannem Gonsalium auxilia rogatum, VVesaliam mittit, pollicitus se suosque tantisper in officio fore. Rehortatur eum Gonsalius, vti pristinam virtutem retineat, addicitque subsidia breui

Excubiæ duplicatæ.

Spinola Tourlandum reprehendit.

Hostium inopinatus aduẽtus.

Nostri milites turpi formido ac fuga.

Hostium audacia.

Tourlandus arcem & vnã vrbis portam retinet, petitque è vicinis auxilia.

abs se aduentura; tantùm permaneat in fide. Aegrè is dies sustentatur. Noctu cùm hostium impetum nostri animo magno sustinuissent, porta tandem depelluntur. Arx sola restabat. Postridie visa subsidia peditum M. qui contra quàm Tourlandus fieri mandauerat, arcem postica ingressi, pontem festinando fregere, trecentis vltra flumen relictis, qui omnes aut hostium telis occisi, aut viui in eorum potestatem venere. Tourlandns eo ponte, quo in vrbem ex arce itur, quemque ipse abruperat, scalis tabulisque refecto, eruptionē in vrbem facturus, traiecto ventre grauiter sauciatur; ac tum demum Centurionibus omnib⁹ visum, deditionem honestis pactionibus esse faciendam. Ita hostes post triduum arce vrbeque potiti sunt. Lamberrus Charlesius expeditionis auctor, victoria quidem vsus, sed nō diu victoriæ fructu lætatus est. Nam postquam domib⁹ aliquot exspoliatis, fanis direptis, aris subuersis, statuis combustis, diuina atq; humana omnia promiscua, nihil denique pensi neq; moderati habuisset, perinde atque iniuriam facere, id demum fuisset victoria vti; paralysi extinctus, dignas sceleribus pœnas dedit. Apparuit, ipsa hostium sententia, nihil magnū amisso Gochemio nobis decessisse, neque tam eius retinendi studio, quàm consilio auertendi à Breda Spinolæ, fuisse ab ijs interceptum. Breda enim iam dedita, nobiscum pacti sunt (nulla inuicem conditione petita) vti id oppidum neutrarum partium ac liberum esse censeremus. Bredani tamen ea victoria intellecta, de muro cum vigilijs nostris colloquentes,

Nostri porta depelluntur. Auxiliorum turba sine ordine admissa obest sibi alijsque.

Tourlandus in eruptione sauciatur.

Hostes Gochemio potiti.

Charlesij impietas & pœnæ quas dedit.

Gochemium liberum ac neutrarum partium oppidum declaratur.

Bredanorum in nostros ioca.

tes, Gochemium, per militarem facetiam, eos ablegabant. Sub id tempus, nuntiatum, copias, quas Mansfeldicus accerſerat, haud procul Hannonæ Arteſiæque finibus (quæ finitimę Gallis ſunt Prouinciæ) oberrare. Iſabella Archidux, quamuis ſuſpicari non poſſet, Principum quempiam res ſuas florentes cum perditis Mansfeldici implicaturum eſſe; quod tamen Regias voluntates, vt vehementes, ſic mobiles ſubinde ac varias eſſe non ignoraret, ipſa pro periculi magnitudine, bellum in omnem caſum parare, defenſura fortiter ſi offerretur. Præſidia igitur circa Hannoniam Arteſiamque, tuendorum confinium cauſa, conſtituere; Hannonibus Emdanum Comitem pro duce mittere; Arteſiam Hooghſtratano Comiti (qui eam ſummæ Præfecturæ auctoritate obtinebat) tuendam commendare; Comitem Sforzam ad Imperatorias Bauaricaſque copias in Mansfeldici aduentum accelerandas mittere, iubere frumenta pecoraque in remotiores vrbes compelli; vetare in Galliam è Belgis equos educi, vti Galli inde prohibuerant frumenta in Belgas exportari. Spinola quoque ſuſpicatus, Mansfeldicum Gallicis, Anglicis, Germanicisque auxilijs inſtructum, ad inferiorem Palatinatum reſpicere; Guilielmum Verdugium eorum locorum Præfectum, Germanorum peditum cohortes liberas IIX. equitum II. præſidio adlegere iubet, præter admiſſam in ſtipendia legionem Tribuni Gratzij, cum equitibus D. Armauerant ſeſe intereà milites Prouincijs Belgicis imperati, equitum millia III. peditum millia ferè XV. Præſtò erant co-

Fama de aduentu externarum copiarũ.

Iſabella Archiducis prudentia in paranda defenſione.

Spinola nouo milite ſcripto prouidet Palatinatui.

Præsidiò sunt Prouinciales copiæ & auxilia.

hostes nouæ exeunte æstate collectæ. Venerat legio Comitis Anholtini peditum millium III. cum alarijs equitibus M. Fines attigerant (admaturante Barone d'Ainsio) Imperatoria auxilia, quæ Marchio Carolus Spinelli summa decernendi cum Mansfeldico spe ductabat, equites bis mille ducenti, peditum millia III. Prouinciales copiæ omnes Carolo Coloma, nuper Balearium Pro-Regi, cum imperio mandantur; equitum Prouincialium Magistro creato Alberto Arenbergio Barbanconij Principe, qui recens ob id munus à Tribunitia Præfectura fuerat euocatus. Hi primùm iussi ad Namurcum manere, vt Mansfeldicum transitu intercluderent, si, vt nuper, ad inuadendos fines aduenisset; sed mox intellecto eum Mauritij sese castris iuncturum, ambo cum copijs Prouincialibus haud procul Antuerpia consedere.

Imperatoria auxilia ducit Marchio Spinelli.

Carolo Colomæ Prouincialium copiarum exercitus commendatur.

Alberto Principi Barbanconio equitatus Prouincialis tribuitur.

Quanta totius exercitus summa.

Spinola tanto exercitu lætus, quantum vix vlla retro memoria Belgæ vidisse meminerunt (censebantur enim, præter vrbium finitimarum prçsidia, peditum millia XXX. equitum millia IIX.) nullum tamen obsidionis tempus sine sollicitudine intermittebat, quin Mauritij obsessorumque consilia, literis interceptis intelligere niteretur. Huius rei causa neque insomniis, neque labore fatigabatur. Varios in stationibus insidijsque locat, magnis propositis prçmijs, si huiusmodi litteras excepissent. Tres obseruati vrbē ingredi, custodijs nostris aut incuriosis, aut celeritate delusis: eo ferè loci, vnde hi visi elabi, à quçrentibus, post dies paucos, crumenula inuenta, in qua geminæ lit-

Spinolæ studium ad cognoscēda hostiū consilia.

Mauritij literæ casu inuentæ.

litteræ cera oblitæ, aduerſus contumeliam aquæ, ſi fuiſſent per aquam perferendæ. Ambæ Mauritii erant, ad Iuſtinum Naſſauium vnæ, alteræ ad Bredenſem Senatum, notis ſigilliſq; propè inexplicabilibus ſcriptæ. In his cùm multorum labor inſudaſſet, vnius Michaelis Routartii, Regi Marchionique à Secretis, felicitas vicit. Is diei noctiſque continuato ſtudio earum ſentētiam aſſecutus eſt. Hęc ſumma vnarum ad Iuſtinum erat, quibus alterę ad Senatum reſpondebant, eodem ſed breuiore argumento.

Litteræ notis ſcriptæ à Michael Routartio explicatæ.

Magna ſe animi voluptate intellexiſſe, tantū nuper frumenti numerum apud ciues fuiſſe repertum. Efficiendum omnino, vt parcè erogādo, etiam extendatur, quo plus temporis ſibi ſuperſit ad ſuppetias ferendas; cuius vnius rei gratia in Gallia, Anglia, Prouinciiſque fœderatis, conatus maximo laboretur. Adeſſe eo conſilio Manſfeldicum, vt iunctis copiis ſuis, Spinolam auocet ab obſidione. Adfuturas eas iam fuiſſe, fuiſſet abſque aduerſis ventorum tempeſtatibus. Gallorum equitum millia II. (pręter cohortes aliquot Leodienſi ditione & alibi ſcriptas) Bolonię; Anglorum peditū millia XIV. Douuerę ad conſcendendum eſſe parata. Reliquum peditatum in Germania Prouinciiſque fœderaris ab eo lectum ad millia II. in naues impoſitum, cum aliis nonnullis copiis operiri tēpeſtatem. Iam ſemel feciſſe vela, ſed aduerſo vento fuiſſe retro reiectos. Quod ad Ordines ipſos fœderatos attineret, eos nihil laboris ſumptuumque prętermiſſuros ad conatus Manſfeldici promouendos, Bre-

damque liberandam, decreto iam nouo exercitu quater mille equitum, ſupra numerum exercitus conſueti, in Anglia Galliaque ſcribendorum; peditum autem amplius millibus ſex ſeptemve., ibidem cogendorum. Prorſus vt ſperandum ſit, ineunte Vere, confere fore armata millia peditum XL. equitum millia VI. ad Bredam quoquo modo liberandam. Quod vti quam maximo exercitus vrbiſque bono fiat, optare ſe, vti annona (quod ipſe Iuſtinus ſcripſiſſet) è decimo Ianuarij currentis die in centum & octo dies proximos ad Kalenda vſque Maias ſuperare poſſit. Et quamquam omnino ſperaret, multo etiam citius copias ſuas omnes paratas fore, rogare tamen, vti quantum fieri poſſit annona extraheretur parcendo, quo ſuo alterique exercitui, qui etiamnum in Galliȩ finibus conſideret, plus temporis ſupereſſet. Iam quod intelligere cupijſſet, ecquid ipſe de eroganda milibus, ciuibus, vxoribus liberiſque certa panis portione cenſeret; dignum ſibi ȩſtimatione viſum, plus vulgò tum edi ſolere, cum panis dimenſo erogatur; alias non amplius conſueto neceſſarioq; emi, maxime vbi venum iret. Prȩterquá quod ea res tumultibus etiam anſas prȩbere ſoleat, quantauis maxima cautio ȩquitati ſeruandȩ adhibeatur. Quamobrem relinquere id omne ipſius Senatus Concilijq; militaris arbitrio quodcunque ad annonȩ parcimoniam ex vſu bonoque fore, ſint decreturi. Quid militum equis faciundum eſſet (frucibus pabuloque conſumptis) cum Ordinibus ſe tractaſſe. Promiſiſſe eos, prȩſtituros ſeſe id omne pretii quod

pro viuis amplius quam pro mactatis, equites fuissent accepturi, modo æqua æstimatio constitueretur. Quare nihil detrectarent ad extremam famem tolerandam cędendos eos in publicum conferre. Lactantes vaccas (quoniam lactis magna vtilitas esset) in vltimæ inopiæ leuamen seruarent, quamdiu pabuli quippiam superaret. Quamuis autem dubitandum non esset, nuper eum cum Senatu omnium ciuium granaria cellasque summa diligentia excussisse; orare tamen, perpetuo circumspiceret rationes omnes communis acerui augendi, si quid forte per fraudem à quopiam fuisset occultatum. Præterea ab Senatu quidem indicatam sibi populi Bredani studiosissimam voluntatem, ad omnes obsidionis angustias ære suo priuato frumentoq; leniēdas, sed delatas ab eo quoque querelas, aduersus insolentiam præsidiariorum, qui quamuis neque de hospitio, neque de foco, neque de stipendio, neque de cibariorum grauiore pretio, iure queri possent; tamen per licentiam & vim interdiu iuxta ac noctu, nihil pensi haberēt aut domos suffringere, aut hortos suffodere aut sepes hortorū cōuellere, aut stabula, officinas stationesque ipsas diripere; idque solius disciplinæ remissione, cùm impunè abijsset nonnullis nuper ob has noxas in vīcula abstractis. Quod exemplum haud dubiè promptitudinē ardoremque ciuium in obeundis vigilijs refrigerare posset, qui iam causari cœpissent, suas sibi domos, prius mœnibus ipsis, aduersus domesticum hostem esse custodiendas. Quare cupere se, vti, si ita compertū fuerit, in eos, qui dein-

deinceps peccaturi essent, seueriùs consulatur quò ad ceteros pœnæ metus perueniret: militum enim esse ciuibus iniurias prohibere, non facere. Velle autem, vti Tribunis Assessoribùsque Concilij militaris, hæ suæ litteræ traderentur, quò intelligerent, hisce ciuium incommodis omnino prouidendum esse, qui cetera satis premerentur. De nouo hostium aggere, de lorica aggeri aduersus Seuenbergam imposita, de præducta ingenti è trabibus sepe, aliunde se quoque accepisse. Porrò Ordines non supersedere Bredano flumine propè Sevenbergam obstruendò, idque breui fore confectum. Quamquam quid, alueo illo intercluso, futurum sit, à multis dubitari. Ab his campos latè restagnaturos putari, ab illis disputari. Iudicaturum se, post euentum. Certum se scire, esse sinum illum tam amplum, vt non nisi immensis aquis expleri posſit, etiamsi flumen retineretur; neque magno auxilio fore ad aggerem penetrandum adeò iam ab hoste firmatum. Molestiæ tamen aliquid hosti id opus allaturum, quando ipse suppetias venturus esset. Quare non fore abs re, si in id tempus expeditæ essent ab eo naues ad se ex vrbe adiuuandum. Hæc erat litterarum summa. Extremis ad calcem adiectum erat: Mansfeldici copias denuò quidem soluisse, sed contrario iterùm vento in portũ fuisse relatas. Lambertum Charlesium Neomagi Præfectum, Gochemio per vim potitum esse.

Spinola aduersus hostiũ consilia se nouis operibus munit.

His acceptis cũ patefacta nobis essent Mauritij consilia, aduocantis flagitantisque vim tantam militum externorum; Spinola intelligens

gens omne ad se bellum esse translatū, triumque adhuc mensium spatio in castris hærendū fore (quando Bredam tanta pertinacia liberandam Mauritius suscepisset, quasi omnem Reipublicæ salutem in eius vrbis periculo positam existimasset) prorutis primùm ijs munitionibus, quas nuper Mauritius Medæ exstructas deseruerat, castra sua incredibiii labore, vallo admirādæ magnitudinis circumuenire, iniquissimo hiemis tempore instituit, ne tantus hostium exercitus in incautum à tergo irrumpere sub initium veris, vt decreuerāt, posset. Is vallus cum perfectus esset, circuitu toto complectebatur passuum millia LII. Tantò scilicet hic maior erat priore illo subitario, continente millia passuum non ampliùs xxx. sexcentos. Mirabitur posteritas, neque ipsi, si viuerent, crederent Pompeius aut Cæsar; quorum ille, vt magnum, vallo passuum milliū xv. hic xIIx. ad Dyrrachium contendere. Ne tamē rationes calculi quisquam vacillare existimet, numerum passuum per castra singula, fida propriàque cura repertum, in tabulas placuit referri. Spinolæ castra Ginekensi pago, cum ea statione quam à tergo Magister equitum Salazarius tuebatur, claudebantur vallo passuum millium XXII. sexcentorum triginta trium: Balanconij VIII. millium sexcentorum: Isenburgici XI. millium quingentorum quinquaginta quatuor: Ballionij IX. millium octingentorum tredecim. Iam vrbem Spinola altero item, sed minoris spatij vallo, introrsum circumdare aduersus obsessorum eruptiones cœpit. Is. quòd vrbs priùs dederetur, numquam

Incredibilis magnitudo noui valli externi.

Rationes sub ductæ in passus singulorum castrorum.

quam plenè perfectus fuit; tamen circulo ſuo imperfecto, obtinebat paſſuum millia XVI. Vterque autem hic vallus altitudinis fuit pedũ X. muris non directè ſed faſtigiatim ſurgentibus: infernè craſsitudine pedum XV. ſuppedaneo ſcamno internè ad vſum iaculatorum in gradus duos ſubſtructo, ſupra quod, eminebat lorica, craſſa infernè pedes X. ſupernè VI. erecta in altitudinem pedum V. foſſa externè depreſſa altitudine pedũ VII. latitudine XV. à labro ad labrũ, fundo patente pedes non amplius VIII. Tantum quoq; firmitatis, duo hæc valla amplius habuere prioribus duobus, quæ altitudine non excedebant pedes V. craſsitudine VII. foſſa nihilo latiore. Horum vallorum maiorum vtrique inædificatæ turres nouæ, aggerèſque multi imponendis tormentis, qui bini præthereà erant ad ſingulas caſtrorum portas, lorica extrorſum pro aditu in cubitum curuata. Caſtella item adiuncta, pro locorum periculo ſitùque diuerſa. Singula inſuper caſtra, deſtructis minoribus nonnullis munitiunculis, nouis receptaculis operibuſque multis deinde fuere ita communita, vt niſi qui viderit, cogitatione aſſequi tantorum operũ ſubſtructiones diffcilè omnino poſſit. Labyrinthum quendam munitionum nõ iniuria appellarim. Cenſa in ipſis caſtris (prȩter ea munimenta quȩ varijs in pagis aut ad mendos commeatus, aut ad impediendas irruptiones fuere ſubſtructa) opera vniuerſim CLXXXIX. turres nimirum XCVI. caſtella XXXVII. aggeres plani aut murati XLV. Adeò obſidio hæc celeberrimas Cȩſaris ad Aleſiã Dyrrachiumq;

Magnitudo interioris valli.

Quæ vallo vtrique inædificata opera.

Singula caſtra magis munita.

Opera quàm multa.

mo-

molitiones ſuperauit vbi caſtella fuere non amplius xxiv. nullis alijs præter vallum munitionibus factis. Dum hæc adminiſtrari cœpta, Mansfeldicus transmarinis alijſque auxilijs comparatis, è contempto iam metuendum ſe ratus, Palatinatum petentis ſpeciem ſimulans per litteras Archiducem Iſabellam quàm ſummiſsimè rogat: Vti tutum ſibi iter per fines ſuos concedat, commeatuque ſupportato iuuet. In animo ſibi eſſe, ſine omni maleficio per Prouincias Regias iter habere, quà ſibi neceſſariò tranſeundum eſſet, ad obſequendum Angliæ Regi Domino ſuo. Noluiſſe ſe id ea inſciente tentare, quod ipſa, niſi iniuria, negare non poſſe videretur. ſin tamen negaret, tum vi ſe facturum viam, quam cauſæ ſuæ æquitas eſſet apertura. Iſabella noti hominis ingenium ſæpiùs experta, ſilentio ſignificandũ duxit, & quàm parum fidei apud ſe haberet, & quàm parũ formidaret ſubitariũ hebetèmque eius exercitum, agri magis quàm belli cultorem, nec fere niſi coactis per vim tyronibùs conflatum, ipſa tam præſtanti multòque milite confirmata.

Mansfeldici aſtus. Eiuſdem ad Iſabellam Archiducem fallaces litteræ.

Iſabella neo reſponſo dignatur nocam Mansfeldici inconſtantiam.

Bredani intereà dum tãtis ſe operibus circumuallari vident, & ſpe longa Mansfeldici opem expectant, atque ille auxilia mari circumuecta diutiùs opinione tardaret, ingemiſcere ac fatigari. Nimirum iam caſeus, iã aſellus defecerant, iam immanè ingraueſcere cibarijs pretia cœperant. Butyri libra ſtabat aſsibus xxv. olei cantharus coronato vno; ouũ vnũ aſsibus III. menſura piſorũ coronatis x. libra ſuillę aſsibus xv. Quę caritas annonę pręſidiarios

Bredanorum anguſtia.

Annonæ caritas Bredæ.

Morbi ex cibi mutatione.

Ciuium voluntas ad militem ſubleuandum.

Iuſtini in milites indulgentia, ne tumultuarétur.

Tribunorum ſtudium ad militum animos erigendos.

Vana ſolatia ad leuandū obſeſſorum mœrorem.

diarios Anglos, inediæ impatientes, ad infamem cadauerum eſum abiecit. Alios pleroſque ciborum inſolentium vſus ſcurbuco (ſic Medici vocant) confecit: omnibus enim defeſsi malis, peſtilentia graui conflictati, frumento vetere atq; corrupto alebantur, quod ad huiuſmodi caſus antiquitus fuerat paratū. Ciues vt militum labores, vigiliarumq; crebritatem minuerent, mœnium muros ſeruandos ſibi delegerunt, extremis militi munitionibus relictis. Quo ab opere nemo, etſi veteranus aut immunis, vacatione vti voluit. Iuſtinus, ne qua militum coniuratio, annonæ ſeuitia impatientiàque efflagraret, quò fidos ſibi faceret, opifices egentiores in militū mortuorum loca ad legit, vt ſtipendia facerent, cùm iam quæſtum non poſſent, eorùmque labori ſuccederent. Præterea alternis excubijs abſolutos, nec niſi tertia nocte vigilare iuſſos laxiùs licentiùſque habuit, ſolita diſciplinę ſeueritate remiſſa. Tum adhortari eos Tribuni, de pulpito Verbi-præcones obteſtari, ne ſe animo dimitterēt, ne ve turpiſsimam ſub Hiſpano ſeruitutem leni deditionis nomine appellarent; de Mansfeldici venturi fide nihil eſſe dubitandum; quòd ad diem non adeſſe videretur, eos falli; viciniorem opinione eſſe, ſed nuntios, omni aditu prę ſepto, perferri nequiſſe: Spinolam non animi cauſa tot faciendis quotidie munitionibus exerceri; eo ipſo teſte, non ſua affirmatione vterentur; auxilia Germanica, Gallica, Anglica, Battauica appropinquare, quorum timore dies noctèſque in opere verſaretur: indignæ mollitiei fore,

tam

tam vicinis auxilijs, tantisper dum aduenissent, inopiam ferre non posset. Omnes iam asperitates superatas esse, libertatem tantùm expectandam. Ne paucorum dierum impatiẽtia, tantæ inediæ toleratæ, constantięque laudem amitterent. Quæ cùm dicta essent, Tribuni, ne aut falsi ab obsessis conuinci, aut visa auditaq; misera vrbis conditio, indicijs commeantium ad nos perferri posset, decreuere, ne tubicines aut tympanistæ à nobis missi, mœnibus deinde exciperentur, sed foris responsa expectarent; hic autem lautè liberaliterque haberentur ad annonæ copiam ostentandam, consilio scilicet Manliano. Senatus quoque alia omnia circumspiciens, ciuiũ Collegijs conuentu omni interdixit, Augusti exẽplo, ne factiones titulo collegij ad facinoris alicuius societatem coirent. A Centurionibus autem obseruati milites, quoties plures circularentur, eorumque interuentu, coniurationes circulorum impeditæ. His similibusque remedijs vrbi periclitanti consultum, & ciuium militùmque languentes animi subleuati, cùm inopiam deinde spe sola sustentarent.

Cautio ne fraus inopiave cognoscentur.

Senatus Bredani ad impediẽdas seditiones sollicitudo.

Iam tandem Mansfeldicus pedestria auxilia nauigijs ad Gertrudibergã appulerat, cùm visum iterùm pugnare cum eo cælum. Venti namque appulsam classem ita inuicem afflixere, vt elisę nauium multæ, inutiles rederentur: deinde, tamquam in id tempus totius hiemis frigus fuisset dilatum, subito gelu flumina omnia fuere astricta, vt annona ijs diu supportari non posset. Est ea Gertrudibergẽsium consuetudo, vt parum domi annonæ asseruent,

Cælum Mansfeldici nauigationi infestum.

Incommoda militis ad Gertrudibergam appulsi.

seruent, fiducia perpetuæ nauigationis, vicinorumque locorum. Hinc tanto militum aduentu exiguum fuit omnibus cibariorum, cùm gelu noua inferri prohiberet. Pestilentia prætereà, febribus, salo, nauseaque ex diutina nauium conclusione, angustijs loci, & odore tetro confecti plurimi (cùm tyrones essent propè omnes, tempestatumque ac sentinæ insueti) aut mortui aut semiuiui in fluctus deijciebantur. Supra IV. millia mortuorum à nonnullis censa. Quidam pro mortuis in mare turbati, natando ad littus euasere, & viui etiamnum in oppido degunt. Multorum per littus cadauera insepulta; plurimorum passim in terram respuente mari eiecta, graues vicinis Hollandiæ oppidis pestem afflauere. Triste Anglis commilitonibus spectaculum, qui externo solo, quòd ad suppetias missi, tam aspere habebantur. Quod vero longè miserrimum accidebat, cùm Mansfeldicus eos, quos inuitos iusiurandum adegerat, in terram exponere non auderet, eodem præcipuè remedio interibant, quo, ne fugerent, seruabantur; exscensus nimirum prohibitione. Plures tamen ad nos fuga elapsi, inermes, squallidi, ceterorum specimen præbuere, affirmantes se reliquis etiam præstare, cum omnes propè & inuoluntarij, & militiæ essent insolentes, vt docendi mox fuerint armorum tractationem, cum in aciem iam essent deducendi. Reperti narrantur, qui puluerem, quem ad crebras iaculationes dimenso acceperant, vniuersum simul vice vna infundebant, fistulam ore tenus opplentes, vt immittendæ glandi vix esset locus, adeò erant iaculan-

Crebræ tyronũ miseræq; mortes.

Anglorũ ex cõmuni fortuna meror.

Squallor Anglorum militum post classẽ appulsam.

Quorumdã imperitia militaris.

culandi periti. Constitit multorum litteris, eas copias ex vilissimis ordinum omnium coactò fuisse conflatas, breuique, quà morbis quà defectionibus, adeò esse imminutas, vt de XIV. millibus, vix quaterna superarent. Dum classis Mansfeldiana gelu retinetur, ipsum anni tẽpus variorum nos consiliorum admonuit. Nordãmensis munitio proxima Seuenbergæ, per æstatem æstuarijs inaccessa, iam pedibus propter gelu adiri: Prinslandia quoque, Rosendalia, atque ipsa Seuenberga occupari facilè posse per id tempus credebantur. Dimissi igitur in omnem partem exploratores: pilæ etiam ad incendia, quæ hostium nauibus inijcerentur, præparatæ. Frustrà, cùm glaciatæ fluminum crustæ (quæ crassæ alioqui firmæque videbantur) fragiles adeò essent, ob intermixtas niues, vt duorum triumve simul militum pondus ęgrẽ ferrent. Itinera etiam, niuibus nusquam æquabili altitudine iacentibus, sed huc illuc in fossas vento dilatis (vt incerta à solidis discerni non possent) admodum periculosa erant, ad explicandum proficiscentium agmen: Exploratores modò pectore, modò ore tenus extabant aliquando substractis niuibus disiecti aut obruti. Non vox, non mutui hortatus iuuabant. Foggeriani milites tres ad omnem audaciam excitati, Rosendaliam in castra ingressi, postquã compotandi confabulandoque hostium naues explorassent, in reditu proditi, vix fuga euasere, vno sauciato captoque. Alias Fuggerianis suæ artes feliciùs euenerant, paucique multos frequenter reduxerant captiuos. Sed varia belli dolique est fortuna. Erant nonnulli,

Coactæ inuoluntariorum copiæ.

Varia pro tẽpore oblata consilia.

Consilia impedita.

Fuggerianorum militũ astus.

qui Spinolam orabant, vt copijs Caroli Coloma, suisque aliquot cohortibus adiunctis, Rosendaliam parum munitam sineret inuadi. Sciri indicio incolarum, eos adeò metu nostri perterritos esse, vt vasis collectis ad fugam magis quàm pugnam starent comparati; fieri id sine damno periculoque posse, si tantisper equitatus noster contra Bergozomium Prinslandiãque bipartitò obijceretur. Spinola, cui cauta potiùs consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent, grauiore examine secum omnia pertractans, ratus eam rem nihil admodum ad summam victoriæ iuuare posse, maluit, suos integros in necessarij certaminis occasionem seruare, quam aut vniuersum exercitum hostilis audaciæ opinione deterrere, aut hostium animos successu erigere, si paucorum suorum pugna infeliciter fortè euenisset. Solere nempe in bello, minimis sæpè momentis, maximas rerum fieri commutationes; neque prudentis Ducis esse, victorias paruas maioribus periculis consectari. Quarto Nonas Martias vertebatur anniuersarius dies Bredæ olim ab Ordinibus fœderatis per fraudem nauigij interceptæ. Hunc diem Bredani quotannis celebrare soliti, nunc tantò etiam coluere splendidiùs, quantò in posterum fortè rariùs celebraturos se credebant; parentalium veriùs quàm natalium ritu. Ter quippe minoribus maioribusque fistulis omnibus sub vesperam explosis, postremam ei memoriæ noctem consecrarunt. Iã tempus aderat in quod intermissa in flumine molis administratio fuerat prolata. Id interuallum, quod nautæ opificesque laborem desierant,

Spinola non facilè incerta consilia arripit.

Anniuersarius Bredæ olim Regi ereptæ dies ab obsessis celebratus.

fierant, variorum ſtudia excitarat: Quidam ingentis pretij pactione perfucturum ſe opus pro pè deſperatum recepit. Is, præſentibus ijs quos Ordines huic molitioni curandæ præfecerant, loco haud procul à priore delecto, vbi vadoſius anguſtiuſque eſt flumen, ſaxa reticulis (ne diffluerent) illigata demergit; arenæ quoddã tenacis genus (ex Anglia Galliave, vt ferebant, ſubuectum) ſaxis aſpergit, ad effarciendas rimas, firmandamque molem. Res ſolito meliùs ire videbatur, cum ſubita cœli mutatione, tãta ſe rurſus aquæ vis, Martiæ Lunæ æſtu (quo maximè tumeſcit Oceanus) ex alto concitauit, tãtaque ſimul imbrium ac ſolutarum niuium alluuio vndequaque affluxit, vt & moles cœpta ad Seuenbergam, & pleraque Roſendaliæ, & quædam Bredanæ vrbis ſuburbana munimenta, penitus ſubruerentur. Noſtrorum quoque caſtrorum itinera, munitioneſque nonnullæ vrbi viciniores, ita fuere inundata, vt niſi lintribus adiri triduo non poſſent; quo tempore caſtra caſtris diſcluſa, graui annonæ difficultate laborarunt, cum inuicem curribus commeari non poſſent, neque ſcapharum tanta ſupperet facultas. Eadem fluuio, littori, cãpis facies erat. Nũquã alias clarius, intellectũ, quãto Dei beneficio exercitus hieme tota eſſet conſeruatus: ſi enim eadem hiberni cæli duritia, copiaque niuium (quæ breuiſſimo hoc exeũtis hiemis tẽpore extitit) prioribus (vti alias erat ſolitum) mẽſibus accidiſſet, haud dubiè ſuſceptam obſidionem deſerere vel ſola temporis iniquitate debuiſſemus. Nã per paucos illos dies, quibus acrius frigus ſæuiebat, ambuſti mul-

Intermiſſus labor ad molem faciẽdã reſumptus. Noua ad perficiendã molem arres.

Moles propè perfecta eluuione diſiecta.

Aquæ exũdãtis copia caſtris quoque Regijs incõmoda.

Manifeſtum Dei præſidiũ.

Hiemis etſi breuis, dura damna.

torum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Nonnullis adeò præriguere manus pedeſque, vt cultris fuerint deſecandi. Vectores quoque frumentarioſque multos, quos itinerum grauitas, pluuiis, niuibus, luto, ventiſque retardatos in nocturnas profectiones coniecerat, gelu in viis necauit. Ipſe autem commeatus impediebatur adeò, vt triũ hedomadarum ſpatio (quibus niues geluque perpetuis imbribus ſoluebantur) vix quidquã annonæ inferretur, præter id, quod Germanorum militum vxores, quotidie inſtructis ferè agminibus in vicina municipia excurrentes, humeris in caſtra ſupportabant. Quarum mulierum, cùm alia quoq; perpetua in viros ſuos extent obſequia, ligno longiſſimè ferendo, pabulo vndequaque conquirendo, cibariis apparandis, linteis lauandis, ſupellectili dum vaſa conclamantur portandę; ea certe illarum ratio in caſtris habenda videretur, vt non impedimentorum nomine, ſed honore Mulorum Marianorum cenſeantur. Aquis deminutis, hoſtiles operæ denuò ad inſtitutam molem perficiẽdam ſumma iterùm animi contentione ſunt aggreſſæ. Spinola Ieurenſis riui oſtia (qui ad Merkam flumen attinebat) ſuffringi, riuoſque nonnullos, qui caſtris ſe noſtris infuderant, obſtrui auertique iuſſit. Aggerem prætereà, quẽ à Merka Hagam vſque paluſtribus locis iecerat, attolli altitudine pedum III. ne ſtagno, quantumuis inflato, ſuperuadi nauigijs poſſet. Illi vt vim rapiditatemque fluminis à Breda refluentis obijcibus exceptam refringerent, ab vtraque eius ripa, introrſum promontoria, hinc inde ripis continentia fa-

Retardatio commeatus.

Germanorũ vxores caſtris vtiles magis quàm noxiæ.

Quo honore accenſeri caſtris debeant Germanorũ vxores.

Moles denuò inſtaurari ab hoſte cœpta.

Spinola molem impedire nititur riuorum ſuffractis oſtijs, & aggere aucto

Noua molis perficiendæ ratio.

ciunt,proximè ante eum locum, quem immiſſa mole obſtruere nitebâtur. Tum hiatum illum,qui duo inter promontoria,fluminis medio patebat (quà ſcilicet aquæ iam anguſtiùs coactæ vis maxima ferebatur) præſtruunt trabibus oblongis, tridentis figura, paruo interuallo in flumẽ defixis, quas flumen intercludebat, ſed modicè refractum. Tum molem à tergo inſtituere cœperunt, euentus, vt putabant,ſecuri. Dierum noctiumque aliquot cõtinuato labore, iam eò rem adduxerant,vt aggeribus ab vtroq; fluminis labro ductis, præter oris exigui anguſtias,nihil pęnè obſtruendum reſtare videretur. Sed tãta fuit aquæ immenſum auctæ coactæq́; vis,vt iam rueret torrentis impetuoſiſsimi inſtar,quę anteà per laxũ alueum ea ſemper fluxerat lenitate,vt oculis, in vtram partem flueret, iudicari vix poſſet. Ipſe præterea fundus,ebullientibus vltrò arenis, trabes impactas extrudebat, vt præſtructa ſeps penitus collaberetur. Tempeſtas autem eo tempore incidit tãta,vt & quidquid nauium,ſaxorũ,ceſpitũ,faſcium,arborũ,ad firmandam molẽ fuerat depreſſum, diſijceretur, & claſsis, qua Gallicum equitatũ Chriſtianus Dux Brunſuuicenſis ſupportabat;in ipſo traiectu grauiſsimè laceraretur,nauibus nõ paucis depreſsis,multis huc illuc iactatis,quę curſum vix tenuere. Ita demum hoſtis, vbi tantos ſuos apparatus malè eueniſſe videt,rẽ toties fruſtra tentatam,aliquando ſibi dimittendam iudicauit. Per eos dies,memorabili aſtu,literæ Iuſtini ad Mauritiũ, Mauritij itẽ Mansfeldiciq; ad Iuſtinũ acceptæ sũt,qb' res multę cognitu vti-

Moles vi aquæ & tempeſtate diſsipata.

Claſsis hoſtilis afflicta.

Molis deſperata ſubſtructio.

Aſtus inſignis quo Iuſtini ad Mauritium & huius ad illum inuicem literæ interceptæ.

torum artus vi frigoris,& quidam inter excubias exanimati ſunt.Nonnullis adeò prærigueremanus pedeſque,vt cultris fuerint deſecandi. Vectores quoque frumentarioſque multos,quos itinerum grauitas, pluuiis, niuibus, luto,ventiſque retardatos in nocturnas profectiones coniecerat, gelu in viis necauit.

Retardatio commeatus.

Ipſe autem commeatus impediebatur adeò, vt triũ hedomadarum ſpatio (quibus niues geluque perpetuis imbribus ſoluebantur) vix quidquã annonæ inferretur,præter id,quod Germanorum militum vxores, quotidie inſtructis ferè agminibus in vicina municipia excurrentes, humeris in caſtra ſupportabant.

Germanorũ vxores caſtris vtiles magis quàm noxiæ.

Quarum mulierum, cùm alia qɐoq; perpetua in viros ſuos extent obſequia,ligno longiſſimè ferendo, pabulo vndequaque conquirendo, cibariis apparandis, linteis lauandis, ſupellectili dum vaſa conclamantur portandę;ea certe illarum ratio in caſtris habenda videretur, vt non impedimentorum nomine, ſed honore Mulorum Marianorum cenſeantur.

Quo honore accenſeri caſtris debeant Germanoiũ vxores.

Aquis deminutis,hoſtiles operæ denuò ad inſtitutam molem perficiẽdam ſumma iterùm animi contentione ſunt aggreſſæ.

Moles denuò inſtaurari ab hoſte cœpta.

Spinola Ieurenſis riui oſtia (qui ad Merkam flumen attinebat) ſuffringi, riuoſque nonnullos,qui caſtris ſe noſtris infuderant, obſtrui auertique iuſſit. Aggerem prætereà,quẽ à Merka Hagam vſque paluſtribus locis iecerat, attolli altitudine pedum III. ne ſtagno, quantumuis inflato, ſuperuadi nauigijs poſſet.

Spinola molem impedire nititur riuorum ſuffractis oſtijs, & aggere aucto

Illi vt vim rapiditatemque fluminis à Breda refluentis obijcibus exceptam refringerent, ab vtraque eius ripa, introrſum promontoria, hinc inde ripis continentia fa-

Noua molis perficiendæ ratio.

ciunt,proximè ante eum locum, quem immiſſa mole obſtruere nitebātur. Tum hiatum illum,qui duo inter promontoria,fluminis medio patebat (quà ſcilicet aquæ iam anguſtiùs coactæ vis maxima ferebatur) præſtruunt trabibus oblongis, tridentis figura, paruo interuallo in flumē defixis, quas flumen intercludebat, ſed modicè refractum. Tum molem à tergo inſtituere cœperunt, euentus, vt putabant,ſecuri. Dierum noctiumque aliquot cōtinuato labore, iam eò rem adduxerant,vt aggeribus ab vtroq; fluminis labro ductis, præter oris exigui anguſtias,nihil pęnè obſtruendum reſtare videretur. Sed tāta fuit aquæ immenſum auctæ coactæq́; vis,vt iam rueret torrentis impetuoſiſsimi inſtar,quę anteà per laxū alueum ea ſemper fluxerat lenitate,vt oculis, in vtram partem flueret, iudicari vix poſſet. Ipſe præterea fundus,ebullientibus vltrò arenis, trabes impactas extrudebat, vt præſtructa ſeps penitus collaberetur. Tempeſtas autem eo tempore incidit tāta,vt & quidquid nauium,ſaxorū,ceſpitū,faſcium,arborū,ad firmandam molē fuerat depreſſum, diſijceretur, & claſsis, qua Gallicum equitatū Chriſtianus Dux Brunſuuicenſis ſupportabat;in ipſo traiectu grauiſsimè laceraretur,nauibus nō paucis depreſsis,multis huc illuc iactatis,quę curſum vix tenuere. Ita demum hoſtis, vbi tantos ſuos apparatus malè eueniſſe videt,rē toties fruſtra tentatam,aliquando ſibi dimittendam iudicauit. Per eos dies,memorabili aſtu,literæ Iuſtini ad Mauritiū, Mauritij itē Mansfeldiciq; ad Iuſtinū acceptæ sūt,qb' res multę cognitu vtiles

Moles vi aquæ & tempeſtate diſsipata.

Claſsis hoſtilis afflicta.

Molis deſperata ſubſtructio.

Aſtus inſignis quo in-ſtini ad Mauritium & huius ad illum inuicem literæ intercepte.

les Spinolæ aperiebantur. Non nemo, publicæ rei studio, agrestem hominem nactus, locorũ itinerumque peritum, ac quidlibet agere promptum, iacturis magnis adducit, vti tabaco, butyro, caseoque onustus, perfugę specie (quasi custodias nostras fefellisset) ad Bredæ mœnia penetraret, nauaretque Iustino operam ad litteras Mauritio, si vellet, perferendas. Homo fluxa fide, pręmij auidus, cum domi nihil præter inopiam haberet, fidem vendit. Ita ergo instructus, vti conuenerat, ad vrbis muros penetrauit. Apportatæ merces, aduenam esurientibus fecere gratum. Iustinus sciendi auidus, de castris, de reperto transitu, de publica opinione, multa interrogat. Ille vt Sinonius ei erat animus, sui obtegens, rei cuiuslibet simulator ac dissimulator; vera quædam referendo, quędam veritati vicina mentiendo, fidem sibi peperit hominis probi. Nam quę volumus, eadem, & facillimè credimus. Rogatus, an quà irrepserat, transitũ aliquẽ cum litteris reperire speraret; cũ trepidè primũ affirmaret, animos sibi tandem pollicitationibus accendi passus est, ad rem gerendam, quam vnam recusantis specie, flagrantissimè cupiebat. Litteras igitur Iustini ad Mauritium obtinet, prœmio proposito, si ablatum ab eo responsum in vrbẽ retulisset. Simulator operam omnem addicit. Vbi in castra nostra peruenit, literas Iustini ad Spinolam adfert. Id earum erat argumentum:

Iustinus à rustico circũuenitur.

Rustici calliditas.

Rustici in Spinolã fides

Iustini ad Mauritium litteræ.

Gauisum se admodũ ternis Mauritij literis acceptis, quibus intelligebat, & Mansfeldicum auxilijs Germanicis Auglicisque incolumem aduenisse, & tantos fieri belli apparatus,

Bre-

Bredę subleuandę. Curaturum se, vti, quod addixerat, frumentum in extremum Aprilem, aut ineuntem Maium superaret, nisi fortè subiecto igne combureretur, quem crebrò hostes in vrbem iacularentur globis inclusùm. Breui se nouas frumenti rationes initurum, ciuium granarijs perscrutatis. Machinas hostium ab aggere maximo, qui aquarię molę obiacebat, ad Balanconij castra recens esse aduectas, contraque myricetum Gertrudibergense locatas. Ea castra à Spinola quoque operibus muniri cœpta. Vrbis prębidium in dies pestilentia, dysenteria, scurbuco vehementer diminui. Aegros inopia medicamentorum, salubriumque ciborum, recreari curarique non posse. Ceteros, qui valerent, non dimittere animos, sed occasionem auidè expectare rei bene fortiterque gerendę. Raporum oleum priùs semper fuisse crematum, quam in obsonia adhibitum, sed exiguum superesse.

Lectas Spinola iterumque obsignatas per eũdem tabellionem mittit, pollicitus liberale stipendium, si responsum à Mauritio literasque Mansfeldici ad se attulisset. Mauritius ratus tutò ei nuntio credi posse, per quem (summa nempe fide) Iustini literas accepisset, responsum prę miumque laboris dat, & Mansfeldico eum allegat, ad litteras ab eodem obtinendas. Idoneus fraudi tabellio, vtrasque Spinolę adfert, prę mioque donatus discedit.

Spinola literas Iustini Mauritio transmittit.

Mauritius ab eodem agresti deceptus.

Ijs litteris Mauritius Iustino se purgat de mora, causamque tardatarum suppetiarum cõfert in aduersas anni tempestates, obtestatus, vti annouam hebdomadis plusculis parsimo-

Mauritij literæ Iustino rescriptæ. Spinolæ in manus veniunt.

nia extrahere nitatur, etiam vltra extremum Aprilem. Tanto sibi tempore ad colligenda iungendaque auxilia opus esse: frustrà alioqui fore tam immanes Ordinum sumptus, frustra tot studia sua. Duras quidem has esse preces, sed fortunam industria adiuuandum, maximè quando equitatus omnis Gallicus à Mansfeldico collectus (duabus tantùm cohortibus, quæ in horas expectantur, desideratis) iam Boloniam venerit, eoq; Ordinum naues, ad eos transportandos profectæ, secundo vento sint. Pedestres etiam Gallorum copiæ à Duce Candalio partem adductæ, partē in via sint, vt & reliquus equitatus peditatusque per Germaniam pro Ordinibus scriptus. Supplementa denique Gallica, Anglica, Germanica haud multò post aduentura ad id temporis, quod ab eo prorogari vltra Aprilem velit.

Litteræ Mansfeldici.

Mansfeldicus Iustino conuiuā hospitemque se breui fore pollicebatur; hilariter tum bibiturum illius sodaliumque fortissimorum salutem. Aduenisse se instructum cohortibus peditum C. equitum XL. de suppetijs nihil dubitaret.

Spinola conscius Bredanæ necessitatis Iustinum ad deditionem sollicitat.

Spinola his iterùm de annonæ exiguitate confirmatus edoctusque de lento auxiliorum aduentu, XI. Kalendas Apriles, qui Paschati festus erat, Iustini animum tentandum duxit, deditione petita. Clam igitur Salazarij Comitis buccinatorem, cum literis suis, in hanc sententiam mittit. Nihil se ad hunc diem de Bredà cum eo tractasse ob frumēti numerum, quē in vrbe habuisset: ast iā, quādo sciret etiā, in quē diem certò illi annona suppeteret, eaq; re

re æquum non eſſet prolatari ab eo vrbis deditionem, voluiſſe ſe offerre ei honeſtas conditiones, ſi de compoſitione ſecum tractaret. Et quidem ſi temporis aliquantulum poſceret ad ſuppetias expectādas (quas tamen, ob operum ſuorum firmitatem, magnitudinemque circumiacentis exercitus, facilè intelligeret nullo modo vrbi ſubuenire poſſe) id ei conceſſum iri, modò tamen in præſens tractare inceperet, alioqui in poſterum ſimilis gratiæ dandæ cauſam non fore.

Iuſtinus belli Concilio aduocato, acceptas Spinolę literas legit, īnflatùſque promiſſo ſupſuppetiarum aduentu, annonæq; per tot mortuos auctæ incremento, in hæc verba reſpondit:

Obſtupuiſſe ſe literis Spinolæ lectis, tamq; aliena eius petitione; ampliùs verò, quòd ſe, totque fortes ſocios ſuos, verbis etiam terrere potuiſſe crediduſſet; quibus præter turpem famam nihil formidandum accipere poſſe ipſe affirmaret. Tempore ipſo appariturum, vt malè de vrbis ſtatu fuerit (ſibi blandiendo) inſtructus, quam illi in manus contradere ſperaret, à quo ſeruandam tuendamque accepiſſet. *Iuſtini reſpõſum.*

Prudenter Spinola (ne militi fatigato animus caderet, iactabūda obſeſſorum vanitate, qui tantos ſpiritus ſumpſerāt) id reſponsū altiſsimo ſilentio preſsit. Quod ſatis fuit ad laboris reliqui breuitatem militi perſuadendū, vulgò ſcitum eſt ſuſpicionibus, Iuſtino miſſum è caſtris fuiſſe buccinatorem, vtiq; de deditione, vt lubenter plerique ominabantur: quamquam multi opiniones fingebant, & ad id *Spinola reſponſum Iuſtini occultū prudenter habet.*

quod

quod ab alijs audierant, sui aliquid timoris addebant, cùm falli aut differri diutiùs spes ipsas Spinolæ intelligebant. Tempori igitur compositio relicta, externorùmque auxiliorum aduentus, firmissima facta circumuallatione, expectatus. Intereà cùm hostium copiæ omnes, euocatis vndequaque præsidijs (ciuibus mercede conductis eorum loco dispositis) Gertrudibergam & Sprangam conuenirent, indidemq; miles reliquus, qui Rosendaliæ hibernarat, expectaretur; Spinola suspectas habens eius temporis moras, ratus eos simulare aduentum, re autem ludificari velle; Siluamducis, Rinberkam, VVesaliam (quæ ferè loca sui à Breda auocandi causa tentari posse existimabat) immissis præsidijs communit. Siluæducis quingentos (quos eius vrbis Præfectus Baro Grobbendonckius legioni recens acceptæ, supplemento scripserat) præter veteres præsidiarios, præsidio disponit. VVesaliam peditum cohortes VII. è Palatinatu euocat, quæ vicino Rinberkę oppido opem ferrent; sed literis Mauritij ad Iustinum Nassauium exceptis, cognitum deinde est, eorum omnes copias, Bredæ iuuandæ liberandæque submissas, haud procul castris nostris abesse. His ergo locis, ita vt dictum est, prouisis, Ginekense templum (in quo VI. millia saccorum frumenti moliti condita erant) cum vicino auenæ tabulario, Mauritius, immissis speculatoribus, incendit. Ignis venti magnitudine citiùs serpsit, quam extingui potuit. Ad duo saccorum millia (saccis alijs superpositis seruata) postridie fuere sine noxa inuenta.

Spinolæ aduersus hostiles simulationes prudentia.

Siluamducis præsidio auget.

Mauritius frumenta nostra incendio corrumpit.

Quantum frumenti combustum.

Spinolę constantia.

Spino-

Spinola nihil eo casu supra bonum atque honestum perculsus, damnum (conquisitoribus ad frumenta emenda circummissis) breui resarsit. A Vincentio Lasannio, summo annonæ Regiæ structore (dum incendium is spectaret) Spinolæ tria saccorum tritici millia (quæ in ipsis castris clausa in omnem casum tenuerat) fuere oblata. Hollandi hæc detrimenta ita inflatè scripsere, vt quæ vnius templi incẽdio consumpta prodiderunt, vix sex templorum maximorum parietibus cõtineri possint. Censa fingunt, quæ eo incendio periere, XXII. millia saccorum tritici, XX. millia siliginis, VI. millia hordei, XVI. millia auenæ, IV. millia pisorum & fabarum, CCCC. armos carnis suillæ, CC. vasa olei, CC. vasa butyri, CCC. circulos aselli siccati, CC. vasa halecum, CC. vasa carnis salsæ, CC. saccos salis, XXIII. millia caseorum; magnum numerum farinæ, syrupi, ac mellis. His nempe fabulis in maius celebratis, spem alere suorum, nostram vulgare inopiam, Hollandi nitebantur. Summi annonæ Præfecti Vincentij Lasanij prouida cura. Hollandorum confictæ rumores.

Spinola per litteras monitus de armamentarij periculo (cui ignem quoque, vt nuper tẽplo, subijcere hostes molirentur) duplicatis custodijs, alteràque circumducta fossa, seruari cautiùs fecit; pulueris nitrei numero fere dimidiato in nouum armamentarium trasportato, ne, si periculum incidisset, vniuersus simul accenderetur, exercitusque egeret. Spinola armamentario consulit.

Ad belli reliquum quod supererat patrandum, cùm intelligerẽt Ordines fœderati, ærario præcipuè prouidendum esse, cuius modò rei nomen reperiri poterat, hoc satis esse ad Ingentia vectigalia à fœderatis Ordinibus excogitata.

exigendas pecunias iudicantes; præter tributum in singulorum capita pridem impositum, vrbibus pagisque omnibus ducētesimum pretiorum merciūmq́; omniū exegerunt. Coniurati prętereà socijq́; sexcenta scutorum millia repræsentatione, sexcenta collybi detractione per argentarios qui mensas exercebant, numeranda Ordinibus submisere. Eo pecuniæ numero conflato, hostibus abūdè in id tempus fuit: nobis contrà angustè ab ærario esse cœpit. Quippe cùm ad tentandam Genuam eo ipso tempore, quo districtæ Hispani Regis copiæ ad Bredam adhærescebant, nec auelli sine dedecore poterant, exercitus Gallicus per mōtes victor procedebat, plurimorum negotiatorum fides apud exteros (quos Genuæ obsidendę metus deterrebat) angustior esse cępit: atque ita, quod hostes diu studuerant, tum angustijs ærarij ingentibus nos premebamur. Varij ergo cogendi æris modi propositi. Pecuniam insequētis anni mutuam à publicanis omnibus Regijs præcipere. Vestigalia publica vrbibus in mutui pignus dare. Pacisci cum militaribus Tribunis, vt singuli in mensem vnū alterùmve legionum suarum Centurionibus, aut militibus, aut vtrisq; stipēdia ab Rege soluerent. Si id graue foret, ipsi saltem Tribuni suiq́; Centuriones (qui priuatis opibus pollerent) nullis stipendiis per bimestre contenti, ea finerent gregarijs procedere; quod postremū Tribuni pleriq; polliciturí videbantur, sed in pręsens omittendū iudicatū, ne nouitas inopiā indicaret. Tandem Dominatus Regios oppignerare feudi conditione placuit, militique

Marginalia: Aes à socijs in commune collatum. — Angustia ærarij Regij in Belgio. — Negotiatorū angustia apud exteros fides. — Variæ æris cogendi artes. — Tribunorum quorumdam voluntas in Regem. — Remedium iuuando honestiùs ærario inuentū.

hac

hac ratione subuentum est. Per eos dies ad recentes Italiæ motus componendos, Hispaniæ Rex Gonsaluum Corduam Italici exercitus sui Legatum creauit. Gonsaluus Bredanis in castris iã inde ab expeditionis principio fuerat, cum eoque & Comite Salazario, Spinola consilia sua omnia communicarat, aduersum alios obscurus, hisce duobus intectus. Ille etsi militię artibus instructissimus, & fusi fugatiq; nuper Mansfeldici victoria celebris, ijs se tamen hic moribus pręstitit, quales non nemini Velleius modestissimos appinxit, actu, otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eoque assequentem omnia; semper infra aliorum æstimationes se metientem; vultu vitaq; tranquillunt, animo exsomnem.

Gõsaluus de Cordua Italici exercitus Legatus creatur.

Qui mores Gonsalui.

Allati hoc tempore nuntij de morte Regis Anglorum, Hollandicas Mansfeldianasque molitiones non leuiter tardauerunt. Angli magno numero quotidie ad nos, desertis signis, perfugere; nostros Mansfeldius à suis captos, nulla lytri exactione remittere; affirmare sibi nihil inimicitię cum Hispano Rege intercedere. Qua re animaduersa, Henricus Nassauius, euocatis Rosendalia copijs, collectisq; confinium omnium Præsidijs (quasi breui de summa rei decreturus) ne otio defectionẽ meditarentur, tyrones quotidie ad militiã certis exercitijs erudire instituit. Spinola, vt in tẽpore auxilia copiasq; pręstò haberet, Henricũ Bergium cũ equitatu suo, nonnullisq; Imperatorijs auxilijs, Hooghstratę imponit. Arcẽ municipiũq; ipse cognoscit, muniriq; facit. Inde ad Bredana vsq; castra certis internallis

Angli Regis mors.

Ambigua Mansfeldij fides.

Henricus Nassauius vires omnes iungit.

Spinola copias propiùs admouet, vt ad manum præsto sint.

tur-

turres maiores sex, secundum Hooghstratanū flumen ædificat. His interuallis perpetuas militum cohortes (quæ ferè inuicem contingerent) constituit, vt breuissimo tempore exercitus vniuersus ad Bredam aut Hooghstratam hosti pro necessitate occurrat. Comitem Anholtinum cum auxilijs Germanicis, Carolum Colomam, & Principem Barbanconium cum Prouincialibus copijs, alijsque nonnullis extra ordinarijs, per vicinos Antuerpiæ, Mechliniæ Lyræque pagos disponit. Pro ea exercitus magnitudine, equorum numero, tanta pabuli inopia esse cœpit, vt aut equino fimo, aut aridis arborum folijs, aut myricis, equi pabulabundi vescerentur. Auenæ satis afferri non poterat, qua tot currulia sarcinariaque iumēta, præter ephippiatos militum equos, sustinerentur.

Ingens pabuli inopia.

Aduentitius miles liberioribus populationib⁹ assuefactus, ac nostræ disciplinæ insolens; non contentus prisca illa militaris furti indulgentia, argentei vnius in diem, hastæ; hastilis, ligni, veris, follis aut facis; initio domos prædari, pagos vastare, commeatus nostros hostili more carpere, subinde etiam petulantius ob stipendij dilationem vociferari, quasi imperia recusaturus. Legiones nostræ, quibus non aliæ vmquam ad eum diem egerant innocentiùs, docti hostem odisse potius quam suos, easdem quoque exterorum artes (vt in vitia semper prompta sunt militum ingenia) maleficijs imitari, & eorum nomen licentiæ suæ accommodare cęperunt. Spinola, Ducibus admonitis, leniundam màgis quam exagitandam eorum hominum vim in tali tēpore existimās,

Extraordinarij militis licentia, mores exercitus nostri infecti.

Spinola moderatè ob causas ponit externi militis licentiā.

ca-

capitis quidem pœnam in paucos ſanxit, ſed inſtructis Centurionibus, vt veniam abs ſe peterent, ſupplicium eis condonauit, ratus non eſſe id tempus animaduerſionis. His locis ſparſi dum noſtri conſiſtunt, Mauritius Hagæ Batauorum extremum diem clauſit, vel hoc nomine felix, quòd viuus non luxerit amiſſæ Bredæ ſuæ deditionem. Eius adhuc ſpirantis extrema verba, poſt quæ aliud nullum fecit, hæc fuiſſe feruntur: *An dedita, an liberata eſt Breda?* vt facilè quiuis intelligat, illius vrbis amittendæ dolore confectum, cuius olim recuperatæ gloria primum decus famamque pepererat, cuiuſque non tuendæ cauſa incredibili ſuo Ordinumque ſumptu, Europam propè vniuerſam concitarat.

Mauritij Naſſouij Auriaci Principis mors.

Breda Mauritio prima lætitia, & ſupremus dolor.

In demortui locum ad bella adminiſtranda Henricus Fredericus Naſſauius Mauritij frater, Princeps militiæ artibus omnique vrbanitate cultiſſimus, Ordinum fœderatorum voluntate adlectus eſt. Eo temporis interuallo, quo Mauritio inferiæ datæ, quo nouus exercitui Imperator dictus, multi Prouincialium noſtrarum copiarum, militiæ pœnitentes, domiſtiuis diſceſſere. Equites quoque veterani non pauci, militiæ duritiam abnuentes, prolati ſtipendij tædio, ab ſignis abiere. Sic & maiore indies numero Galli à Mansfeldianis caſtris ad nos cateruatim deficiebant, queſti ſe deceptos eſſe ſpe inuadendi Palatinatus, neque ſeptem menſium ſpatio vel vnicum ſtipendium feciſſe. Horum ibi voces nonnullæ audiebantur, ſeſe contra Marchionis Spinolæ exercitū non ituros, ſi ducerentur. Adoleſcens Gallus,

Hĕricus Fredericus Naſſauius Auraſij Princeps fratri Mauritio Imperator ſurrogatus.

Vtrimque ab vtriſque caſtris defectio multorum abnuētium.

Initia tumultus in caſtris Mãsfeldianis

lus, arte Pharmacopœus, in castris Mansfel-
Seuero exẽplo seditio compesita. dianis deprehensus, compertus ciues suos ad
defectionem sollicitasse, inter pernicies equos
religatus, Metij Suffetij supplicio, viuendi fi-
nem fecit. Ad Bredam milites nostri, cum ob-
Bredanorum vigilum cum nostris colloquia. sessis ex vigilijs colloquentes, facta pactione,
ne telum vllum interim traijceretur (vt vna ca-
stra ex binis iam facta viderentur) subinde io-
cis inuicem lacessebãt. Nostri illis tabaci pau-
lulum aut casei; illi panis sui frusta nostris
adijciebant. Post paucos dies, reuerso ad ca-
Obsessorum maiores spiritus noui Imperatoris aduentu. stra nouo belli Imperatore Henrico Nassauio
Arausij Principe, obsessi auxiliorum vicinita-
te læti, globos liberaliùs in castra nostra per-
misere. Vnus tabernaculo Spinolæ, tum fortè
Spinola bis graui periculo defunctus. absentis, per tectum illapsus, lecti conopeum
abstulit, & cubiculi mensas duas frustatim di-
scerpsit: vt lectica olim * Augusti (tabernacu-
** Suetonius.* lo egredi ab amico moniti) concursu hostium
confossa atque lacerata est, quasi ibi cubãs re-
mansisset. Vix quatuor dierum interuallo,
cùm cognoscendi loci causa Spinola equo al-
bo vehens vrbem propiùs adequitaret, altera
tormenti maioris pila frænum ei sub ore equi
abrupit, habenis in manu relictis. Vt credi
possit, aut summos belli Duces certiore Nu-
minis in tutela esse; aut quantò sibi quisque
in prælio minùs parcit, tantò videri tutiorem.
Spinola vocatis in castra vicinis copijs se munit. Spinola his periculis defunctus, aduocatas vi-
cinorum auxiliorum copias, diuersis interni
externique valli partibus præsidio disposuit.
Anholtinum extremis Barbanconij castris,
cõtra Oosterhautanam planiciem, quà Mans-
feldicus impressionem facturus credebatur,

con-

constituit; Beauuoixium nuperis Mauritij castris aduersus Medensem pagũ opposuit; Ioannem Nassauium planiciei Chamensi præfecit; Baronem d'Ainsium, Tribuni titulo, cohortib⁹ Germanorum liberis præpositum, à tergo Ginekensium castrorum ad tuendam equitatus stationem collocauit; legionẽ Marchionis Spinelli hos vtrosque inter dispertiuit. Alios alijs locis distribuit. Equitum cohortes quotidie è statiuis duplicato numero ad castrorum custodiam in stationes venire iussit, multusque deinceps ipse ad nocturnas vigilias fuit, ea præcipuè parte, quà introrupturum hostem arbitrabatur, quò se noctibus singulis conferebat, donec hostis retrocessit.

Numquam aliàs magis se viri virtus ostẽdit. Nocturnæ vigiliæ, aut interruptus per momenta somnus, numquàm minùs affabilem effecere. Experrectus tã vegetis intuebatur oculis, tam præsenti attendebat animo, vt dormisse non videretur; somnum autem tam citò recuperabat, quàm abrumpebat, adeò curis omnibus procuratis dormiebat securus. In vestibus, omnis lenocinij negligẽs, cultusque incuriosus, intra tamen Ducis dignitatẽ. Circa cœli temporisque sæuitiam indifferẽs; & seu plueret, seu ningeret, seu gelaret, seu venti flarent, seu vesper seu nox esset, susque deque habere. Inedia illi sæpè duos dies continuata. Lectus frequenter in rheda, aut aliquo militis tugurio lo. Nulla cibi, quietis, corporis proprij ratio. Perpetua grruissimorum negotiorum moles, & supra fidem labor. Animus difficultatum omnium victor, idemque ferè in aduersis ac *Spinolę in castris indoles.*

H pro-

prosperis vultus, in cuius pacata hilaritate mi litum spes acquiesceret. Consilia nec suo solius arbitrio probata, nec alijs communicata quam necessarijs; non impetu præcipitata, sed quæ mora valescerent. Altum secreti silentium. Auditio nouorum consiliorum iuxta ac diffidentia, tamque lēta credulitas, quam prōptus anxiorum rumusculorum contemptus. Prouidere, consultare, scribere, audire, imperare, castra obire, instar quotidiani lusus. Numquam fatigationem excusationi obtendere, numquā aditu prohibere. Affabilitas cum milite, cum agrestibus, cum exploratoribus, incorrupto semper Ducis honore; nec nisi quando opus. Cultus & beneficia erga infensos aut auersos, qui belli statum potentia corrumpere possent, maiora quàm in amicos; nullus cetera maleuolentiæ metus.

Tabelliones hostiū capti. Capti Hagensi pago tres, qui fascem ingentem literarum, tabaci quoque bonum numerum, lagenasque olei (quo scurbucum curaretur) vrbi inferre conabantur: ij literas Henrici Auriaci Principis Iustino inscriptas, in siluas abdiderunt, dum caperentur. Quæstio habita in vnum, qui aliàs sæpiùs ad vrbem incuriosis vigilijs per castra penetrarat. Is tormenti dolore locum literasque indicauit. Scribebat Iustino Henricus:

Litteræ Henrici Nassauij ad Iustinum. Mauritium fratrem suū fato concessisse. Eius se loco ab Ordinibus fœderatis Imperatorem exercitus creatum esse. Nihil ea re moraturum suppetias: adfore cum exercitu (qui citiùs parari proficiscique non potuerat) post triduū, Dungensi in pago, secundo ab vrbe lapide, vn

de

de vel è summa turri videri possent: facturum tentaturumque omnia soluẽdæ obsidionis causa. Ipse tantummodo annonam, admetiendo minuendoque extraheret, suorumque patientiam, propositis tanti tam lecti exercitus studio ac voluntate, impendijsque maximis Ordinum, confirmaret. Illud etiam ad se scriberet, qua parte, quid, quave ratione faciendo, existimaret Spinolæ castra facilius perrumpi posse; quam in rem sibi cum suis suppetias vẽturo, studia viresque omnes coniungeret.

Obsessi qui eiusdem exempli literas perlatas ad se clã acceperant, hisce nuntijs mixtam dolori voluptatem capiebant. Lætitiam suppetiarum nuntius, dolorem Mauritij prudentissimi vigilantissimique Principis mors exprimebat. De summo turris culmine despectus latè in campos erat: visis auxilijs cõcurritur; fit gratulatio inter eos, atque omnium animi ad spẽ excitãtur. Cornu, fugæ nostrę præcinere ex turri; de męnibus, vt vasa colligeremus, vociferari: obliti seque & Bredam suam prædam nobis esse, nos autem, non ipsos feræ huius venatores. Postquam Dungensi in pago hostilis exercitus consedisset, Henricus Nassauius copias suas nostris propiùs admotur⁎, turrim Oosterhautanam (quam ad speculum vsum XXI. Burgundiones nostri custodiebant) præmissa non parua peditum equitumque manu, adiectis feruefactis pilis aliquot, oppugnatum venit. Burgundiones cùm recusarent hostis sese arbitrio permittere, priùs omnem fortunam experiri maluerunt, quàm turpem deditionẽ, nullis pactis conditionibus, facere. Hostes portis tor-

Varius obsessorum animus ob literas acceptas.

Obsessorum inane gaudiũ

Henric⁹ Nassauius frustra Oosterhautanã turrim tentat.

Viginti & vnus Burgundiones hostiũ bonã manũ sustentant, pelluntque.

 mento

mento suffractis, in turrim templumq; iniecto igne (cũ nihil vltrà valerent) re infecta discesse re. Occisi Burgundiones quinque, septem incẽdij flamma perstricti. Ex tanto hostium numero sauciati desideratique multi, quos nostri saxorum iactu obruerant, cùm puluerem, incendij metu, prudenter fastigio turris deuoluissent. Ita minima manu non paruus exercitus impeditus. Burgundiones adausti vultibus, cerussa atque vnguento delibutis, pulchra vulnera ostendentes, stipendij vnius repræsentatione, perpetuoque augmento, à Spinola honorati sunt. Optio, qui vigilijs præfuerat, vexillo donatus.

Burgundionum virtus præmio ornata.

Hirundo cũ schedio à Bredanis missa.

Obsessi, cùm iam neque literas acciperent, neque tutò tabelliones vrbe egredi possent, hirundinem, quæ schediolum pennis alligatũ sublimè perferret, emisere. Isenburgici milites auem chartæ indicio obseruatam, funiculique impedimento delapsam, capiunt, ac Comiti Isenburgico tradũt, qui deinde Marchioni Spinolæ transmisit. Hæ schedio notæ erant inscriptæ, *1-69-2-76.* Iam summa orbe toto exspectatio erat excitata noui alicuius ad Bredam euẽtus. Huc Regum Principumq; omnium oculi, atque arrectæ aures. Ipse Turcarum Imperator pro vario belli exitu hanc illamve in partem videbatur arma conuersurus, aut pacturus pacẽ. Adeò non de Breda, sed de gloria, de existimatione, ob submissa tot vndequaque auxilia, iã agi censebatur.

Henric⁹ Nassauius castra nostra assultat.

Idibus Maij, post noctis medium, Henricus Nassauius fortunã tentaturos, etsi accepto aliquo detrimẽto, tamẽ sũma exercitus salua, extre-

trema Heydēſi pagi caſtra(loco & ad cōmittendū prçliū & ad introrūpendū ſatis alieno)oppugnari fecit. Aggeribus nēpe nō amplius duob⁹ Seuenbergano & Gertrudibergenſi aditus ei patebat.Horū ille fluuio interlabente abſciſſus valloque paruo extrorſum præfectus;hic foſſis ſiccis duabus interſectus,turri,lorica,& caſtello non vulgaris formæ munitus erat.Sed nimirum nouo belli Imperatori, nominis obtinēdi cupido,fraternæ felicitatis æmulatione inflāmata,iam facilia omnia ex difficillimis redegerat.Hoc igitur aggere Gertrudibergēſi Anglos iaculatores lectiſſimos, haſtatoſq; è triarijs ducentos antemittit, omnes cataphractos,ducto re Tribuno Verio Anglo, quem ceteri Angli comitabantur,Gallis Germaniſque ſubſequentibus,vt Anglos ſuſtentarent ; vniuerſi ad millia ferè VI. Tormenta maiora impedimentaq; extremo in agmine erant. Equitatus à latere ſtabat. Ipſe Henricus Naſſauius in medijs copijs conſiſtens, euētū operiebatur. Spinola ei⁹ molitionis indicio accepto, celerrimè a d Paulum Ballionium & Carolū Roma ijs caſtris diſpoſitos miſit admonitum , vti præſtò in armis ſint;hoſtem ea nocte ijs caſtris,quid poſſit,experturū. Illi ſubitò cuſtodias procubitoreſque ſtationib. locare militē diſponere,Duces Prçfectoſq; omnes admonere,ceteraque quæ ex vſu ſunt procurare. Primo diei crepuſculo adeſt hoſtile agmē,celeriuſq; ſtationariū militē pro caſtris excubantem oppreſſit,quā renūtiare eius aduētū ſocijs à tergo poſſet . Prouiſum ei vitio fuiſſet, ſi vel eques vn⁹ in aggere excubaſſet;& fortè poterat tātilla ſollicitudine vniuers⁹ ille

Angli ducenti triarij impreſſionem ſuſcipiunt.

Ordo agminis hoſtilis.

Spinolæ prodita hoſtium molitio.

Hoſtiū aduēt⁹ expectatur.

Malè ſtationi primæ prouiſum.

Angli Italos turricula depellant.

hoſtium exercit⁹ deleri: certè quin maior fuiſſet clades, dubitari non poteſt. Angli sũma animi fortitudine audaciaq; turriculã adorti, ſigniferũ cũ paucis qui inerãt Italis, iactu feruefactarum pilarum depellunt, inq; muros conni-

Angli loricæ præ caſtelli foribus inuadũt.

tuntur, nonnullis interfectis. Deinde iaculatoribus poſt turrim locatis, & in foſſas interfecti aggeris ad præeuntium tutelam depreſſis, brachio caſtelli foribus obiecto, eadem audacia felicitateque ſuccedunt, ſignumque ab latere caſtello inferre, & manib⁹ pedibuſq; in muros adniti conantur. Scalę nimirum & harpagones in extremo agmine ab aurigis metuentibus relicti erant, cùm vehicula promouere non auſi, diffugiſſent formidine tormentorum. Ita maximarum molitionum ſucceſſus, res ſæpè minimę

Vitium munitionum noſtrarum animaduerſum.

interpellant. Tũ primũ nos quoq; turriculę foſſarumq; noſtrarum vitium experti ſumus; quibus ſingulis ſi ſeps lignea iuſto interuallo fuiſſet præfixa (vti fuerat conſtitutum, ſed vel obliuione, vel materiæ aduehendæ moleſtia prætermiſſum) neq; hoſtis tam facilè penetraſſet, neque ferueſactas pilas adijcere potuiſſet, neque in foſſis ipſis tectus delituiſſet aduers⁹ tor-

Itali alij in tempore ſe recipiunt.

menta. Itali igitur qui Seuenbergani aggeris loriculam tuebantur, admiſſo iam propi⁹ hoſte dilapſi, vacuã ei munitiũculã reliquere, cũ tueri, hac parte apertã, omnino non poſſent. Angli

Anglorum pugnantium fortitudo.

hoc animo certabant, vt nullum aliud tempus ad conandum habituri viderentur, neq; res eis vlla deerat ad virtutem. Carolus Roma, Italicæ legionis pro Marchione Campolattario Legatus, ſuis laborantibus Camillum Phęnicẽ cũ cohorte ad turriculæ tutelam ſubſidio ſummittit;

titi

tit;ſed is fugientes neque aduentu ſuo confirmare,neq; ipſe hoſtium impetum ſuſtinere valuit.Ita quod ſubſidio additum, periculum augebat.Eum ergo vbi retrocedere , cum ceteris turri depulſis, Carolus Roma videt ſcuto recedentis brachio detracto(quod ipſe eo ſine ſcuto venerat)prior gladio ſtricto ſcutoq; pugnā inclinatam inſtaurans,Anglos fortiſſimè obſiſtentes Cæſariana audacia adortus, generoſè eò vnde venerant ſubmouit , eorumq; impetū retardauit.Tum præcipitare ſeſe de turri aceruatim,qui noſtros ipſi deiecerāt.Alij paulatim ſe recipere . Multi vulnerati cæſique cadere . Non pauci per paludes ſalutem ſibi exitumque quærere . Qui ſignum caſtello inferre conabatur , haſta traiectus occubuit. Terni, qui proximum caſtello brachium inuaſerant , præ caſtelli foribus cæſi; ceteri qui cominùs certabāt omnes,traiecto ferè capite ceruicibuſque,tam pulchris vulneribus occubuere , quàm pulchrā mortem pugnando fortiter merebātur, digni vincere,niſi noſtri etiam fortiùs melioriq; pro cauſa decertaſſent . Qui eminùs iaculabantur, tormenti maioris perpetuis ictibus,pleriq; miſerandum in modum diſcerpti laniatique,manibus,pedibus,capitibus mutilabantur; cùm nulla fere in confertos pila fruſtrà adijceretur quæ non plures ſimul trucidaret,ob varios aggeris flexus.Extremi Angli Gallique ob anguſtias aggeris difficilè prioribus ſuccedere, receſſu dato,potuere;ita ſe conſtipauerant. Quo animaduerſo,noſtris eos vrgentibus,illi paulatim ſeſe recepere . Tantum Henrici Naſſauij præſentia valuit,ne terrore periculove turba-

Caroli Romæ prudentia & illuſtris audaciæ facinus.

Hoſtium clades.

Eminùs ſtantium diſcrimen & ſtrages.

Hoſtium pulcher receptus.

rentur. Receptus igitur nihilo perturbatior acceſſu fuit, ita ordines quiſque ſuos tenuere.

Verij Angli Tribuni conſtantia.

Prę ceteris eo prælio ſpectata Verij ductoris excellentiſſima virtus, primo in agmine ſtantis. Is inter conſertas pilas, pari ſemper animi conſtãtia, recedentibus nouos, læſis integros, feſſis recentes ſubmittebat, donec certamẽ lento vtrimque receptu dirimeretur. quamquam apparebat, ſingulos ita prælijs exercitatos, vt quid fieri oporteret, non minùs commodè ipſi ſibi præſcribere, quã ab alio edoceri poſſent.

Ipſorum triariorũ exercitata virtus.

Ea pugna (cùm aduerſus ventus aliò ſtrepitum omnem tormentorum differret) neque ex vrbe, neq; ex alijs caſtris noſtris, audita eſt. Nuntij duo, qui ad Spinolam dimiſſi, aut ignari aut perturbati, proxima eum ſtatione quot noctibus excubantem prętervecti, ab Gineka, è ſolito ſcilicet tabernaculo, accerſitũ currunt. Ita peracta priùs pugna, quàm vel Spinolæ nuntiata fuit.

Nuntiorũ in quærẽdo Spinola oſcitãtia

Manè viſa primũ miſerandæ cladis facies. Agger cõſtratus cadaueribus, nec alius quam mixtus puluere cruor, & infecta ſanguine humus: effuſa tormentis ilia, præſecta capita, manus pedeſq; diſſipati, & laniata cæſorum corpora, ſpectaculum horribile quaqua viſus erat.

Quanta in aggere cędes.

Miſerãda corporũ laniena

Pars in paludes ſe præcipitauerant; pars ſemiuiui grauè ſuſpirabant, qui à noſtris in caſtra ducti, deinde obiere. Supra ducentos perijſſe, Henrici Principis ad Iuſtinum literis cognitum; cum quingentos omnino cæſos eorum perfugæ memorarent. Octoni denive inter eos Centuriones, ordinumve ductores, alijq́; natalibus illuſtres. Cecidere è noſtris nõ ampliùs duodenis, deniſve quinis. In his peditum Centurio Camillus

Pauciſſimi è noſtris cæſi.

Phœ-

Phœnix, castelli portam defendens. Dextera mutilatus, dum fortissimè pugnat, Ioãnes Baptista Vrsinus peditum Præfectus. Ita qui Bredã olim Regi malè seruarant, immanè quantum exarserint animi, vt vitium virtute delerent. Spinola, locis ijs, quæ hostis obtinuerat, inspectis, aggerem lorica maiore, brachioque obiecto, muniri, transuersis longuriorum sepibus quaternis distingui, vallo laterali ad castellum adiecto, ad vsque ripas fluminis discludi, & hic munitione quadrata alijsque id genus operibus firmari; tormenta denique plura disponi iussit. Vallum prætereà vetus, quod myriceto Oosterhautano obiacebat, longitudine passuum ferè bis mille, muro crassiore firmari aduersus ictum tormentorum imperauit nouis munitionibus aggeribusque nonnullis extrorsum adiectis, veteribusque mutatis. Atque vt ingens erat id spatium (quod Teteringam & Heydam inter vallo erat complexus) multo pedite equiteq; expleuit, magnis è stramine argillaque stationum domicilijs ædificatis. Huius victoriæ nuntios (ne obsessi ignorarent) miles, noster ex vicino vndique vallo publicauit, suppetias vrbi missas per iocum militarem exclamando. Ea fama perculsi obsessi, cum neq; suppetias aduenire viderent, & Mauritij, recens amissi memoria obuersaretur, & equina iã miles vesceretur, & reliqua annona ingrauesceret indies, adeò, vt butyri libra veniret florenis VI. vitulus dies septemdecim natus XLVIII. porcellus CXV. tabaci libra florenis C. quod granaria & arcę omnium denuò excuterentur, & quidam qui frumentum com-

Heydensia castra nouis operibus instaurantur.

Planiciei Oosterhautanæ prospectum.

Obsessis suarum suppetiarum cædes nuntiatur.

Annona Bredana grauis tas.

pres-

presſiſſe fuerat compertus, in cuſtodiam eſſet abſtractus: quòd piſtoribus ſumptuaria lege interdictum, panem vendere, niſi militiæ Pręfectis; Præfectis, niſi ſelibram panis militi in diem erogare; quòd omnibus bis coctum panem facere (quia integer diutiùs ſeruari abdique poſſet) prohibitum eſſet: has ob res, effractis piſtorū domibus, ſeditio Gallos Angloſque inter coorta, Tribunos haud parum ſollicitos habuit; ſed mox auctoribus tribus in vincula abductis, priſtinaque emendi panis licentia conceſsa, cōpreſsa priùs ſeditio, quàm vagata fuit. Prætor Pręfectique ceteros hortatu in officio continuere; vitia præſidij omnia non aliter ac corporis vulnera obtegētes. Poſt exiguum tamen temporis, cùm granaria horreaque omnia excutere denuò inopia coegiſſet, ciuitate in claſſes triginta duas tributa (ne vel tuguriolum minimum pręteriretur) non ampliùs vicenis quinis menſuris ſiliginis repertum fuit.

Annonæ parcimonia militē torquere plus nimio incipit.

Seditio cœpta, ſopita.

Prætoris Pręfectorumque diligentia.

Exiguum frumenti Bredæ repertum.

Henricus Naſſauius, viſa Anglorum clade; perculſus, ancepſque quid ageret; dum ſuos in caſtra receptos continet, multoſque per fugam amittit, cum ſuis conſilia capit, an iterùm impreſsionem in nos faceret, an alio, an eodē aditu, an potiùs abſtineret. Spinola vicinis copijs omnibus hoſtem diu noctuque expectans, id ſimul agebat maximè, vt quid tandē Naſſauius ſtatuiſſet, indicio aſſequeretur. Tabellio ille noſter dexterrim', viſus rei huic opportunus, niſi quòd Henrico Naſſauio non item vt Mauritio eſſet notus. Igitur arte in notitiam ductus. Cùm in caſtris noſtris clàm reti-

Henrici Naſſauij fluctuatio.

Spinolę indefeſſa vigilantia.

Vxor ruſtica-ni tabellionis fraudem orditur, & Henricum Naſſauium circũuenit.

retineretur, eius vxor ad Henricum Nassauiũ in castra profecta, de morbo, quem maritus suus ferendis per hibernas aquas Mauritij ad Bredam literis, contraxisset, multa cum eo questa, reliquum promissi præmij, sed insoluti, exegit. Ille spe fidi tabellionis nanciscendi lætus, liberaliùs etiam soluturum recepit, si modò suas vnas, vt plures fratris, in vrbem maritus ferre velit. Vxor mariti morbũ caussari, & periculum. Tandem flecti vxor haud inuita, & inuitè tamen operam ad persuadendum polliceri. Abit vxor: redit maritus semiclaudus, quasi pedibus hiberno gelu debilitatis. Paciscitur cum homine, vt putabat, fido, Henricus Nassauius, suasque Iustino in vrbem perferendas tradit. Tabellio rem longè, vt aiebat, difficillimam tentare pollicetur, acceptisque cum stipendio literis discedit. Acceptas statim Spinolę in castra adfert, perpetuoque stipendio donatus abit.

Monebat ijs literis Iustinum Henricus acceptæ nuper cladis, dum tentaret Heydensia castra. Ex eo die, firmiore etiam vndequaq; vallo nos videri cinctos, neque perrumpi posse. Meminisse quàm in paucos dies obsessis iam suppeteret annona. Quare ne temporibus exclusus dedecoris aliquid cum socijs accipere, prolatando, tandem cogatur, tempestiuè prouideret, neque nimia sua pertinacia omnium fortunas perturbari vellet. Indiciũ autem faceret hisce literis acceptis, exploso sub medium noctis triplici tormento, ignibusque post horæ interuallum, significatione de turri facta, quot dierum cibaria etiamnum supe-

Argumẽtum litterarum Henrici Nassauij ad Iustinum.

ſupereſſent obſeſsis. Securus intereà, ſi quæ ſe obtulerit ferendæ opis occaſio, eam promptiſsimè abs ſe atque à toto exercitu arreptū iri. Priùs in vrbem aduenerat aliud earumdē

Henrici Naſſauij literæ per caſtra noſtra à Ioanne Hannen claro die Bredæ inferuntur.

litterarum exemplum, quàm aut Spinola ſuum accepiſset, aut notis quibus literæ ſcriptæ eſſent, explicatis, eas intellexiſſet. Eques quidā Comitis Styrum, viarum omniū peritiſsimus, claro die per caſtra noſtra in vrbem euaſerat, quem aduentātem Bredani nouem diſploſionibus tormentorum læti accepere. Id igitur

Bredani ex ſumma turri ignibus ſignificationē faciunt quot dies ſe ſuſtinere poſsint.

nocturnum indicium, præmiſſo trium tormentorum ſono, priùs factum erat, quàm quid eo ſignificaretur, nos certum ſcire poſſemus, etiāſi ſuſpicaremur. Vndecies ignem ediderant, dierū totidem annonam ſupereſſe indicantes.

Per eos dies ex Hiſpania redux in caſtra videndi ſtudio venit Sereniſsimus VVolfgāgus

In caſtra Spinolæ venit Sereniſſimus VVolfgāgus VVilhelmus Bauariæ, Iuliæ, Cliuiæ, Montium Dux.

VVilhelmus, Bauariæ, Iuliæ, Cliuiæ, Montium Dux. Occurrit aduentanti Spinola procul caſtris, propriòque diſcedens tabernaculo, Heroem tantum, quanta potuit maxima voluntatis ſignificatione, accepit. Gratulatum ei machinarum omnium feſto ſono, ceteroq; militaris lætitiæ plauſu. Alijs deinde diebus opera omnia circumductus, obſidij magnitudinem firmitatemq; eſt admiratus. Narrabat, ſibi dixiſſe Galliæ Regem (cùm per eos redux

Opinio Galliæ Regis de obſidione Bredana.

haberet iter) credere ſe non poſſe, Bredā Spinola ea obſidione occupatū iri. Multa tamē id tēporis felicem nobis obſidij exitum pollicebantur. Quotidiana Gallorum à Mansfeldico fuga, hoſtis in ſubueniendo mora, annonæ intra vrbem penuria; obſeſſorum cum morbis

con-

conflictatio, medicamentorum caritas tanta, vt tabaci illati, quantum alibi constiterat scutis non amplius quatuor, venierit in vrbe florenis mille ducentis; quo remedio scilicet aduersus scurbuci morbum vtebantur. Octidui pręterea interuallo hostilibus castris abacti equi supra sexcentos, vt male custoditi pascebantur. Hanc prædã talione redhibere cùm sperasset Pro-pręfectus equitũ Marquettę Dominus, sexaginta octo cohortium equestrium numero commeatum nostrum improuisò aggredi parat. Sex igitur cohortibus Randvvickio Duce præmissis, ceteris in insidias abditis, vectores (qui incomitati aliud contra Bergij imperia iter inierant) inuadere, equos abigere, carros sarcinasque diripere, annonã effundere. Henricus Bergius, periculorũ prouidus, etsi huius profectionis ignarus, iamdudum cohortes equestres aliquot excubare iusserat ad omnes viarum aditus, ne quà hostes improuisò introrũpere possent. Quod vt certiùs efficeret, inprimis grauissimè sanxerat, ne quisquã Ductorum, quando excubãdum esset, à cohorte abesset. Præterea, vti quàm longissimè ab castris, cohors stationem collocaret. Deinde, vti procubitores aliquot bono ab statione interuallo cohortem præirent. Deniq; vt stationarius eques aliquis ante procubitores vigilaret ad captandum hostis aduentum: quo audito, ille signum ederet, reciperetque sese ad procubitores. Hi, visa maiore manu, retrocederent ad cohortis reliquæ stationem. Cohors arma expediret, pugnaretque, nisi impar numero foret; tum ipsa demum ad castra redi-

Ingens tabaci pretium.

Tentatur ab hoste commeatus noster.

Circumspecta certaq; stationum collocandarum ratio à Bergio præscripta.

rediret. Hoc modo nimirum & retardari hostis aduentus, & custodiæ, etsi procul positæ, sine periculo sese recipere, & castra tota armari in tempore posse videbantur. Fortè igitur eius diei custodiæ obuenerant Hermanno Comiti Bergio, Henrici Bergij filio, iuueni animi magni, patriæque virtutis imitatori. Is audito (vt propè aderat) tumultu, collectaque nō magna suorum manu, interritus inuolat in plenum spoliantium agmen, semel, iterū per medios vectus, sternit nonnullos, perturbat terretque ceteros. Hos in fugam agit. Hi alios de totius equitatus nostri aduentu monent. Ita præoccupatus eorum animus, timore & fuga primorum, nihil de resistendo cogitabat. Equos dimittunt, sarcinas proijciunt, relicta præda discedunt. Ne vnum ergo commeatum hostes tātis aduocatis copijs, tam longo obsidionis tempore, tam iniquis longisque itineribus, vmquam intercipere valuere. Henricus Nassauius occasionum haud segnis, ne studij quidquam (vti dixerat) prætermitteret ad soluendam obsidionem, lixas rusticanosque vernas aliquot, nummis pollicitationibusque corruptos, ad ignem castris nostris, armamentarioque, si possent, inferendum submisit. Spinola, incendiarijs aliquot deprehensis, ne quid detrimenti sua castra acciperent, prouidit.

Hermanni Bergij Comitis virtus.

Hostilis equitatus cōsternatio ex pauorum fuga.

Ne vnusquidem cōmeatus ab hoste interceptus.

Henricus Nassauius incēdia molitur.

Incendiarij capti.

Henricus Nassauius, rebus omnibus frustrà tentatis, castrisque Dungensi in pago succēsis, VI. Kalendas Iunias in Langestratam noctu retrocessit. Receptum tot nominibus obscurum, noctis ipsius tempestas, ventorum turbine,

Henricus Nassauius desperata obsidionis solutione discedit.

ne, densissimoque imbre insigniuit. Miles vix è vestigio progredi, tormenta in luto hærere, ordines turbari.

Spinola, discessu accepto, Iustinum Nassauium Henrici Bergij literis (quòd is & Nassauijs sanguine iunctus esset, & patrios gentis mores linguamque calleret) monendum duxit, quid de vrbis suppetijs iam retrogressis sperare deberet. Scribit igitur Iustino Bergius, promittitque Spinolæ verbis, effecturũ se vt honestis cõditionibus in deditionem accipiantur, si de cõpositione agere velint, quare ad certum tempus locumque, secum collocuturus, ex vrbe prodiret.

Henricus Bergius nomine Spinolę deditionẽ petit.

Iustinus (ne festinando quidquam peccaret in famam) corniculario remisso respondet: De auxiliorum suppetijs quid esset, à triduo se Henrici Nassauij literis esse edoctum. Si quid amplius ipse sciret, id literis indicare ne grauaretur; se febri affectum prodire non posse. Spinola postride literas ipsas Henrici Nassauij autographas, notis (vt erant) perplexas, alterumq; earum exemplum literis perscriptum, Iustino mittendum, Henrico Bergio dedit, ne deditionem proferret. Iustinus cognito, quòd res omnes suæ suorumque paterent; Henrico Bergio, pro eius in se voluntate, gratias egit, promisitque cum Spinola se compositurum, si is modò honestis conditionibus, quibus tot fortes sodales sui ciuesque, digni haud dubiè videbantur (quodque ipse verbis eius scripserat) pacisci decreuisset. Henricus Bergius impetratis Spinolæ literis, quibus Iustino, militibus, ciuibusque Bredanis honestas

Iustini Nassauij responsum.

Spinola ipsas quas interceperat literas Iustino Nassauio mittendas, Henrico Bergio dat.

Iustinus deditionẽ pollicetur.

Spinola Bergium promisso liberat, & honestas deditionis conditiones offert.

ſtas deditionis pollicebatur, ſi modò omni præciſa mora tractationem ordirentur, neque diem poſtularent longiorem; eas ſtatim Iuſtino miſit: affirmans (vt iiſdem literis ſcribebatur) arbitrio ſuo rerum omnium agendarum licentiam eſſe permiſſam; quare poſtridie obuios ex vrbe mitteret, itineris medio, ſuas noſtraſque munitiones inter, qui, quas ipſe peteret conditiones, ſcripto offerrent; ſe contrà eodem loci ex caſtris eſſe conuenturum.

Spinola Bergio rerũ omnium agendarum licẽtiam permiſit.

Ad id vſque temporis interioris valli noſtri circulus perpetuo nautarum militumque ſtudio perficiebatur, nec multum operis addendum reſtabat, nondum plenè perfecto; cùm operæ Comitem Bergium fortè conſpicatæ, militari facetia eum appellant; ecquid vallo perficiundo opus ſit, ſi iam de compoſitione tractetur. Ille deſinere eos vix iuſſerat, cùm ligones abijciunt, exilientes lætitijs; ad otiũ haud paulò quàm ad laborem paratiores. Iuſtinus has vtraſq; Spinolæ & Bergij acceptas, Tribunis in belli concilium vocatis, proponit. Reſpondendum decernitur: Placuiſſe, quæ Spinola, quæ Bergius pollicentur. Quo Senatuſconſulto concepto, miſsis literis rogatur Henricus Bergius, poſtridie poſt ſeptimã è caſtris prodire, miſſoque corniculario, de aduentus ſui loco monere; ad fore ex vrbe, qui conditiones publico nomine petituri ſint.

Miles à vallo perficiendo dimiſſus.

Literis Spinolæ & Bergij lectis, decernitur cõponendi locus & tempus.

Poſtridie, qui vltimus Maij dies erat, Henricus Bergius multa Nobilitate ſtipatus, ad horam dictam è caſtris prodit, miſſoque buccinatore, Iuſtinum de aduentu ſuo docet. Egredientibus ex vrbe, quibuſcum tractandũ

Henricus Bergius è caſtris prodit in colloquium cum obſeſsis.

erat

erat. Nobilitatem eminùs resistere Comes Bergius iubet, soloque Regis Marchionisque Spinolæ Secretario Routartio comitatus procedit. Medio itineris remanentem Legati accessere, Protribunus De la Caze, militari custodię Principis Pręfectus de Dyden, Centurio Zouche, Pretor Aertsenius, Consul, paucique Senatores. Accessit denique Tribunus Hauteriuius. Hi literis fiducię datis, pactionis conditiones scripto conceptas obtulere. De ijs vltrò citroque actam, nec nisi capita duo reiectanea fuere, de tertio dubitatum. Conuentu soluto, in tertiam pomeridianam colloquium reiectum. De prandio nostri intra extimam munitionem sub tabernaculum ea causa expāsum (spectantibus confertim omnibus de muro) admissi. Hic pertractari compositio cępta, negatumque quod displicuerat manè: de Religionis nimirum libertate hęreticis ciuibus concedenda, eorumque cadaueribus in cœmeterio sepeliendis. Disputatum deinde de tormentis maioribus quatuor, mortarijsque ęneis duobus, vna cum pręsidio educēdis. Id parum obsessis, nimium Henrico Bergio visum.

Obsessorum Legati ex vrbe obuiàm Bergio procedunt.

Offerunt obsessi pactionis cōditiones, quæ petunt.

Reditur in secundū colloquium.

Spinola & Bergius ad petitas conditiones accedunt, duabus tantùm negatis.

Igitur Routartius ad Spinolā allegatus est, rogatum quid censeret. Respondit Spinola, nec tantillum se negare velle. Obsessi responso lęti, gratias egere. Tum rebus eò adductis, merenda illata est. Mox Iustinus Nassauius vrbi Pręfectus, ceterique Tribuni, pręcipuaque quę inerat Nobilitas, aduenere. Nostri etiam, qui magno numero haud procul aberant, cōgressi, inuicem lętas miscuere gratulationes.

Marchionis Spinolæ in deditos liberalitas.

Obsessorum nostrorumq; mutuæ gratulationes.

Exemplum conditionũ signandum Spinolæ allatum. Currus nauesq; cõcessa ad ægros & supellectilẽ euehendam. Obsides dati

Kalendis Iunijs missus ad Spinolam Præfectus militari custodiæ Principis de Deyden, cum gemino pactionis exemplo, vt prior vtrique signum suum Spinola inscriberet, referretque mox ipse alterum, à Iustino signandum, remittendumque, altero retento. Tum currus MCC. nauesque LX. petita ad ægros sanosque, cum vasis, vniuersaque suppellectili exportandos. Currus concessi plures petitis, nauesque quotquot Bredano in flumine erant. Obsides deinde vtrimque dati. A Bredanis, Protribunus Dela Caze, & peditum Anglorum Centurio Ogle. A Spinola, Optio Franciscus Losanus, & Germanicæ cohortis Præfectus, Carolus Philippus le Comte. Hæc autem capita fuere pactionis scripto editæ, qua Regi Breda dedita est.

I.

Capita pactionis petita à Gubernatore præsidioque Bredano

BREDAE Gubernator, Tribuni, Præfecti, Magistratusque reliqui militares, milites, seu equo seu pedibus mereant, vrbe egredi permittuntur. Consueto militiæ ritu armatis, inque ordines tributis, discedendi potestas esto. Pedites explicatis vexillis, pulsatis consueto sono tympanis, pleno armorum apparatu, pilis in os insertis, incendiarijs funibus vtrimque ardentibus, baltheis à puluere, fomite incendiario, glandiumque numero instructis: equites clangente tubarum ære, signis euolutis, armati, vehentesque (quo more in hostem tendere solent) abeunto. Nemo stipendiariorum (cuiuscumque fuerit gentis) vlla omnino de causa) ne quidem stipẽdij olim Hispano Regi aut Archiducib. aut Infanti Isabel-

bellæ facti) retinetor. Breuiſſimo commodiſſimoque itinere Gertrudibergam in Hollandiam, abſque omni interpellatione, maleficio, iniuriaq;, incolumi vita, corpore, armis, equis, vaſis, ſarcinifque (ea fidei pactione, qua conueniet) omnes proficiſcuntur. Amplius, educendi vxores, liberos, familiam, ſupellectilem, vaſa, equos, carros, arma militum ſeu mortuorũ, ſeu ægrorum, ſeu fugitiuorum, nulla inſpectionis (per quemcumque prætextum admittẽdæ) obligatione, facultas eſto.

II.

Verbi-præcones, recognitores, publicani, eorumque ſcribæ Architecti, honorarij rei machinariæ adminiſtri, Iudex Senatus militaris, artifices incendiorum, Præfectus cunicalariorum, iaculatores tormentarij, legionum cohortiumque chirurgi, opifices machinis addicti, nautæ, tabelliones, operum curatores, latrunculatores, foſſores, cunicularij, fabri lignarij ac ferrarij, annonæ ſtructores, alijque munitionum machinarumque opifices omnes, eorum vxores, liberi, ſerui, equi, arma, ſuperiore capite continentor, eiuſque gratia fruuntor.

III.

Naues quæcumque Bredæ in præſentia reperientur, tam à Tribunis militaribus quàm alijs appulſæ, cum omnibus armamentis in Hollandiam dimittuntor. Et quidem à nautis gubernantor, onerantorque tam eorum familijs quam re familiaris, armis, ſuppellectile; impedimentis quoque Tribunorum, Præfectorum, aliorumque Magiſtratuum militarium.

Aegris prætereà, eorumque curatoribus, reliquiſque quibus per eam opportunitatẽ in Hollandiam nauigandi fuerit libido, complentor. Ea re fluminis interclusi viæ patefiunto; in dies deinde duodenos, à primo ſignatæ pactionis, priùs quàm præſidium excedat, patefactæ ſeruantor; vt tutò dictæ naues cum oneribus, ceteriſque quæ inerunt rebus, iter habeãt, dum ad reliquas bellicas applicuerint in Blaec, vnde ſeſe, quò viſum fuerint, recipiant, vtpote quæ iure mobilium rerum accenſæ dominis, quorum erunt, cedere debeant. Conceſſo duodecim dierum interuallo, naues ab omni iniuria, laceſſitione, noxaque immunes ſunto; neque à curſu ſuo aut illæ aut earum vectores auertuntor, aut interpellantor. Excutere eas quocumque demum prætextu, nefas eſto. Si autem, vel quia flumen nõ fuiſſet patefactũ, vel quia nauigare nequijſſet, earum iter fuerit retardatum, nihil eius moræ de conceſſo duodenum dierum ſpatio præſecator; ſed id omne vacuum, liberumque eis cedito; vt nautæ, alijque ſeu flumine ſeu propter flumen, (quibus id commodius foret) iter tutò capeſſant. Si verò ex his quædam, eorum qui Bredę remanere vellent, eſſent naues, eę nihilominùs ad exportandos vectores impedimentaque prę ſidij, quã mox ad dominos reuerſuræ, commodantor.

IV.

Carrorum ęquus numerus (quem Bredę Gubernator poſtulabit) ad euehendas Gertrudibergam ſuas, Tribunorum, Centurionum, Magiſtratuum militarium, reliquorumq; prę ſidiariorum ſarcinas ac vaſa (quique inde in Gineken-

kenſia caſtra, fidei publicæ interpoſitione, reducetur) à Marchione Spinola ſubminiſtrator.

V.

Gubernatori fas eſto exportare vnà cum præſidio machinas quaternas, & mortaria duo, quorum ei eligendorum optio data fuerit, adiuncto eorum apparatu, pilarumque ac pulueris numero tanto, quanto ad iaculandũ ſexies opus cuique erit. Eas autem machinas cũ omni curruli vectorioque inſtrumento educet aut terra aut flumine, arbitratu commodoque ſuo. Has ob res Marchio Spinola equos currules aliosque vna cum curribus ductoribusque (ſi fuerit à Gubernatore rogatus) ad trabendas machinas, mortaria curruſque machinario inſtrumento addictos, commodato.

VI.

Auriaco Principi fas eſto, res mobiles omnes, quas in arce aut vrbe habuerit, eum in locum regionemve, quo aut ipſe aut alius (cui earum curandarum cautio erit) voluerint, exportare. Aut eæ in Bredanæ arce tantiſper aſſeruãtor, dum de ijs Auriacus Princeps conſtituerit interuallo minimum ſemeſtri. Tum vero nauibus nautiſque qui ex Hollandia ad eas euehendas venerint, liber cõmeatus, nullo oblato impedimento, præſtator.

VII.

Si fortè nõnulli eorũ, q̃ duob' priorib. capitibus cõtinẽtur, vrbe egredi, vna cũ p̃ſidio, ob inualetudinẽ nequirẽt, iis, donec vires valetudinẽq; iſtaurarint, remanẽdi, cũ vxorib', familia, ſeruitiiſq; ſine noxa ĩ vrbe facultas eſto. Tũ primo quoq; tẽpore, tabulæ pacati certiq; cõmea

tus, quibus tuti quo libuerit proficiſcantur, ijs dantor.

VIII.

Nullus militaris Magiſtratus, aut miles, aut cohorti Præfectus, ſiue is vna cum præſidio, ſiue poſt reparatas à morbo vires diſcedere pararit (perinde ac nullus ſuperiorum pactionum capitibus comprehenſus) retineri valeto, ſed dictorum capitum gratia quiſque liber abito. Creditores autem ſolis debitorum nominibus, aut æquis ſolutionum ſtipulationibus contenti acquieſcunto.

IX.

Gubernator, Præfecti, Magiſtratus militares, milites iam dictis capitibus contenti, aut alij quicumque ſtipendijs ſeruitijſque fœderatorum Ordinum aſtricti, qui Bredæ habuerint domicilia, fundos, hereditates aut res mobiles (comprehenſis etiam Pręfectis, adminiſtris, equitibus cohortium Comitis Culenburgici, Comitis Styrum, & Domini à S. Martino; vti & viduis & liberis quoque earum dem aliarumque cohortium quæ ab hinc biennio vrbi fuerint præſidio diſpoſitæ) annuum & ſemeſtre ſpatium habento, numeratum à menſe poſt ſignata pacta, quo res ſuas pro placito exportent, vendant, oppignerent, alienent, permutent, tractent iure moreque conſueto. Prætereà eo toto temporis interuallo fruũtor penſionum vectigalibus, elocationum mercedibus, hereditatum ſuarum fructibus reliquis partis aut pariundis: ad ſummam, rebus omnibus intra vrbem ad eos attinentibus.

Mi-

X.

Milites seu pręsidiarij seu castrẽsis(qui etiã-num in vrbe aut in castris capti detinentur) quamprimùm à conditionibus signatis, nulla lytri mercede, sola expensorum æstimatione ex conuentis facta, remittuntor.

XI.

In præsidiarios nulla de spolijs actio esto repetundarum, sed præda omnis eorum instrumento familiari accensetor.

XII.

Post compositionis capita signata, Gubernati Bredano certum hominem, qui fide publica commeet, ad Auriacum Principem allegare fas esto.

XIII.

Conditionibus latis, induciæ sunto. vtrimque tamen suis quisque munitionibus, vti antè, sese contineto, neque diu noctuve appropinquandi ius esto.

XIV.

Prius obsides bini dantor quam præsidium excedat. Ij cateruas comitantor vsque Gertrudibergam, ibidemque duodenum dierum spatio, quo flumen patefactum iri, pactaque explenda conuenit remanento. Eo spatio lapso, si nihil fuerit pactorum violatũ, reuertuntor.

XV.

Pactione facta obsides vtrimque numero cõditioneque pares traduntor, nostrique nobis, vrbe dedita, restituuntor.

XVI.

Amplius etiam concessum, vt obsides è pręsi

dio Bredano dati, quàm citò præſidium fuerit deductum, remittantur, ad iter vna cum præſidio faciundum.

XVII.

Gubernator præſidiũque Bredenſe ſpõdent, Breda ſe egreſſuros die Iouis proximo, quinto vertentis Iunij, benè manè.

Scriptum in ima cera.

Nos Iuſtinus Naſſauius promittimus effectum daturos, vt ſeruentur ea quæ superioribus pactionis capitibus continentur, hactenus, quatenus ad nos ſpectant. Qua fide, de Tribunorum militariſque Senatus ſententia, eam hodie ſignauimus, poſtridie Kalendas Iunias, M. DC. XXV.

Iuſtinus Naſſauius.

I.

Capita compoſitionis petitæ à Senatu populoq; Bredano.

VENIA & amneſtia omnium quæ admiſſa fuerint ab ciuibus & inquilinis Bredenſibus, cuiuſcumque ſint conditionis (ſeu ante ſeu poſt vrbis receptionem anno M. D. XC. ea admiſſa ſint) promittitor, præſtatorque. In nullum quæritor, nullive malum conciſcitor, ne prætextu quidem læſæ Maieſtatis, alteriuſve cuiuſcumque noxæ.

II.

Ciuibus & inquilinis omnibus, tam abſentibus quàm præſentibus; cuiuſcumque conditionis, ſiue ij obnoxij ſint ſeruituti ſacramentove Ordinum, vel Auriaci Principis, vel ciuitatis, ſiue ſint immunes; vrbem biennio proximo inhabitandi, vita incolumi, nulla in eorum Religionem inſtituta quæſtione, nulla in alia ſacra iurandi lege (dum ipſi vitam modeſtè

deste procul omni offensa degāt)potestas esto. Vt eo biennij spatio deliberent, placeatne domicilium figere, an migrare. Quòd si migrare decreuerint, arbitratu suo permittuntor. Bonorum quoque suorum liberè potiuntor, vt ea aut efferant, vendant, alienent, obærent, oppignerent pro voluntate; aut recipienda administrandaque redemptoribus locent. Eorū vero fortunæ, qui intra extrave vrbem testati aut intestati diem obierint; vel heredibus institutis, vel proximis sanguine obueniunt.

III.

Cuilibet ciuium inquilinorumque (seu iuramento seruitutique fuerit obnoxius, seu liber) cui post hęc pacta conuenta placuerit aut migrandi domicilij aut alterius rei causa vrbe excedere, id ei facere quocumque tempore, pro libitu, qua terra, qua aqua, cum vxore, liberis, familia, supellectile, mercibus, alijsque rebus mobilibus, liceto, nullo quamcumque in speciem oblato impedimento, nulla alia atque harumce pactionum auctoritate. Iis verò qui voluerint aut domicilium figere, aut recipere sese in Regna, regiones, Prouincias, loca, vel neutrarum partium, vel tributis obnoxia, perpetuò absque omni molestia commeandi, mercatus negotiorumve causa, per vrbes, locáque Hispano Regi subdita, deque rebus suis mobilibus alijsque statuendi arbitratu bonoque suo ius fasque esto. Catholicis autem ad reuisendas occupandasq; suas intra vrbem domos, nullo alio atque præsentium cō-ditionum pręsidio opus sit.

Qui

IV.

Qui rerum curandarum cauſa in fœderatas Prouincias proficiſci voluerint, ijs quater quotannis eò contendendi, (præmonito Gubernatore, à quo commeandi auctoritatem neceſſariò accipient) copia fiat; quam is, niſi iuſta cauſa, recuſare non valeto. Ij deinde redeunto intra ſpatium biennij conceſsi ab hiſce pactionibus ratis; vt aut pergant vrbem deinceps incolere, aut domicilium locis immunibus vectigalibuſve ponere. His autem in locis non aliter atque alij iam dicti, & dicta commeandi facultate, & reliquo quocumque harumce pactionum fructu gaudento.

V.

Verbi-præconibus liberè diſcedendi cum vxoribus, liberis, familia, fortunisrebuſque mobilibus, abſque omni maleficio damnove, cautio eſto. Has ob res carri ijs aut naues, ſpatiumque iuſtũ rebus ſuis procurandis præſtantor.

VI.

Qui poſt vrbem interceptam, aut Seniorum, aut Diaconorum miniſteria adminiſtrarint, nec non ij qui munus aliquod Eccleſiaſticum geſſerint, hac iuxtà compoſitione compreheduntor.

VII.

Adminiſtri quoq; , actores, ſubſtituti, Quæſtores, alijque cùm ciues tum inquilini, qui aut ærarium, aut rationes, aut ſtipendiorum numerationem, aut aliud munus quodpiam tractarint, hiſce conditionibus continentor. Libera autem cum rebus ſuis omnibus, cum

ſupel-

ſupelleƈtili & chartaceis inſtrumentis, excedendi copia; iuſque vtendi prætereà conuentionis huius præſidio, perinde ac ceteris, eſto.

VIII.

Eadem immunitate, quotquot in vrbe ſunt nautæ, qui ſuas hic naues habent, quas & deducere ſecum poterunt, fruuntor.

IX.

Si vrbi à nauibus curribuſque, ad commodãdum ciuibus & inquilinis (qui vnà cum rebus ſuis ſupellectiliq; diſcedere vellent) haud ſatis eſſet prouiſum, eis intra conceſsi biennij ſpatium, alias ea cauſa naues curruſq; ex Hollandia aut aliunde accerſere, (qui deinde reuerti liberè harumce tabularum licentia poſſint) fas eſto.

X.

Ciuibus huiuſque vrbis inquilinis, nullæ indictiones onerave ampliùs ijs, quæ per vniuerſam Brabantiam minoribus maioribuſque vrbibus ex æquo impoſita ſunt, iniunguntor.

XI.

Præſidium cùm equeſtre tum pedeſtre, optima qua fieri poterit ratione, quantoque minimo ciuium damno, per vrbem tribuitor.

XII.

Hac item conuentione continentor, quicũque abſfuerint aut ſua aut vrbis cauſa; vti liberè in vrbem redire, pactiſque conuentis gaudere poſsint. Agreſtes quoque qui in vrbem perfugere, rus ſeſe recipere tutò poſſunto.

XIII.

Qui aliorum ſacrorum cultor, intra pacti biennij tempus, diem in hac vrbe clauſerit, hono-

honorato loco terrę mandator in horto aliquo vrbano; aut pro illius consanguineorumque arbitrio cadauer extra vrbem effertor.

XIV.

Senatusconsulta, decretaque omnia capitalis subsellij, quibus intercessum hucusque non fuit, rata sunto, & effecta dantor.

X V.

Quocumque ante hac vrbi pecuniam mutuam dederint, & mutuum repetere, & versuram redhibere possunto. Quot-annis verò à Senatu, quibus reditus pendendi sunt, sui fructus, eorumque reliqua pensitabuntur.

Hæc omnia quęcumque hoc fœdere sancta atque perscripta fuere; assensa, rata, atque cōuenta ab Marchione Spinola, vrbisq; Legatis, signata sunt; promittente eodem Marchione, se operā daturum vti sanciantur publicis quoque Serenifs. Hispaniarū Infantis tabulis, maiore eius sigillo signatis, iura dies quindecim. Actum 11. Iunij, M. D C. X X V.

Quorumdā obtrectatio aduersus clementiā Spinolæ.

Multi, quibus pronum erat ad asperiora ingenium, auditis tam bonis lenibusque conditionibus, mirari Spinolę aduersus hostem clementiam; nonnulli remissionem etiam criminari. Aiebant, oportuisse grauiùs decernere, & aut sub hastā obsessos mitti, aut nonnisi armis traditis eos accipi in deditionē debuisse, qui præfracta sua pertinacia eò se periculi adduxissent, vt fame etiā enecti fuissent, si vel biduo ampliùs fuissent inclusi. Et cur vltrò honestarum ijs conditionū optio offerretur, quibus vel concessa vita, beneficij nimij loco esse deberet? Saltem expectandum tantisper à

Spino-

Spinola fuisse, dum id eis euenisset, quod plerumque hominibus nimia pertinacia accidere solet; vti eo recurrant, atque id cupidissimè petant, quod priùs contempserunt. Orassent nimirū priùs ipsi deditionem, quàm vltrò eis fuisset oblata. Deinde, cur egredi priùs deterior pars ciuium, incolumi supellectili impedimentisque sinatur, quàm ea pecunia ab Senatu Catholicis remanētibus esset soluta, quæ ad exstruenda opera, numerandaq; stipendia, publico cōmuniq; fuerat sacramento extorta? Ita nimirum sapienter queri videbantur, qui priuatis rationibus assuefacti, res etiā Imperij maximas eodem pede metiri consueuere; nescientes Principum diuersam esse fortē, quibus præcipua rerum, ad famam dirigenda. At Spinola plus sapere eos intelligens qui leniùs sęuiunt, clementięq; famā seueritatis nomine esse opportuniorem, cùm quantū publici interesset, tam diu districta ad Bredam Regis arma, quàm citissimè expedire (ob Gallicos, Italicos, Germanicos, Danicosque motus) non ignoraret; maiore in lucro minimum etiā temporis compendium ponebat, quàm Bredę totius non magna spolia, aut tantillum hostiū (qui fortiter sese defenderant) pudorem; veteris illius memor, *Esse vbi damnum facere, quàm lucrum, præstet.* Et verò plus etiam Regis sui (quem hoc loco gerebat) Maiestati clementiæque, quàm glorię suæ aut vindictę consulendum existimabat. Sordidum, de tanto relicti apparatus numero, nec tantillum abeuntibus, vel ad diuturnę patientię suę laudem, testimoniumque virtutis,

Ciuium remanentium querelæ.

Alia priuatorum, alia Principum iudicia.

Clementiæ nomen huic tempori opportunius.

Plus lucri cōpēdio periculosi temporis quàm spolijs hostiū aut dedecore.

Summo Duci maiestatis ratio habenda præ priuata gloria.

Sordes auaritiæ Imperatori vitandæ.

Apparatus belli in dedita vrbe reliquus.

concedi. Supererant quippe in vrbe tormenta maiora XLIII. fistulæ (quas musquetas vocant) CCCCL. de quibus CL. efferri quoque, fractarũ loco, permissæ. Minores fistulæ (seu arcabusij) CCC. pulueris pyrei pondo millia CXXXV. funium ad incedendum puluerem, libræ millies XXXIV. pilarum maiorum millia II. mediocrium numerus ingens: plumbearum glandium libræ millies XL. matriculæ ad faciendas è plumbo glandes, XV. sphæræ minores è ferro excauato, ad incendia præparatæ, bis mille & centum, maiores (quibus bombarum nomẽ dedere) CCCXLIV. circuli incendio inferendo facti CL. pilę ad incẽdenda opera XL. salis vasa C. picis, nitri, sulfuris, bituminis, vasa XXX. clauorum grandium vasa VI. pinnę ferreę oblongę vndecies millę stipitum, pinnis geminis armatorum, numerus immensus: ligonum millia IV. vnci seu rostra ad aperiendum humum, M. DC. vehicula, quæ manu truduntur ad moliendam terram, M. scaphę V. rudentum volumina VI. harpagones XL. equina iuga CXXX. funium currulium paria XC. tabulę abiegnę propè innumerę: pons linteus vnus, gerrę seucrates, post quas tormenta collocantur, plurimę, nec pauciores ad expediendum subitarium pontem. Horum omniũ syllabus scriptus datus Thomæ VVingardio, tormentariæ rei Pro-tribuno.

Sapientissimum Spinolæ iudicium de æris alieni solutione non curanda.

Iam ciuium remanentium ęs alienum cremebat Spinola tam cordi Ordinibus ipsis fœderatis esse debere, quàm suam ipsorum fidem atque auctoritatem, quæ penitus esset in Republica collapsura, si vel semel vrbis cuiuspiam ob-

obsessæ ciues fefellissent; quare nihil pro hac cura sibi laborandum.

Præsidio hostili educendo dies v. Iunij dict' erat. Vetuerat Spinola, ne quis per facetiam militarem, cuiquam egredientium conuitiũ faceret; modestè adeò victoria vtendum reputabat. Ad eum diem curribus nauibusque abũdè paratis, miles noster ad ternas vrbis arcisque portas custodiendas est distributus. Gomes Hermannus Bergius equestribus cohortibus v. egredientis præsidij agmen vsque Gertrudibergam est prægressus. Inter denos quosque currus, paruæ equitum nostrorum additæ cateruæ, ad tutelam sarcinarum. Agmen ordiebatur Bergaignij cohors equestris, altera item equestris claudebat. In his duabus vix equitum quidquam, præter ipsa signa; adeò defecerant equi. Pedites medium obtinebant. In his procedebat Iustinus equo vehens, obsidum vno comitante Carolo Philippo le Comte. Legionem quisque suam, Tribunus, Centuriones, cohortem præcedebant. Signa ferebantur explicata, permisso tympanorum pulsu. Censa peditum millia ferè tria (nam ægri nauigijs deuehebantur.) Egregia sanè manus, seu corpora spectares, seu arma; maiorque quàm in nostris splendor. Nimirum elegantiùs latiusque nostris habiti fuerãt hospitio & foco; neque panis defecerat ante egressus diem.

Spinola prohibet cõuitiũ obsessis fieri.

Spinola insigni Nobilitatis corona stipatus, vrbem inter & valli circulum interiorem triũphi sui pompam pulcherrimam victor ipse spectabat. Ducum exeuntium singulos, Guber-

Spinolæ in egredientes humanitas.

nato-

natoremque in primis Nassauium, insigni canitie venerabilem, eiusque vxorem ac liberos, Emanuelis Portugalli filium, & duos Mauritij Principis nothos, humaniter salutans, eorum vicissim compositis in constantiam vultibus vocibusque, ac modesta signorum submissione, resalutabatur. Vox nulla ignominiosa lacessentium inuicem audita, sed vultus taciti arridebant. Agmine prætergresso, gratulationibus adstantium accurrentiumq; confertim omnium oppressus, communis beneuolentiæ officia non hilariùs quàm modestiùs admisit, sua cuique laboris operæque laude in tantis tam longæ obsidionis molestijs assignata.

Spinolæ in admittendis gratulationibus modestia.

Ad Isabellam Archiducem, qui lætum præsidij discessum nuntiaret, Ioannes Medicæus Tribunus allegatus, cui Isabella insigne ex auro adamantibusque niceterium, Regia planè munificentia, donauit. In Hispaniam ad Philippum IV. cum ijsdem nuntijs missus Ferdinandus Guzmannus, Hispanicæ legionis Tribunus. In Germaniam Cæsari Ferdinando Augusto, Theodorus Camargius Protribunus primos deditæ vrbis nuntios tulit.

Ad Isabellā, ad Regem, ad Cæsarem nuntij victoriæ missi.

Comes Anholtinus, audita Mansfeldici ab castris profectione, dimissus cum suis, præeuntem statim est subsecutus. Victoriæ fama in Galliam, Angliam, Italiam, Germaniamque perlata, fidem vix etiam apud amicos inuenit. Vrbs fuit, vbi fabella fusi ab hostibus Bredani commeatus, voce circumforanei proclamabatur, libroque vendebatur excusa, eo ipso die, quo deditionis nuntij eodem perferebantur. Quin ex ipsa Hispania quoque ab Rege

Comes Anholtinus cū suis Māsfeldicum nothum subsequitur.

Victoriæ magnitudo fidē apud multos fugerat.

Rege allatæ erant in Belgium litteræ, quibus admonebatur Isabella, videret etiam atque etiam, an non magis è re esset, Spinolam tam longa dubiaque obsidione auocari; adeò asperè scilicet multi ad necessarios suos, auctoritate pollentes, in Hispaniam scripserant, desperatione vrbis potiundæ.

In Hispania obsidio pro desperata habetur.

Archidux Isabella ad victam vrbē, militemque victorem visendum, venire ipsa decreuit. Spinola solis vrbis portis custoditis, domibus, vicis, arce, temploque expurgari iussis, Isabellæ ad tertium ab vrbe lapidem obuiàm iuit. Equitatus propè omnis aut Antuerpiam ad ducendum præmissus, aut itineris medio ad excipiendum instructus, aduentantem festa triplicique fistularū explosione excepit, tamquā thyasus hilaritatis. Peditatus varijs ordinibus partitus, nō minore fremitus lætitiæque significatione allusit. Hagensi portæ, qua Bredam Isabella inuehebatur, affixum Programma legebatur, quod inuidiæ verbulo dēpto placuit emollire.

Spinola vrbem expurgari iubet.

Archidux Isabella Bredam venit.

Pompa qua Isabella excepta.

PHILIPPVS HISPANIAE REX
GVBERNANTE ISABELLA CLARA EVGENIA
OBSIDENTE SPINOLA
HOSTIBVS FRVSTRA IN SVPPETIAS
CONIVRANTIBVS BREDA
VICTOR POTITVR.

Programma chronicum portæ Hagensi affixum.

Machinæ vrbis maiores omnes semel, iterùm, tertiùm è mœnibus sonuere. Festos ignes, aliamque lætitiæ publicæ significationem, pro sua in Deum veneratione, fieri priùs

Isabella Deo victoriæ auctori honores priùs decerni, quàm sibi lætitiæ ignes fieri mandat.

 Archi-

Primis Sacris Bredæ operatur Illustrifs. Alphõsus Cardinalis de la Cueua, Regis Hispani Legatus. Quæ in templo Bredano visenda.

Sibyllæ vxoris Boxhornij audax impietas.

Archidux vetuit, quàm Deo, præcipuo victoriæ auctori, in summa æde postridie esset litatum. Postridie igitur Ill.mus Alphonsus Cardinalis de la Cueua, Regis Hispani Legatus, Sacris primũ operatus est, Isabella eiusq; Gynecæo ac populo vniuerso præsente. A Sacro, templũ Isabella obijt, vetera Religionis (si quę superessent) monimenta inspectura. Reperta hinc inde vacua sepulchraliũ imaginum loca, vestigia hęreticæ pietatis in Maiores vita functos, integrum adhuc Engelberti Secũdi Nassauij quondam Comitis insigne mausoleum, è marmore candido nigroq;, ab Henrico nepotẽ ædificatũ. Alterum, quod Engelberti Primi & Ioannis Nassauiorũ erat, direpta Mariana statua mutilatum. Id factum instinctu Sibyllę, si Dis placet fatidicę Flaminicæq;, Henrici Boxhornij Bredani Verbi-præconis, Flaminis Dialis, quõdam inter Pontificios Sacerdotis. Illa, Sibyllino nempe oraculo, post sextum Bredanæ obsidionis mensem, vaticinata, vrbem hosti cessuram, nisi Virginis Matris statuam ad id tẽpus eo loci conseruatã, demolirentur, quam tot retrò annis Maiorum sanctissimorũ Religio ea in vrbe fuerat venerata; ceteri verò à Religione alieni nec ausi fuerãt sartam ad id tempus tectamque violare. Qua in re, nescio quid amplius reprehendẽdum censeam; an torpentis Senatus populique in tanto proculcatæ antiquitatis flagitio tolerando patientiam, an in credendo stuporem; an muliérculæ audacissimæ impudentiam, aduersus statuã Matri Virgini consecratã ab Illustrissimis Nassauiorũ Proceribus, impositãq; tumulo

lo ſuo ad memoriam poſteritatis. Parietibus tẽpli Epigraphe vna alterave, de capta olim Breda inſcriptæ, Deo Regique Catholico ignominioſæ, fuere deletæ. Hæc earum loca affixa, ad ſignandum annum quo Breda recuperata

Programmata ignominioſa deleta, alijs inſcriptis.

AMBROSI SPINOLAE
VIGILANTIA
BREDA
EXPVGNATA.

Sacri cæremonia peracta, templi turris ſub noctem, accenſis innumeris propè laternis ignibuſque, vel ex ipſa Hollandia ardere viſa. Vrbs tota facibus piceatiſque doliis luxit. Tum machinæ iterùm omnes ſonuere. Spectaculum verò longe pulcherrimum, corona perpetuorum ignium collucens ambitu XVI. millium per orbem valli interioris, quem Spinola, haſtis ſtramine faſcibuſque præfixis, à milite iuſſerat confertim ſtipari incendique, intermicantibus perpetuis fiſtularum ignibus, qui eminùs ſtellarũ ſubitò fulgentium euaneſcentiumque ſpeciem iucundiſſimam referebant.

Feſti ignes admirandi.

Eluxit autem Iſabellę Principis optimæ in Bredanam ædem duoſque religioſos Ordines, Capuccinorum & Sacerdotum Societatis IESV, liberalitas, non minor quam pietas in propitiando exorandoque Numine ad vrbem eam obtinendam. Publica omnium vox fuit; Iſabellæ, Aulęque eius, continuatis precibus, imperatis ad templorum omnium puluinaria ſupplicationibus, effuſis in miſeros largitionibus, Bredam eſſe recuperatam, non armis. Et certè diuina adfuiſſe pręſidia humanis ſtratagematib. pręſẽtiora, negare ne-

Iſabellæ in religioſos Ordines liberalitas, pietaſque in Deũ.

Dei potius quã hominũ victoria.

Isabellæ Religioni post Deum victoria referenda.

mo potest. Cui autem hæc accepta referemus, nisi illius notæ Pietati, cui vetus illud acclamare nō iniuria possumus: *Vna mulier fecit cōfusionem in domo Regis Nabuchodonosor.*

Isabella Religiosa donatia.

In vrbem ergo venit Isabella vt auitæ Religionis instauratrix, in castra, vti Ducis munia per eos dies obiret. Anniuersarium Sacrum in Augustissimi Sacramenti honorē (cuius peruiglio tractari primū de deditione Bredæ cœpit, octauo autem die præsidium excessit) fieri decreuit. Capuccinis ad emendam Bredæ domum quatuor florenorum millia; Sacerdotibus Societatis Iesv, qui quaternis castris diuisi, militum salutem toto obsidionis tempore procurarant, millia quinque ad subleuādos emendi Collegij sumptus, eleemosynæ nomine erogauit. Veteri Virginum cœnobio, ruinisq; Ginekensis tēpli (quod Mauritius incendi fecerat) instaurandis, non exiguum pecuniæ numerum est elargita. Quæ omnia tā insignis Religionis argumenta, cùm summo Religionis Præsidi Vrbano VIII. Pontifici Maximo, Alphonsus Cardinalis de la Cueua, Hispani Regis Legatus, indicasset, has ei Pontifex literas reddidit.

Isabellæ in res sacras largitio.

Vrbani VIII. Pont. Max. ad Alphonsum Cardinalem de la Cueua literæ.

Dilecte fili noster, salutem & Apostolicam benedictionem. Postremas literas tuas fuisse sēsimus aureas illas phialas, plenas odoramētorum, quæ celestium animos oblectant, & mortalium ægritudines consolantur. Respirauimus aliquātisper in altitudine sequientis maris fluctuantes, vbi in Bredensi vrbe adspeximus triumphantem Religionem. Non obliuiscitur Deus misericordias suas, & Princi-

pibus

pibus cælum propugnantibus militant legiones Angelorum. Certè victoria ista inter tot coniurantis impietatis opes, & naturæ ipsius obluctantis difficultates quæsita est, vt quamuis illustre in omnes ætates futura sit documẽtum bellicæ fortitudinis, omnipotentis tamẽ bellatoris beneficiũ habeatur. Edomita enim est non solùm hostium vis, sed etiam sæuitia fluminum. Nunc autẽ præclaros tanti triũphi fructus Austriaca Princeps colligit, dum validis viribus Religionem munit. Neque sapiẽtiùs id curari posse arbitramur, quàm Sacerdotum offitijs, & artibus earum Religiosarum familiarum, quibus in recuperata vrbe Cœnobia patefecistis. Tibi verò peramanter benedicimus, qui primus plaudẽtibus Angelis, & gaudente Ecclesia, tremenda sacrosanctæ Missæ Sacrificium in ijs aris peregisti, quas nuper hæretica temeritas violarat. Porrò autẽ laudamus pietatem tuam, cùm Romanæ Purpuręornatus splẽdoribus, teipsum in pręsenti opportunitate dignũ tanto Sacerdotio prębeas. Pia cõsilia possunt te in huius triũphalis glorię societatem adducere. Militum enim fortitudo, impietatem ex mœnibus vrbium exterminat: Sacerdotum pietas, ex animis populorum. Tantũ nomini tuo decus exoptantes, patrocinium nostrum tibi peramãter pollicemur. Datum Romæ apud sanctam Mariã Maiorem, sub annulo Piscatoris, die IX. Augusti, M. DC. XXV. Pontificatus nostri anno secundo.

Isabella Religionis officijs perfuncta, militi in castris stipendium mensis integrũ persol- *Isabella in milites cura & donatiuũ.*

ui, veſtes ad x. millia fieri donatiui nomine imperauit. Sequẽtibus deinde diebus, interna externaq; valli vtriuſq; opera ſpectatũ circumiuit, militiæ cultrix iuxtà ac Religionis. Intereà Spinola ingẽti commeatu vrbem diuturna obſidione exhauſtam inſtruxit, domoſque collocãdo præſidio deſcripſit. Iſabella vrbi gubernandæ Præfectum Baronem Balanconium, Burgundicæ legionis Tribunum, conſtituit. Eius viri virtus, modeſtia, vigilantiaq; tã erant ſupra inuidiã notæ, vt nulla militũ natio non ei id munus iure meritoq; diceret eſſe deferendũ, Ciues, qui vel fama probitatẽ eius acceperant, gubernacula ei deſtinabãt, tradique obteſtabantur. Adeò virtus celari non poteſt, cognitaque amatur. Tum Senatus populo dictus. Creatus poſtliminiò Cõſul Henricus Montens, Iuris prudentia clarus, honeſtaque canitie grauis, qui id munus tum quoque adminiſtrabat, cùm vrbs iam vltimùm Regi per fraudem onerariæ nauis eriperetur, Religionis patriæ ſemper tenax. Collega datus Cornelius vander Locht, pacato vir ingenio, auitæque Religionis cuſtos. Senatores ceteri, quos virtus & fides ſua Reipublicæ cõmendarat. Ciuibus eadem gubernationis ratio legeſq; conſtitutæ, quæ Silueducenſi vrbi. Quamquã initiò multis de cauſis præſtari omnia non potuere. Senatus, auſpicato Magiſtratu, Gymnaſiũ publicũ Profeſſoribus Societatis IESV moderandum dedit; quem ordinem ſcilicet Philippus Arſcotanus Dux, Archiducis Iſabellæ iuſſu (literis eius in Curiã allatis) commendatum miſſus erat.

Iſabella caſtra obit.

Spinola in vrbem commeatum inuehi curat.

Præfectus Bredæ datur Baro Balanconius, vir à virtute notus.

Senatus populo Bredano dictus.

Gubernationis norma Bredanis ciuibus præſcripta.

Gymnaſium inſtituendæ iuuẽtuti Bredanę à Senatu Societatis IESV, Profeſſoribus delatum.

Rebus

Rebus omnibus ita ritè constitutis, commeatibus expeditis, designato præsidio peditum millium III. equitum cohortibus VII. vallos, fossas, operaque quibus vrbem circumuenerat Spinola, prorui iussit; seruari ostendique posteritati digna, nisi iam sui vsu, qui maximus fuerat victoriæ tantæ obtinendæ, immortalitatem essent consecuta. Exercitu deinde per interualla præmisso, Archiducem Antuerpiam est comitatus. Pedites, agminibus Hooghstratam Bredamque inter partitis, præteruehentē militaris lætitia plausu salutarunt. Equitatus haud procul Hooghstrata, maxima in planitie ab Henrico Bergio explicatus, militares ludos bello serio simillimos præbuit. Turmæ quindenæ hinc inde è diuerso in alas dispositæ, mutuo occursu, simulataq; dimicatione, dulcis illius belli faciem exhibuere, qualem inexperti ferè sibi cogitatione machinantur. Tubarum clangor, equorum cursus atque receptus, pulueris ex humo excitatio, galearum loricarumque splendor, ferri districti fulgor, barritus concursantium, ignis & fumus strepitusque explosarum fistularum, machinarumque maiorum interludētium è longinquo sonus, omnia denique pugnę spectacula, pręter sanguinem & cædem,

——metuenda voluptas
Spectanti, pulcherque timor.

Atque omnium pulcherrimum, ipse Henricus Bergius cataphractus duos inter amicos Principes auxilio quasi accurrentes, VVolfgangum VVilhelmum Bauariæ, Iuliæ, Cliuiæ, Montiūq; Ducem, & Ducem Saxoniæ Rudolphum Ma-

Quantū denuò Bredæ præsidium impositum. Opera, valli, fossæque diruta.

Archidux cū exercitu discedit Breda.

Ludicrum equestre à Comite Bergio præbitū.

ximilianum, qui simul tres, ludo incruenti belli peracto, ad Archiducis Isabellæ victricis currum, submissis gladijs salutabundi accurrere. Tum Spinola, castra tertio ab Antuerpia lapide metatus, lętissimis omnium qui eum quęrebant oculis vocibusque, vna cũ Archiduce, acceptus, vrbẽ inuectus fuit. Hooghstratæ cum suis Henricus Bergius relinquitur, ad reliquum commeatum Bredæ supportandũ.

Archiducis & Spinolæ in vrbẽ Antuerpiẽsẽ ingress⁹ Hooghstratæ Bergius supportando reliquo cõmeatui relinquitur.

Vltimo ergo commeatu, qui Bredam inuectus fuit, priusquam hostis in æstiua abiret, Bergium lemniscum laureę Spinoleę appensurus, hostem in insidias elicere studuit inuitatu emissariorum paucorum, quos ad castra præmiserat, ceteris in insidijs constitutis, qui tum subito existerent inuaderentque. Sed hostis, seu prudentia seu metu, cùm castris non prodiret, Bergius re nulla gesta discessit.

Insidię hosti à Bergio structæ irrito euentu.

Isabella dum Antuerpię manet, Rubenij pictoris excellentissimi penicillo expressa, cęloque in ęs insculpta, se Ciuica coronatam, angusta sanè in tabula vidit. Digna sic pingi post nobilissimum triumphum, nec alterius atq; Apellis illi⁹ manu. Victrici pręb̃ita in Scenã Dauid à Gymnasio Societatis IESV, nouo dramatis genere, quo post Actus singulos, tota simul rei gestæ historia mutarum personarum viuis imaginibus iucundissimè exhibebatur. Spectarunt pro Isabella, reliqui Aulę Magnates. Paucos post dies quam intellectum, mouisse hostem, suis in pręsidia dimissis; noster quoque exercitus quaqua versus in æstiua discessit. Bruxellã verò vt Spinola cum paucis venit, nouas iterum gratulationes (etsi celato aduẽtu vitaret) in-

Isabellæ victricis icõ insignis à Rubenio expressa.

Dauid à Tragœdia Archiduci dicata à Collegio Societatis IESV Antuerpiæ.

Hoste in præsidia abeũte, exercitus noster missus in æstiua.

inuitus coactuſque, accurrentibus omnibus, admiſit. Nuntijs intereà in Hiſpaniam perlatis Rex Philippus gemina victoria lętus, Bredę Bayarumque Braſilienſium recuperatarum, Marchioni Spinolæ pro tot exhauſtis laborib⁹, tot hoſtibus ſine clade ſuperatis, vrbe tam inexpugnabili ſubiugata, ampliſſimum Caſtellæ munus, ſumma Ordinis S. Iacobi Præfecturam adminiſtrandam dedit. Nimirum aut id præmium tantę victorię eſſe debuit, aut liberalitas tanti Regis, maiora etiam quam peti poſſent tribuētis. Vrbanus autem Pontifex Maximus, rerum ad Bredam geſtarum magnitudine excitatus, Iſabellæ inprimis deinde Spinolæ ſua fortitudine felicitateque, pręſtantiſſimis literis eſt gratulatus: quarum exempla cum ob ſingularem elegantiam, tum ob ſummam ſapientiſſimi Pontificis auctoritatem publicanda iudicaui. In hanc ſententiam Iſabellæ Archiduci ſcribit.

Honor Spinolæ ab Hiſpaniæ Rege ælatus.

Eleuauit Dominus potens in pręlio, brachium ſuum ſuper gentes, quæ cogitabant ſeruis ſuis mala, & dextera Omnipotentis glorificatur in vobis. Triumphantes gaudio ob clariſſimam Bredæ expugnatæ victoriam, eiuſmodi elogio alloquimur Nobilitatem Tuā, quę muliebris virtutis laudes ſupergreſſa, ad propugnationem Religionis orthodoxæ feliciter cōuertit arma Auſtriacę potētiæ. Dimicauit militia cęleſtis exercitus, in caſtris Tuis, & bellicæ fortitudinis conſtātia, docuit nobiliſſimas nationes, ad tā inſignis obſidionis ſpectaculū cōmigrantes, nullam arcem in terris tam validis opibus ac propugnaculis muniri, quā cæleſtibus

Vrbani Pōt. Max. literæ ad Archiducē Iſabellā.

bus auxilijs armata castrensis virtus non expugnet. Decertastis cum hoste periculorum contemptore, & inauditi terroris artifice. Ipsorum è carceribus suis immittere in Austriacas legiones meditari videbatur Oceanum. Fluminibus in sequientibus maritima ostia occlusit, vt castra Nobilitatis Tuæ nouo veluti mari superfuso absorberent. Ceciderunt impij in foueam quam fecerant, & Dominus regnauit. Auitis sedibus tumultuanter fluctus cohibuit Oceanus, & abierunt in sicco flumina. Gratulamur Tibi victoriam totius Ecclesiæ votis, expetitam, cui Roma Nationum omnium mater plaudit, quam historiarum testimonia consequentibus sæculis ostẽtabunt. Ea verò quàm benè vtatur Nobilitas Tua, ex famæ vocem ministrorum nostrorum literis accepimus. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra stationes militũ in aggeribus excubant: ille verò Angelorum legionib⁹ eas vrbes armat, in quibus Catholica fides, custos publicę tranquillitatis, dominatur. Scimus quam sollicita pietate, & quam prudẽtibus actibus cures, vt è Bredensibus populis eliminetur hæresis, parens perfidię, & seditionum nutrix. Quare cùm locum minimè relinquas Pontificijs hortationibus, meritò laudamus & extollimus nominis tui gloriam, & accuratissimis precibus commendamus Deo Nobilitatem Tuam, vt ex tam salutari triumpho eos fructus percipias, quos optat Ecclesia, & formidat impietas, Tibique Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romę, apud Sanctam Mariam maiorem, sub

annu-

annulo Piscatoris, die IX. Augusti M.DC.XXV Pontificatus nostri anno secundo.

Spinolę vero ad huncmodum gratulatur: Triumphat cęlũ in victorijs Nobilitatis Tuę, cuius palmæ hæreticorum sanguine nutriuntur, & Catholicę Religionis caput coronant. Breda expugnata monumentum erit Nationibus atque ętatibus vniuersis bellicę virtutis Tuę. Discet orbis terrarum, hoc etiam tempore in Italia nasci eos Duces, in quibus Cæsarum & Scipionum gloria reflorescat. Domuisti hostes pollentes opibus, furentes ira, & cõtemptores mortis. Flumina occlusis ostijs iussa sunt cursum mutare, & agmina indignantiũ aquarum in castra Nobilitatis Tuę. Perdomuit omnia fauor cęli, & fortitudinis constantia. Certè quam Austriacæ potentię vrbem pręripuerat proditio metuens lucis, & in dolosis latebris delitescens, eam per Nobilitatem Tuã recuperauit virtus & ingenium. Ibit in sęcula Bredensis obsidionis memoria, atque ab ea artes bellandi, & exempla fortitudinis, discent Duces posteritatis. Inter Italię præsentes tumultuantis, & Principum dissidentium procellas, è Breda recepta, adeò lętus hic diuinę clementiæ radius Pontificijs sollicitudinibus affulsit, vt Te tanti auctorem boni, Apostolicarum literarum testimonio ornare decreuerimus, patrocinium nostrum pollicentes Nobilitati Tuæ; cui diuturnæ vitæ robur precamur, & Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud Sanctam Mariã maiorẽ, sub annulo Piscatoris, die 9. Augusti, M.DC.XXV. Põtificat⁹ nostri anno secũdo.

Vrbani Põt. Max. literæ ad Marchionem Spinolã

Ma-

Magnæ, sed veræ laudes, Pontificio iam oraculo confirmatæ. Et certè, quàm magna victoria sit, neque hostes adhuc sentire, recente nimis plaga; neque nos, nouitate lætitiæ, satis possumus æstimare. Quod vnum aut par aut maius victoria quantauis maxima duci debet; cùm non de Bredæ, sed famæ honorisque iactura fuerit decertatum, eius vrbis deditio, quam tantis Europæ motibus, tot Prouinciarum conuocatis auxilijs, tot ærarij exhausti sumptibus, tuendam frustrà fœderati Ordines suscepere; Hispano Regi, Isabellæ Archiduci, Marchioni Spinolæ, nomen peperit immortale.

Hæc vna victoria, Ordinum fœderatorum existimatio lapsa.

FINIS.

APPROBATIO.

OBSIDIO Bredana, descripta à R. P. HERMANNO HVGONE, verè sine fuco refert, quàm potenter Deus omnipotens faueat Catholicis castris: vtpote, Auctor ferè in omnibus tamquam oculatus testis, doctè & cum fructu ostendit quam mirabilis sit Deus in operibus suis. Bruxellæ, x. Nouēb. M.DC.XXV.

Henricus Smeyers S. Th. Lic. Scholasticus Bruxellensis, Librorum Censor.

CVM Priuilegio PHILIPPI IV. Hispaniarum & Indiarum Regis Catholici & Potentissimi Belgarum Principis, ad sexennium.

Signat.

I. Cools.